

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

*Frekvence a pravopisná adaptace apelativ cizího původu
v českých publicistických textech
z let 1995 až 2018*

*Frequency and orthographic adaptation of appellatives
of foreign origin in Czech journalistic texts
from 1995 to 2018*

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Michal Zych

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Studijní program: Ediční a nakladatelská praxe

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne 28. 4. 2021

.....

Michal Zych

Rád bych na tomto místě vyjádřil poděkování PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Teoretická část	7
1.1 Přejímání cizích slov v současné češtině.....	7
1.2 Terminologie	8
1.3 Zapojování cizích slov do české slovní zásoby.....	9
1.4 Pravopisná a výslovnostní adaptace přejatých slov	11
1.5 Přejatá slova v <i>Pravidlech českého pravopisu</i> z roku 1993	13
1.6 Stav po roce 1994 – příčiny variantnosti.....	15
2 Praktická část	23
2.1 Cíle	23
2.2 Metodologie.....	24
2.2.1 Jazykový materiál	24
2.2.2 Výběr slov	27
2.2.3 Rozdělení slov.....	29
2.2.4 Vyhledávání v korpusu	29
2.2.5 Zpracování dat	31
2.3 Výsledky.....	34
2.3.1 Psaní zdvojených písmen.....	35
2.3.2 Psaní s a z.....	43
2.3.3 Označování délky samohlásek.....	52
2.3.4 Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní <i>c, qu, gu, w, y, rh, ck</i>).....	61
Závěr	72
Anotace	76
Summary	77
Seznam literatury a elektronických zdrojů.....	79

Úvod

Přejímání cizích slov, zapříčiněné kulturními a jazykovými kontakty, patří mezi nejčastější způsoby obohacování slovní zásoby současné češtiny. Nejde však o proces, který by se projevoval jen v posledních letech – naopak, k přejímání dochází odedávna. V češtině se proto nachází množství výpůjček, které jsou již natolik asimilované, že jejich cizí původ běžní uživatelé nevnímají. Na druhé straně stojí slova, jejichž cizí charakter (a tedy i původ) je i dnes dobře patrný; ta lze označit jako synchronně cizí.

Grafická podoba (a spolu s ní například i výslovnost) přejatých výrazů je tedy proměnlivá: většinou se nejdříve vyskytuje původní podoba, ta prochází částečnou adaptací až do stadia zcela adaptované podoby. Jednou z nejsilnějších motivací k přizpůsobování slov je rozdíl mezi grafickou a zvukovou podobou slova; základem českého pravopisu je totiž jednoznačná korespondence grafémů a fonémů čili princip fonologický, který silně působí na vzájemné přibližování obou podob přejatých slov. Ten někdy v zájmu zachování pravidelnosti a analogie ustupuje principu morfologickému a etymologickému, tak jako je tomu i u slov domácích. Pravopisná a výslovnostní adaptace jsou tedy dva úzce spjaté procesy. Obvyklá je též morfologická adaptace; důvodem je, že čeština coby jazyk flektivní potřebuje slova ohýbat a přiřadit jim základní charakteristiky jako např. jmenný rod. S ní je úzce spjatá adaptace slovotvorná (v první řadě u adjektiv a sloves), která v dalším kroku vede ke vzniku derivátů.

Vzhledem k tomu, že přejímky procházejí zmíněným adaptačním procesem většinou spontánně, vyskytuje se téměř vždy vícero způsobů jejich zápisu. U rozšířenějších slov jsou později některé varianty kodifikovány, někdy na základě aktuálního úzu, jindy s cílem na něj působit. Touto diplomovou prací navazuji na svou bakalářskou práci, v níž jsem se věnoval právě proměnám kodifikace vybraných přejatých slov v *Pravidlech českého pravopisu* v letech 1902–1993. Cílem této práce proto bude zjistit, jak se vyvíjí grafická podoba a užívání přejatých slov v období následujícím (1995–2018), v němž je pravopis cizích slov ovlivněn nejen posledními *Pravidly*, ale též tzv. *Dodatkem* z roku 1994. Vzhledem k tomu, že slovníková část *Pravidel* je ze své podstaty omezená, zahrnu do výzkumu i některé výrazy, které v ní uvedeny nejsou.

Výzkumným materiálem budou publicistické texty obsažené v korpusu SYN verze 8 Českého národního korpusu.

V první části práce stručně shrnu základní informace o zapojování cizích slov do slovní zásoby současné češtiny se zřetelem na způsoby pravopisné adaptace a na faktory, které na ni působí. Dále se zaměřím na popsání příčin toho, proč se v oblasti psaní přejatých slov vyskytuje takové množství variantních tvarů, a to nejen v úzu, ale i v kodifikaci; její proměny totiž měly na současný stav, zvláště v některých případech, neoddiskutovatelný vliv.

Druhá část se již bude věnovat samotnému výzkumu; jeho základem je vyhledávání grafických variant přejatých slov v korpusu a sledování toho, zda a případně jak se proměňovalo zastoupení jednotlivých variant v průběhu času. Zjištěné údaje budou prezentovány formou tabulek s následným komentářem, jehož cílem bude výsledky shrnout a ilustrovat, jaké grafické podoby se ve skutečnosti (alespoň v jazyce publicistiky) užívají a jaké faktory na jejich podobu a frekvenci působí. Zvláště se zaměřím na vliv jazykových příruček a na to, zda se jimi předestíraná variabilita vyskytuje také v úzu. Také se pokusím zjistit, zda lze v dané oblasti vysledovat určité vývojové tendence.

1 Teoretická část

1.1 Přejímání cizích slov v současné češtině

Slovní zásoba češtiny prochází neustálými změnami. Některá stará slova či staré významy mohou zanikat, na druhé straně se slovník obohacuje o slova i významy nové. Způsoby obohacování slovní zásoby jsou podle Příruční mluvnice češtiny (2012, 97) následující:

1. tvoření nových slov,
2. významové změny existujících slov,
3. vznik ustálených slovních spojení,
4. přejímání cizích slov.

K přejímání slov dochází kvůli kontaktům mezi jazyky, resp. mezi jejich mluvčími; málokteré společnosti žije v izolaci, a proto jsou společenské, politické, ekonomické či kulturní kontakty neustálým zdrojem přejímek. K takovým kontaktům dochází odedávna, a proto se přejímání vyskytuje již od nejstarších dob. (Hauser 1986, 165) Intenzita přejímání ovšem závisí nejen na tom, jak intenzivní a úzké jsou mezijazykové kontakty, ale i na dalších společenských faktorech. Příkladem je čeština 90. let 20. století, kdy se výrazně zvýšila intenzita přejímání, což bylo způsobeno probíhajícími politickými a společenskými změnami. Přejímaly se především anglicismy, resp. internacionalismy. (Bozděchová 1997, 271) „Ačkoliv se později masové přejímání zmírnilo, stále se dnes přejímají především slova mezinárodní (internationalismy) a slova z angličtiny, která je nejčastějším zdrojem pojmenování nových skutečností, které vznikly díky rychlému rozvoji vědy, techniky i dalších oblastí.“ (Zych 2019, 9) Naopak vliv slovanských jazyků je v současnosti nevýrazný. (Mravinacová 2005, 187)

V současné době je přejímání cizích slov jedním z nejproduktivnějších způsobů obohacování české slovní zásoby. (Svobodová 2007, 6) Ačkoliv se zdrojové jazyky, významové oblasti i jednotlivá slova proměňují, důvody pro přejímání jsou podobné jako v minulosti. Přejatá slova „přicházejí s novými skutečnostmi (*telefon, raketoplán*), pojmenovávají jevy typické jen pro určitý prostor nebo čas, nemáme pro ně tudíž domácí pojmenování (*bóra, vádí, reconquista*). Mohou mít také funkci

stylistického synonyma (*rozsudek – ortel*) nebo eufemistického synonyma (*tlustá – korpulentní, záchod – toaleta*). Nejčastější oblastí výskytu přejatých slov je oblast terminologická. Tyto přejaté výrazy mají často výhodu mezinárodní srozumitelnosti, jednoznačnosti, často bývají jednoslovné a jazykově ekonomičtější oproti domácím opisným pojmenováním.“ (Zych 2019, 8)

1.2 Terminologie

Lexikální jednotky přejaté z cizích jazyků se označují jako *přejímky*, resp. *slova přejatá*, někdy se označují též jako (*lexikální*) *výpůjčky*; toto označení však navozuje představu půjčování a následného vracení, zároveň také zdrojový jazyk o nic nepřichází – proto je někdy tento výraz, byť tradiční a zaužívaný, považován za nepřesný a zavádějící. (Baňko aj. 2016, 15)

Někdy se podle stupně počestění rozlišuje mezi *cizími slovy*, která se užívají jako slova cizího jazyka, jejich výslovnost a pravopis se pocítují jako cizí, ačkoliv bývají morfologicky a syntakticky začleněna do českého jazykového systému; *výpůjčkami*, resp. *přejímkami*, které se chápou jako součást české slovní zásoby, jsou plně adaptované; a *citátovými slovy*.

Jak upozorňuje Svobodová (2007, 26), toto rozlišení není zcela vhodné, jelikož jak *cizí slova*, tak *přejímky* jsou *cizího* původu a zároveň jsou alespoň do určité míry součástí české slovní zásoby, a tudíž jsou *přejatá*. Nekula (2017b) též poznamenává, že se nejedná o „binární opozici, ale o škálu a jako cizí slova se mohou pocítovat i slova výslovnostně a pravopisně adaptovaná (např. *sweater* > *svetr*), zatímco neadaptovaná slova nemusí být vzhledem ke své frekvenci, výskytu v mluveném projevu i abstraktnosti uvědomována jako cizí (*to se holt nedá nic dělat* aj.).“ (Zych 2019, 7–8)

Je také vhodné zdůraznit, že i přes označení *výpůjčka* či *přejímka* se nejedná o jednorázový akt, ale zpravidla o množství jednotlivých užití, která vedou k postupnému začleňování slova do slovní zásoby přijímajícího jazyka.

1.3 Zapojování cizích slov do české slovní zásoby

Proces zapojování cizího slova do slovní zásoby přijímajícího jazyka rozděluje Furdík (1994, 95–101) na tři fáze:

1. Interference – prvotní (často náhodné) užití cizojazyčného prvku v daném významu a formě v rámci určitého kontextu. Je vědomě užíván se všemi atributy cizosti jako citátový prostředek.
2. Adaptace – další krok zapojování; na všech jazykových rovinách působí adaptační mechanismy, které přejímané slovo zapojují do systému přijímajícího jazyka. Může se zde uplatňovat i vliv mimojazykových faktorů.
3. Integrace – výsledek přejímacího procesu; přejímané slovo se dostává na periferii přijímajícího jazyka a v závislosti na svých vlastnostech (např. obecnost pojmu, potřebnost, frekvence užívání) do zóny přechodné a odtud případně i do centra systému.

Adaptace je „[p]řívodní jev výpůjček, při nichž dochází k bezprostřednímu nebo postupnému přizpůsobení formy a významu jednotek nebo struktur modelového jazyka výslovnosti a pravopisu i významovým kategoriím a formálním strukturám jazyka replikujícího“. (Nekula 2017b)

Jak uvádí Svobodová (2007, 30), příčinou adaptačních procesů v češtině jsou dvě okolnosti: a) odlišný vztah pravopisu a výslovnosti v češtině a ve zdrojových jazycích, b) vysoká flektivnost češtiny a její slovtvorná produktivnost.

U přejímek tak dochází postupem času k adaptaci výslovnostní, pravopisné, syntaktické i morfologické s cílem přiblížit slova systému přijímajícího jazyka, a to co nejúplněji. (*Příruční mluvnice češtiny* 2012, 100)

Přejímané výrazy se nejdříve objevují na periférii české slovní zásoby a odtud poté podle míry přizpůsobení, frekventovanosti a dalších níže popsanych faktorů pronikají směrem k jejímu centru. Některá slova tak na základě některých svých vlastností mohou po dlouhou dobu setrvávat na periférii české slovní zásoby, jiná se mohou stát prvkem centra slovní zásoby poměrně rychle. Výsledkem jsou slova, která se pohybují na ose citátová slova – slova plně adaptovaná.

Citátová slova se používají v přesné podobě, jakou mají v původním jazyce, jejich pravopis není adaptovaný (*status quo, no comment*). Částečně adaptovaná slova jsou pocíťována jako cizí a jejich grafická podoba často kolísá mezi pravopisem původním a do různé míry adaptovaným (*computer, komputer, kompjútr*). Slova plně adaptovaná již často nejsou pocíťována jako cizí (*osel, košile*), avšak zde hraje velkou roli stáří přejímky a následná míra zdomácnění. I slova foneticky, ortograficky i morfologicky plně adaptovaná mohou být stále pocíťována jako cizí (*premiér, špagety*). (Nekula 2017a, 2017b)

D. Svobodová (2007, 30) popisuje následující faktory, které ovlivňují míru formální adaptace přejímek:

- typová vzdálenost výchozího a přijímajícího jazyka (formální odlišnost přejímaného slova),
- závažnost lexikálního významu a jeho ustálenost,
- slovotvorné vlastnosti,
- frekvence užití (čím je vyšší, tím probíhá adaptace rychleji),
- oblast užití (je-li slovo užíváno běžně, každodenně, je adaptace rychlejší),
- typ uživatelů (např. odborníci dlouho užívají slovo v původní podobě),
- typ slova (např. podstatné jméno konkrétní vs. abstraktní, kdy u konkrétní probíhá adaptace rychleji),
- svou roli hraje také stáří přejímky, ale stupeň adaptace na něm není přímo závislý – dříve přejatá slova jsou většinou značně zdomácnělá, zatímco novější přejímky se dosud nestačily adaptovat a jejich cizost se stále pocíťuje. Zároveň však platí, že slova formálně odlišná českým typům se počestňují pomalu a obtížně, i když byla přejata již dříve, např. *interview*; naopak nově přejaté slovo češtině formálně podobné se může adaptovat velmi rychle.

Baňko a Hebal-Jeziarska (2012) popisují jako jeden z činitelů také harmonii grafické podoby lexému a obsahu, a to na příkladu slova *jazz*, který se většinou vyskytuje v neadaptované podobě právě pro obsah, jež reprezentuje.

Základními druhy adaptací, jak je rozlišuje *Příruční mluvnice češtiny* (2012, 100) i Nekula (2017b), jsou adaptace výslovnostní, pravopisná, syntaktická a morfologická. Vzhledem k zaměření práce se budu dále podrobněji věnovat adaptaci pravopisné a výslovnostní, jelikož tyto dva procesy spolu úzce souvisejí a navzájem se ovlivňují.

1.4 Pravopisná a výslovnostní adaptace přejatých slov

Největším problémem v procesu adaptace a zároveň jeho hnací silou je obvykle „nezvykle vysoká míra rozdílnosti akustické a grafické formy výrazů cizího původu“. Ta způsobuje, že pro některé uživatele jsou neadaptovaná slova foneticky neprůhledná. (Svobodová 2007, 31) Při adaptaci proto dochází k přibližování pravopisné a výslovnostní podoby slov působením fonologického pravopisného principu uplatňovaného v češtině. (Sedláček 1994, 238) Velký vliv má v tomto případě zdrojový jazyk, příp. jeho vzdálenost cílovému jazyku. Typicky u francouzštiny a angličtiny je ve srovnání s jinými typicky zdrojovými jazyky patrný velký rozdíl mezi grafickou a zvukovou podobou slova, zároveň jsou tyto jazyky od češtiny typologicky relativně vzdálené. (Mravinacová 2005, 190)

Při výslovnostní adaptaci dochází zejména k nahrazování hlásek cizího původu nejbližšími hláskami českými, přesunu přízvuku, změně kvantity a dalším změnám, které většinou závisejí na zdrojovém jazyce. Daneš (1958, 11) shrnuje zásady, o něž se spisovná výslovnost přejatých slov opírá: „(1) vycházíme z výslovnosti v původním jazyce; (2) a) vyslovujeme je však (bez zřetele k cizímu přízvuku) s přízvukem českým (tj. na první slabice); b) cizí hlásky, které čeština nemá, nahrazujeme nejbližšími hláskami českými; rovněž nedbáme drobnějších artikulačních odchylek; (3) jestliže se u některého slova pevně ustálila výslovnost, která neodpovídá výslovnosti v cizím jazyce původním (upravené podle zásad v bodě 2a, b), respektujeme tuto ustálenou výslovnost (např. angl. slovo *hockey* bychom měli — a dovedli — podle angličtiny vyslovovat [hoky], ustálila se však vlivem pravopisu odchýlná výslovnost [hokej] a není důvodu ji měnit).“

V pravopisné rovině též dochází ke kolísání, především u nově přejatých a neustálených výrazů. Dalším důvodem je, že jen část těchto výrazů se objevuje v kodifikačních příručkách, především v *Pravidlech českého pravopisu* – dochází tedy ke zpoždění kodifikace za rozšířením slova a jeho proniknutím do slovní zásoby. Kodifikační příručky na tento stav reagují častou kodifikací dublet, což je vnímáno jako stav přechodný, dokud v úzu jedna z variant nepřevládne.

Kvůli značné rozkolísanosti při výslovnostní adaptaci a vzájemnému ovlivňování s pravopisnou podobou může vzniknout hned několik lexikálních variant: *workoholik/workholik/workaholik* z anglického *workaholic*. (Mravinacová 2005, 192)

Zatímco v průběhu 20. století bylo možné na jednotlivých vydáních *Pravidel* pozorovat, že s postupem času se přejatá slova většinou pravopisně počešťují, případně jsou při prvním výskytu v *Pravidlech* uváděna již v počeštěné formě, dnes lze naopak pozorovat částečný odklon od ortograficko-ortoepického počešťování. (Mravinacová 2005, 190) Častěji se zachovává původní pravopisná podoba a výslovnost se adaptuje jen v nezbytné míře a zůstává blízká výslovnosti původní. Důvodem je obecná lepší znalost angličtiny, velký příliv anglicismů a jejich častější výskyt, snaha o prestižnost či pocitování angličtiny jako prestižního jazyka. Netýká se to ale pouze nových přejímek, i dříve adaptovaná slova se začínají znovu objevovat v původní, neadaptované formě (*manažer* > *manager*). (Mravinacová 2005, 190–191; Rejzek 1993, 27)

Jak úzce je spjatá adaptace výslovnosti s adaptací pravopisnou, ukazuje výčet možných pravopisně-výslovnostních kombinací anglicismů v češtině, který předkládá D. Svobodová (2007, 33) podle F. Daneše (2002, 32):

1. anglický pravopis a anglická výslovnost (artikulačně přizpůsobená českému hláskovému systému) – *laser* [lejzr];
2. český pravopis podle anglické výslovnosti – *byznys*, *džem*;
3. anglický i český (dubletní) pravopis a anglická výslovnost – *byte/bajt* [bajt];
4. anglický pravopis a česká výslovnost podle pravopisu – *radar*, česká výslovnost [radar];
5. český pravopis a česká výslovnost podle anglického pravopisu – *volejbal* [volejbal], angl. *volleyball* [valiból].

Dále dochází k následujícím pravopisným adaptacím:

- substituce *k* za původní *c* nebo *ck* vyslovované jako [k];
- odstranění skupin *ae*, *ai*, *oe*, pokud se vyslovují jako [e/é];
- skupina *qu* se píše *kv*, *gu* se píše *gv*, *w* jako *v*, *i/y* vyslovované jako [j] se píše jako *j*, *rh* se zjednodušuje v *r*;
- zjednodušení zdvojených konsonantů;

- skupina *th* se píše jako *t*;
- upravuje se psaní *s* a *z* podle výslovnosti v češtině;
- upravuje se označení délky samohlásek;
- počešťování grafémů realizovaných ve výslovnosti jako sibilanty nebo asibiláty, např. *shot* – *šot*;
- elize vokálů: v případě nevyslovovaného *-e*, např. *single* – *singl*; při počešťování sufixu *-er*, např. *hamburger* – *hamburgr*;
- substituce vokálů na základě vyslovované podoby vede k nahrazování různých typů grafémů. Řadu systémových příkladů uvádí Svobodová (2007, 35), kupř. původní *ea* (angl. výsl. [í]) je v češtině nahrazeno grafémy *í*, resp. *ý* (*bigbeat* – *bigbít*, *leader* – *lídr*, *team* – *tým*).

1.5 Přejatá slova v *Pravidlech českého pravopisu* z roku 1993

Pravidla českého pravopisu z roku 1993 navazovala na předchozí vydání *Pravidel*, a to především na vydání z roku 1957. To bylo oproti předcházejícím výrazně přepracováno jak v části výkladové, tak v části slovníkové, která byla aktualizována a značně rozšířena, přibližně trojnásobně. V předchozích vydáních se totiž slovníková část (postavená na prvním vydání z r. 1902) pouze nesoustavně doplňovala a aktualizovala, ačkoliv svět (a tedy zdroj pojmenovávaných skutečností) prošel výraznými změnami, které bylo třeba v *Pravidlech* reflektovat. Proto se v *Pravidlech* z roku 1957 objevilo mnoho nových (ve smyslu v dřívějších vydáních neuvedených) slov, z nichž velkou část tvořila slova cizího původu, která se objevila z tehdejšího pohledu v poměrně nedávné době.

Pravidla z roku 1993 tedy představovala první větší změnu téměř po čtyřiceti letech (ostatní přechodní vydání přinášela pouze dílčí změny, nejvýraznější bylo vydání z r. 1983, které kodifikovalo některé změny ve výslovnosti) a pokračovala v pravopisném vývoji nastoleném *Pravidly* z r. 1957. V nich se projevil „jasný příklon k počeštěnému psaní podle výslovnosti, a to jak v případě nejrůznějších úprav u slov z živých jazyků (*bujón* m. *bouillon*, *manažer* m. *manager*), tak především u označování délky samohlásek a v psaní *s/z*, kde bylo v mnoha slovech umožněno i psaní *z* podle výslovnosti (např. *fysika* i *fyzika*)“ (Zych 2019, 64) Cílem úprav bylo

„ovlivnit a sjednotit spisovnou výslovnost přejatých slov pomocí kodifikace pravopisu“. (Sedláček 1993b, 136) Zásady však byly komplikované a nejednotné (*periférie* × *drogerie*) a později vznikla řada dubletních tvarů, v nichž se uživatelé někdy těžko orientovali; zdrojem komplikací byla i existence různých výjimek. Nová *Pravidla* z roku 1993 se tudíž snažila pravopis cizích slov zjednodušit, přiblížit jej výslovnosti a odstranit množství takových dublet a výjimek.

Ačkoliv tedy bylo cílem „nových“ *Pravidel* dovést do cíle do jisté míry přechodný stav z r. 1957, ukázalo se, že ani téměř čtyřicet let nestačilo na to, aby v úzu u mnohých dublet jednoznačně převážila jedna z možných variant zápisu, kterou by bylo možné pouze „bez problémů“ kodifikovat. (Sedláček 1993b, 137) Po jejich vydání se totiž v tisku objevilo mnoho ohlasů, mezi nimiž převažovaly ty kritické, a pravopis se na nějakou dobu stal veřejným tématem. Ke změnám se zdaleka nevyjadřovali jen jazykovědci, ale též někteří spisovatelé či filosofové, periodika otiskovala ohlasy čtenářů a někteří učitelé podle nových *Pravidel* odmítali učit. (Stich 1995, 72; Bermel 2002)

M. Sedláček (1994, 241–245) komentuje některé dobové ohlasy a poznamenává, že se „ve velké většině těchto článků projevovala naprostá neznalost vývoje českého pravopisu a jeho principů, nepochopení jeho funkce, subjektivistický přístup k němu a konzervativní zaujatost vůči jakékoli jeho úpravě“. Odpor k novým *Pravidlům* totiž nebyl způsoben jen důvody jazykovými (resp. odbornými), ale časté byly i motivy estetické, politické nebo jen obecná nechut' ke změnám.

Ivana Svobodová (1994, 51–56) shrnuje ohlasy na nová *Pravidla* na základě dotazů z jazykové poradny ÚJČ. Jak z ohlasů vyplývá, výtky směřují především ke změnám pravopisu cizích slov, zejména v oblasti psaní *s/z* a délky samohlásek.

Nejednotnost v pohledu na nová *Pravidla* panovala i mezi jazykovědci. Bozděchová (1993, 75–77) přináší „koláž názorů na nová *Pravidla*“, v nichž se ukazuje, jak rozmanité a důležité významy lze pravopisu a jeho kodifikaci přikládat. Názory čtenářů v tisku zkoumal též Bermel (2002), podle nějž byla většina názorů proti reformě, a to především v oblasti psaní cizích slov, zvláště zápisu *s/z*. Kritický ohlas nových *Pravidel* vedl nakonec k tomu, že komise pracovníků Ústavu pro jazyk český a zástupců vysokých škol vypracovala po diskuzích *Dodatek Ministerstva školství,*

mládeže a tělovýchovy, který byl vydán roku 1994. Ten mj. uvádí, že „psaní *s* a dlouhých samohlásek v případech, kdy Pravidla 1993 uvádějí jen *z* a samohlásky krátké, je také správné“. Upozorňuje však, že varianty nejsou v některých případech rovnocenné, ale jsou mezi nimi stylové rozdíly.

1.6 Stav po roce 1994 – příčiny variantnosti

V současné době se v češtině v oblasti přejímek objevuje množství případů slov, která mají několik grafických podob (příčemž některé z nich jsou kodifikovány v *Pravidlech českého pravopisu*, příp. v *Internetové jazykové příručce* aj.). Příčinou tohoto stavu je většinou asymetrie mezi pravopisem a výslovností, a to jak v původním jazyce, tak v češtině, jejíž uživatelé se přirozeně snaží pravopis a výslovnost sblížovat. Níže se pokusím charakterizovat problémové skupiny, v rámci nichž slova s několikerou grafickou podobou nacházíme, na základě rozdělení v *Pravidlech českého pravopisu* z r. 1993. Popíšu, jaký je stav po přijetí *Dodatku* a v kterých skupinách lze nejen v oblasti kodifikovaných variant očekávat variabilitu.

1. Psaní skupin *ae, oe*

Tyto skupiny se v rámci apelativ v současnosti již objevují velmi zřídka, v grafice se zachovávají prakticky pouze v případech, kde se takto vyslovují (*kánoe, aerodynamika*), a okrajově v odborném užití.

2. Psaní *c, qu, gu, w, y, rh, ck*

Do této skupiny náleží množství přejímek v různém stupni pravopisné a výslovnostní adaptace. Zatímco podoba přejímek, které jsou v češtině přítomné již delší dobu, se většinou ustálila na některém z tvarů a již nepůsobí problémy (*rhythmus* > dnes jen *rytmus*), novější přejímky si stále zachovávají dubletní tvary – většinou 1. původní pravopis a 2. adaptovaný pravopis (*ranvej, runway*), případně se jedná o různé formy (či stupně) adaptace (*koktajl, koktejl*; navíc se v úzu vyskytuje i původní podoba *cocktail*, která není v PČP 1993 zachycena).¹

¹ Podoby *koktajl* a *koktejl* ukazují, že na českou podobu slova (výslovnostní i pravopisnou) působí jak cizí výslovnost, tak cizí pravopis. Zatímco *koktajl* zachycuje počestění (a českou „chybnou“ výslovnost) podle původní grafické podoby, ve tvaru *koktejl* se silněji projevila původní výslovnost.

3. Psaní skupiny *th*

Jelikož se psaní skupiny *th* zachovává jen u slov úzce odborných a zvláště v textech spadajících do odborného stylu (*dithyramb*; často též v chemii, př. *methan*), v obecném užití lze adaptované podoby považovat za zcela běžné.

4. Psaní zdvojených písmen

„V *Pravidlech* z r. 1993 zůstává skupina slov, která se cítí spíše jako cizí než zdomácnělá, tudíž je u nich zachována zdvojená souhláska, např. *motto* (vedle *moto*), *buddhismus*, *abbé*. Zdvojené souhlásky se objevují také u výrazů citátových, především hudebních, např. *accelerando*, *allegro*; dále u slov částečně zdomácnělých, u nichž se však výslovnost od psané podoby podstatně liší, např. *bulletin*, a též u slov nově přejatých, např. *happening*, která si dosud podržují původní podobu.“ (Zych 2019, 43) Lze tedy předpokládat, že právě u slov částečně zdomácnělých může docházet k nejvýraznějším změnám, které povedou k odstranění zdvojených písmen (a případně dalším úpravám). K výskytu zjednodušených podob ale může v praxi docházet i u slov tradičně chápaných a uváděných jako cizí, která se tak přesouvají do sféry slov částečně zdomácnělých, např. občas se vyskytující podoba *budhismus*.

5. Psaní *s* a *z*

Aby bylo možné pochopit, proč je tato skupina jednou z nejproblémovějších, je nejen nutné ohlédnout se za předchozími vydáními *Pravidel*, ale též zahrnout změny, které přinesl *Dodatek* z roku 1994.

Před rokem 1957 se totiž „psané *s* vyslovovalo spisovně v některých slovech [s] a v jiných [z], bez nějakého pravidla přístupného běžnému uživateli“ (Daneš 1958, 17). Z toho vyplývá, že spisovnou výslovnost nebylo většinou možné určit pouze z psané formy: psané *s* se vyslovovalo buď jako [s] v případě slov *diskuse* či *busola*, nebo jako [z] u slov *fysika*, *krise* či *grandiosní*. „Pravidla z r. 1957 proto přinesla

Podobně se již dříve ustálila podoba *tramvaj* nebo *kovboj*. Za tímto způsobem zápisu stojí zřejmě omezená znalost zdrojového jazyka (a jeho výslovnosti) v době přejetí. Slova se tak přejala s původním pravopisem, ale vyslovovala se (nenáležitě) podle toho, jak se psala (s drobnými úpravami, např. *c* ve slově *cowboy/kovboj* se vyslovovalo [k]). Tato výslovnost se poté projevila v adaptovaném pravopise.

významnou změnu, kdy se u většiny slov zavádějí dublety s cílem přiblížit pravopis výslovnosti – je tedy poprvé možno psát nejen *fysika*, ale i *fyzika* podle skutečné výslovnosti [z].“ (Zych 2019, 50) Dublety byly považovány za stav přechodný, jelikož zavedení podob odpovídajících výslovnosti jako jediných možných (tj. jen *fyzika*) by bylo příliš náhlé a v důsledku komplikující. Pouze *s* se podle *Pravidel* z r. 1957 píše v latinské příponě *-ismus*, ačkoliv se zde vyslovuje [z], dále ve slovech *president*, *presidium*, *universita*, *filosofie*, *gymnasium*, *diskuse*, *busola*, *césura*, *desén*, *disertace*, *resort*, *gnose* atd. U některých je důvodem to, že nejsou zdomácnělá. Slova typu *kurs*, *puls* se píše se *s* podle výslovnosti [s] v 1. a 4. p. č. j., avšak v ostatních pádech je výslovnost [z].

V *Pravidlech* z roku 1993 se měla situace zjednodušit, tj. psát *z* tam, kde se skutečně vyslovuje. Zavádějí proto u slov se zakončením *-ismus* i podobu *-izmus* a uvádějí podobu se *z* na prvním místě. „Je to vlastně jediná výjimka, kdy se zásada psát vyslovované [z] v zdomácnělých slovech jako *z* neuplatňuje plně. Měl by se tím usnadnit přechod od dřívějšího psaní se *s* k psaní se *z*.“ (Vlková 1991, 39) Změnu ale přinesl *Dodatek*, který podobu se *s* označuje jako základní.

Tam, kde se původně psané *s* vyslovovalo [s], ale vlivem hláskového okolí se začalo vyslovovat [z], se v *Pravidlech* z roku 1993 kodifikuje jen podoba se *z*, např. *kazeta* místo dřívějšího *kaseta* i *kazeta*; *konzerva* m. *konzerva* i *konzerva*. Pouze *z* se také píše v mnohých slovech, kde se původní *s* vyslovuje jako [z], tudíž i *iluze*, *báze*, *prezident*, *univerzita*, *gymnázium*, *fyzika*. „Psaní *z* (ve shodě se spisovnou výslovností) se tu ujalo natolik, že se ustupuje od podob dubletních, které byly kodifikovány v předchozích vydáních *Pravidel*.“ (Vlková 1991, 38) *Dodatek* opět do jisté míry vrátil předchozí stav: „Ve slovech zdomácnělých, kde původní *s* se vždy čte jako *z*, jsou také správné podoby se *s*, přičemž podoby se *z* se považují za základní (stylově neutrální), např. *analýza* i *analysa*, *fyzika* i *fysika*, *trezor* i *tresor*.“

Tam, kde je nyní dvojí spisovná výslovnost, lze psát *s* i *z*: *diskuze* i *diskuse* místo dřívějšího *diskuse*; *rezort* i *resort* m. *resort*. *Dodatek* upřesňuje, že „za slohově neutrální se považují podoby se *s*: *diskuse* i *diskuze*, *renesance* i *renezance*“.

Ke změnám dochází v tomto vydání u dlouhodobě sporného psaní slov typu zakončených na skupiny souhlásek (do roku 1993) *-ls*, *-rs*, *-ns*, např. *puls*, *kurs*,

dispens a slovech od nich odvozených, kde se v 1. a 4. pádě vyslovuje [s] (podobně jako v českých slovech *vůz*, *mráz*), zatímco v ostatních pádech [z]. Zatímco předcházející vydání *Pravidel* včetně těch z r. 1957 se v této otázce rozhodla psát *s*, nová *Pravidla* zavádějí pouze podoby se [z]. Vycházela přitom jak ze spisovné výslovnosti ve většině pádů, tak z faktu, „že se výrazy psané se *z* již hojně vyskytovaly“. (Vlková 1991, 39) *Dodatek* ale umožnil i psaní *s*, a to bez stylového rozlišení. Např. *diskurz* i *diskurs*, *pulz* i *puls*, *dispenz* i *dispens*.

Je tedy patrné, že původní *Pravidla* z roku 1993 se snažila odstranit množství kodifikovaných dublet a uplatňovat co nejvíce zásadu zápisu *s/z* podle spisovné výslovnosti. Vydání *Dodatku* naopak způsobilo opětovnou kodifikaci těchto dublet a umožnilo psát *s* i tam, kde se spisovně vyslovuje *z*, navíc v některých případech označuje podobu se *s* jako základní.

6. Označování délky samohlásek

Důvodem toho, proč je i tato skupina považována za komplikovanou, je (opět) problematická korespondence pravopisu a spisovné výslovnosti (a její ustálenosti), a to především v zakončení slov, méně pak v jejich základech. I zde je pro pochopení současného stavu nezbytné nejprve nahlédnout do *Pravidel* z roku 1957. V nich se délka označuje v těch případech, kdy není ve spisovné výslovnosti značnější kolísání, je však třeba poznamenat, že právě v této oblasti je spisovná výslovnost často rozkolísaná dost. (Daneš aj. 1958, 39) Výsledkem je skutečnost, že mnohá slova nemají délku označenu, ačkoliv je možno je vyslovovat dlouze, a z toho pocházející nejednotnost zásad.

„V různých případech tato *Pravidla*:

- předepisovala psát samohlásku dlouhou a výslovnost též dlouhou: *citrón* [citrón], *balkón* [balkón];
- předepisovala psát samohlásku krátkou, přitom kodifikovala dlouhou výslovnost: *karoten* [karotén], *kofein* [kofeín], *aceton* [acetón];
- u předepsané dlouhé výslovnosti uváděla dvojí způsob psaní: *acetylén* i *acetylen* [acetylén], *vitamín* i *vitamin* [vitamín], *neon* i *neón* [neón];
- uváděla dvojí způsob psaní i výslovnosti: *masív* i *masiv* [masív i masiv], *milión* i *milion* [milión i milion].“ (Zych 2019, 56)

Dále je nejednotné zakončení *-erie*, resp. *-érie*: jen *karosérie* × *bakterie* i *baktérie* × *drogerie*; či *-ura*, resp. *-úra*: *drezúra* × *inventura*.

Také po *d*, *t*, *n* se délka neoznačovala, aby nedocházelo k chybnému měkčení výslovnosti předcházející souhlásky (*aktivní*, ale *pasivní* i *pasivní*).

Pravidla z r. 1993 se opět snažila poměrně nepřehlednou a nejednotnou situaci zjednodušit a zpřehlednit a při kodifikaci pravopisu vycházet „ze současné spisovné výslovnosti i její kodifikace“ (Vlková 1993, 40–41). Délka se tak označuje zpravidla tam, kde se samohláska ve spisovné výslovnosti jako dlouhá zřetelně a ustáleně vyslovuje („bez většího kolísání“). V ostatních případech se délka neoznačuje; sem patří i zřejmě nejvíce diskutované skupiny zakončení jako *-on* či *-iv(ní)* či *-erie*: nyní jen *citron* (dříve *citrón*), *archiv* (dříve *archiv* i *archív*), *periferie* (dříve *periférie*).

Dodatek k Pravidlům však uvádí, že „ve slovech, kde *Pravidla* 1993 uvádějí jen psaní se samohláskou krátkou a předchozí *Pravidla* jen se samohláskou dlouhou, je psaní se samohláskou dlouhou rovněž správné“.

I v případě označování délky samohlásek je zřejmé, že tam, kde na neustálenou výslovnost reagovala nová pravidla zavedením pravopisu pouze bez délky (oproti předchozímu stavu s vyznačenou délkou), došlo vydáním *Dodatku* ke vzniku velkého množství do té doby neexistujících dublet.

7. Další úpravy podle výslovnosti

Do poslední skupiny náleží úpravy podle zásad českého pravopisu, který odráží (počeštěnou) výslovnost. Výčet možných pravopisně-výslovnostních kombinací anglicismů v češtině předkládá D. Svobodová (2007, 33) podle F. Daneše (2002, 32), zde uvedu i příklady z jiných zdrojových jazyků:

1. původní pravopis a původní výslovnost (artikulačně přizpůsobená českému hláskovému systému)

Tato slova se zapisují původním pravopisem většinou proto, že zápis českým pravopisem podle původní výslovnosti by příliš vzdálil novou grafickou formu od původní, případně by tím vznikly hláskové skupiny v češtině neobvyklé nebo pocíťované jako příznakové či stylově nižší (srov. původní

a kodifikovaný *leasing* × nekodifikovaný *lízink*; dále např. *bulletin*, *dealer*, *management*). Též slova citátová, např. *rendez-vous*, nebo slova označující cizí skutečnosti jako *scirocco* ‚druh středomořského větru‘ se píše původním pravopisem. Běžná výslovnost těchto slov většinou přibližně odpovídá výslovnosti původní, tj. nejde o výslovnost vyloženě chybnou.

Slova z této skupiny však mohou postupně v úzu nabývat prozatím nekodifikovaných podob s adaptovaným pravopisem, lze tak očekávat, že se v úzu mohou vyskytnout podoby jako *lízink/lízing*, *mene(d)žment* či *díler/dýler*.

2. český pravopis podle původní výslovnosti

Do této skupiny náležejí slova, která se vyslovují (jen nezbytně přizpůsobenou) původní výslovností, ale pravopis si již původní podobu nezachovává a kodifikována je pouze jeho adaptovaná podoba. Ta je výsledkem postupného procesu na ose jen původní pravopis (skupina 1) – dubletní podoba (skupina 3) – jen počestěný pravopis. Takto v *Pravidlech* z r. 1941 nacházíme *meeting* a *loggie*, ve vydání z r. 1957 potom *meeting* i *mítink*, *loggie* i *lodžie* a konečně od roku 1993 pouze *mítink* a *lodžie*. Jde o slova obecná, frekventovaná, dobře začleněná do systému české slovní zásoby, u nichž se i někdy nezvyklá grafická podoba pevně ustálila; dalšími příklady jsou např. *repertoár*, *víkend*, *džem*. Je však pravděpodobné, že v úzu se může objevovat (někdy i dříve kodifikovaný) původní zápis, např. *jam* místo *džem*.

3. původní i český (dubletní) pravopis a původní výslovnost

Slova z této skupiny představují přechod mezi skupinou první a druhou; odrážejí probíhající tendenci zapisovat slova počestěně, která však v úzu dosud jednoznačně nepřevládá (na úkor pravopisu původního). *Pravidla* z roku 1993 sice většinu dřívějších dublet odstraňují ve prospěch českého pravopisu, na druhou stranu mnoho nových slov je zde kodifikováno právě v této přechodné formě. Objevují se tak podoby *leader* i *lídr*, *ranvej* i *runway*, *boutique* i *butik*, *briefing* i *brífink*.

4. původní pravopis a česká (nenáležitá) výslovnost podle pravopisu – *radar*, česká výslovnost [radar], původní anglická výslovnost ['reɪdɑː]²

5. český pravopis a česká (nenáležitá) výslovnost podle původního pravopisu – *volejbal* [volejbal], angl. *volleyball* ['vɒlɪ,bɔːl]³; *fotbal*, angl. *football*; *kovboj*, angl. *cowboy*; *tramvaj*, angl. *tramway*. Původní pravopis a neznalost správné (anglické) výslovnosti (a případně fakt, že daná slova byla častěji čtena než slyšena) způsobily, že se slova začala číst přibližně tak, jak se psala (s drobnými úpravami, např. *c* ve slově *cowboy/kovboj* se vyslovovalo [k]); pravopis se posléze adaptoval tak, aby tuto výslovnost odrážel. U novějších přejímek již k tomuto procesu většinou nedochází, jelikož znalost původní (nejčastěji anglické) výslovnosti je běžnější a také nová slova vedle čtení často slyšíme (vyslovovaná správně), takže např. pův. *runway* se v *Pravidlech* z roku 1993 objevuje v podobách *runway* a *ranvej*, ale nikoliv *runvaj*. Zároveň i v případě, kdy se u nás chybná výslovnost objevuje (např. ital. *gnocchi* vyslovované [gnoči]), nepřejde tato podoba většinou do písemné formy buď vůbec, nebo zdaleka ne natolik, aby se ustálila a byla později kodifikována.

Další poměrně komplikovanou a neustálenou skupinou jsou výrazy zakončené na *-ing/-ink*, pocházející z angličtiny. U těchto výrazů se totiž kombinuje různý stupeň počestění základu slova s jedním ze dvou způsobů zápisu zmíněného zakončení. Může tak potenciálně vzniknout hned několik kombinací: např. z angl. *briefing* > *briefing*, *briefink*, *brífing*, *brífink*. Ne všechny tyto kombinace jsou kodifikované, zároveň tím vyvstává problematika hybridních forem. Svobodová (2000–2001, 177) upozorňuje, že je vhodné držet se vybraného způsobu psaní – buď čistě formy původní, nebo naopak formy plně počestěné (tzn. *briefing* nebo *brífink*). Hybridní formy hodnotí jako nevhodné. *Pravidla* z roku 1993 sice většinou uvádějí formu původní, plně počestěnou či oboje, nicméně hybridní formy též nejsou výjimkou, např. *klíring*, *dabing*, *dribling*, kde je *-ing* ponecháno v původní podobě, ale základ slova počestěn.

² Výslovnost podle on-line slovníku Lingea, dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/radar> [cit. 26. 2. 2021]

³ Výslovnost podle on-line slovníku Lingea, dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/volleyball> [cit. 26. 2. 2021]

Podle podoby zakončení lze tak slova v *Pravidlech* z r. 1993 rozdělit do tří skupin:

1. Pouze původní zakončení *-ing* si zachovávají výrazy úzce odborné a málo frekventované: *fading, surfing*.
2. Obojí zakončení mají slova frekventovanější s širším okruhem uživatelů, a to buď s preferencí podoby s *-ing*: *briefing* i *brífink*, *clearing* i *klíring*, *tramping* i *trampink*; nebo s preferencí zakončení *-ink*: *marketink* i *marketing*, *driblink* i *dribling*.
3. Pouze zakončení *-ink* mají slova značně zdomácnělá, ustálená a široce užívaná: *dispečink*, *(auto)kempink*, *trénink*, *mítink*.

Nekula (2017b) uvádí, že u nových přejímek se upřednostňuje podoba s *-ing*, která odráží jejich „prestižní cizorodost“, má mezinárodnější charakter a umožňuje snazší identifikaci.

Z výše uvedeného vyplývá, že pravopis této skupiny slov není i přes určitou kodifikaci ustálen a v úzu se tak mohou objevovat různé podoby zápisu původního slova. Dalším faktorem je skutečnost, že *Pravidla* postihují jen omezenou skupinu těchto slov, navíc ve stavu k roku 1993.

V současnosti (od roku 2009) je významným a zřejmě často používaným⁴ zdrojem informací o vhodných pravopisných podobách (nejen) přejatých slov *Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český AV ČR*. Ta vychází z hesláře školního vydání *Pravidel českého pravopisu* (PČP), *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (SSČ), výběrově jsou do ní včleněna i hesla z *Nového akademického slovníku cizích slov* (NASCS), ze slovníků neologismů *Nová slova v češtině 1, 2* a výrazy z poradenské databáze. Ačkoliv tedy pravopisné podoby vycházejí primárně z PČP a SSČ, uvádějí se – vzhledem k době, jež od vydání obou zmíněných publikací uplynula – v *Příručce* někdy i další možné tvary. Její výhodou je totiž jednoduchost aktualizace, která umožňuje dynamicky reagovat na proměny jazykové reality a doporučovat tak uživatelům vhodné podoby slov, respektující aktuální jazykovou normu, v souvislosti s deskriptivněkodifikačním statutem *Příručky*. (*Internetová jazyková příručka 2008–2021*)

⁴ V roce 2020 průměrný denní počet přístupů přesáhl 71 000.

2 Praktická část

2.1 Cíle

Cílem této diplomové práce je popsat, jak se proměňuje grafická podoba a užívání apelativ cizího (neslovanského) původu v období po vydání posledních *Pravidel českého pravopisu* v roce 1993 a následně též tzv. *Dodatku*, vydaného roku 1994. Obě tato díla (dnes vydávaná v rámci jedné publikace, ale přesto existující do jisté míry odděleně) měla a stále mají výrazný vliv na grafickou podobu přejatých slov, zvláště pak některých jejich skupin. V rámci období 1995–2018 se proto na materiálu publicistických textů, obsažených v korpusu SYN verze 8 Českého národního korpusu, pokusím u vybraných slov zhodnotit vývoj jejich frekvence a míru pravopisné adaptace, a to nejen u podob, které jsou v současnosti kodifikovány, ale i u jejich případných nekodifikovaných variant a též u slov, která v *Pravidlech* uvedena nejsou. Na základě zjištěných výsledků zhodnotím, jaké jsou možné příčiny současného stavu a zda lze v této oblasti vysledovat určité vývojové tendence.

Konkrétně se výzkum zaměřuje na čtyři adaptační projevy: 1. Psaní zdvojených písmen, 2. Psaní *s* a *z*, 3. Označování délky samohlásek, 4. Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní *c*, *qu*, *gu*, *w*, *y*, *rh*, *ck*). Na základě vývoje kodifikace, již publikovaných výzkumů (zejm. Bermel 2008a, 2008b) a obecného působení fonologického principu českého pravopisu lze předpokládat, že grafická podoba se bude během sledovaného období přibližovat výslovnosti a bude docházet i k dalším úpravám: gemináty se budou zjednodušovat; psaní *s* a *z* bude odrážet výslovnost (např. *filozofie*), u zakončení *-rs/-rz*, *-ls/-lz* převládne psaní *z* podle výslovnosti [z] ve většině pádů. Psaní zakončení *-ismus* se uvádí jako příklad adaptace, která se ani postupem času neujala (např. Bermel 2008a, 9–12), tudíž lze předpokládat, že jeho zastoupení bude minimální. Oblast označování délky samohlásek je problematická kvůli nejednoznačné a neustálené výslovnosti a jejím individuálním odrazům v grafice; Bermelovy (2008b, 59–65) výsledky naznačují na příkladu slova *citron* prosazování krátké samohlásky u zakončení *-on/-ón*, ale především také silný sklon ke kolísání jak v průběhu času, tak mezi jednotlivými slovy se shodným zakončením. Čtvrtá skupina je velmi pestrá, obecně by se ale měla grafika opět postupně přibližovat výslovnosti. Nejen v této skupině lze ale očekávat určité množství výrazů, u nichž se původní forma

považuje za ustálenou a dlouhodobě převažuje – zde bude cílem zjistit, jak silná tato převaha je a zda též u takových slov nedochází ke změnám. Souvisejícím jevem je restituce původního pravopisu v případech, kdy se frekventovanějšími stávají původní podoby, o čemž se zmiňuje např. Nekula (2007b) či Svobodová (Svobodová 2009a, 70).

2.2 Metodologie

V následujících podkapitolách popíšu jazykový materiál, na němž výzkum probíhal, zásady pro excerpci vhodných slov, způsob práce s korpusovým manažerem Kontext a následné zpracování z korpusu získaných dat. Metodologicky tato práce částečně vychází z dříve publikovaných prací N. Bermela (2008a, 2008b), jenž sledoval oblast psaní *s/z* a označování kvantity samohlásek v korpusech SYN2000 a SYN2005, E. Tuškové a J. M. Minářové (2015, 71–84), které se zaměřily na různorodou skupinu variantních podob přejatých slov v korpusu SYN2010, a M. Křena (2013), jehož studie shrnuje problematiku odrazu jazykových změn v synchronních korpusech, srovnávání frekvencí v průběhu let a další metodologické otázky v této proměnlivé oblasti.

2.2.1 Jazykový materiál

Jako zdroj jazykového materiálu byl zvolen korpus SYN verze 8, respektive v něm obsažené texty zařazené do žánru publicistiky. Důsledkem tohoto žánrového omezení je, že zkoumaný materiál (a tedy ani výsledky) není zcela reprezentativní – neodráží věrně kompletní jazykovou realitu, která se (v rámci psaných a oficiálně publikovaných textů) skládá i z dalších žánrů, resp. tzv. textových skupin, jako jsou odborná literatura a beletrie. (Např. v novějších korpusech SYN2015 a SYN2020, které jsou označovány jako reprezentativní, je poměr tří zmíněných kategorií stanoven rovnoměrně, tj. vždy 1/3 korpusu. Takto arbitrárně stanovené proporce však vzhledem k mnohým praktickým i metodologickým problémům rezignují na vyváženost, při níž by poměry jednotlivých kategorií v korpusu měly odpovídat jejich poměrům v reálném úzu.) (Cvrček a Richterová 2019c; Cvrček aj. 2016) Výhodou tohoto zaměření na publicistiku je naopak možnost využít nerepresentativní korpus SYN verze 8, v němž má publicistika zcela dominující postavení – výzkum tak může vycházet z neporovnatelně větší datové základny. Se zvyšujícím se objemem jazykového materiálu stoupá pravděpodobnost, že data odrážejí reálný jazykový úzus,

proto korpusy obecně usilují o maximální velikost. (Šormová a Šebesta 2019, 34; Čermák 2017, 21–25) Zároveň se tak řídím současnými doporučeními, podle nichž je vhodnější zkoumat (v rámci korpusového výzkumu) homogennější jazyk jednoho typu (např. žánru) než celý korpus, který je ze své podstaty heterogenní a jehož reprezentativnost a vyváženost vzhledem k jazyku jako celku je otázkou. (Křen 2013, 19)

Kromě množství dostupných dat byl dalším důvodem volby publicistiky předpoklad, že v tomto žánru se změny v úzu (tj. ve frekvenci a v grafické podobě přejímek) odrazí nejrychleji a nejvýrazněji; publicistické texty jsou věrným obrazem doby a pružně reagují na aktuální témata, jsou tedy jedním z prvních míst, kde se nově přejatá slova objevují.

Z výše uvedeného taktéž plyne, že texty, v nichž budou sledovány frekvence a způsoby adaptace přejatých slov, lze charakterizovat jako psané, redakčně zpracované a oficiálně vydávané.

Zásadní otázkou je, zda lze v synchronních korpusech vývoj jazyka či pravopisu smysluplně zkoumat. K tomu se v úvodu svého výzkumu vyjadřuje Bermel (2008a, 5): „Opravdové posuny ve struktuře jazyka se v synchronním korpusu jen těžko odrazí: desetiletí (nebo pětiletí) je příliš krátká doba na to, abychom si všimli změn ve jmenných nebo slovesných tvarech. Pravopis je ale něco jiného, jelikož na rozdíl od opravdových změn ve struktuře české morfologie pravidla jednoho dne vyjdou a nabudou platnosti.“ Jestliže se však jazyk proměňuje neustále, k jistým změnám tak dochází i v malém měřítku; Michal Křen (2013, 8) proto na základě dat, která v té době v rámci synchronních korpusů ČNK pokrývala přibližně dvacet let, upozorňuje, že již během takového období se i v synchronních korpusech objevují „zárodky diachronie“, a to i v případě samotného jazyka. (Křen 2013, 8) Korpusy jsou nadto ideálním prostředkem pro výzkum jazykové variability, a to jak synchronní, tak diachronní, což v teorii i praxi ukazuje např. Čermák (2017; Čermák a Blatná 2005).

Vzhledem k výše uvedenému lze předpokládat, že se ve zkoumaném období 24 let (1995–2018) případné změny v oblasti pravopisu přejatých slov projeví a bude možné na základě dat popsat určité vývojové tendence. Rok 1995 byl jako spodní hranice zvolen proto, že již (během celého roku) platila jak *Pravidla z r. 1993*, tak i *Dodatek*

z r. 1994. Zároveň se v korpusu pro tento rok (zvláště po vytvoření čtyřletých intervalů, viz níže) už nachází dostatečné množství textů. Horní hranicí je rok 2018 coby poslední rok zahrnutý v korpusu SYN verze 8, který byl v době vzniku práce nejnovějším korpusem z verzované řady SYN.

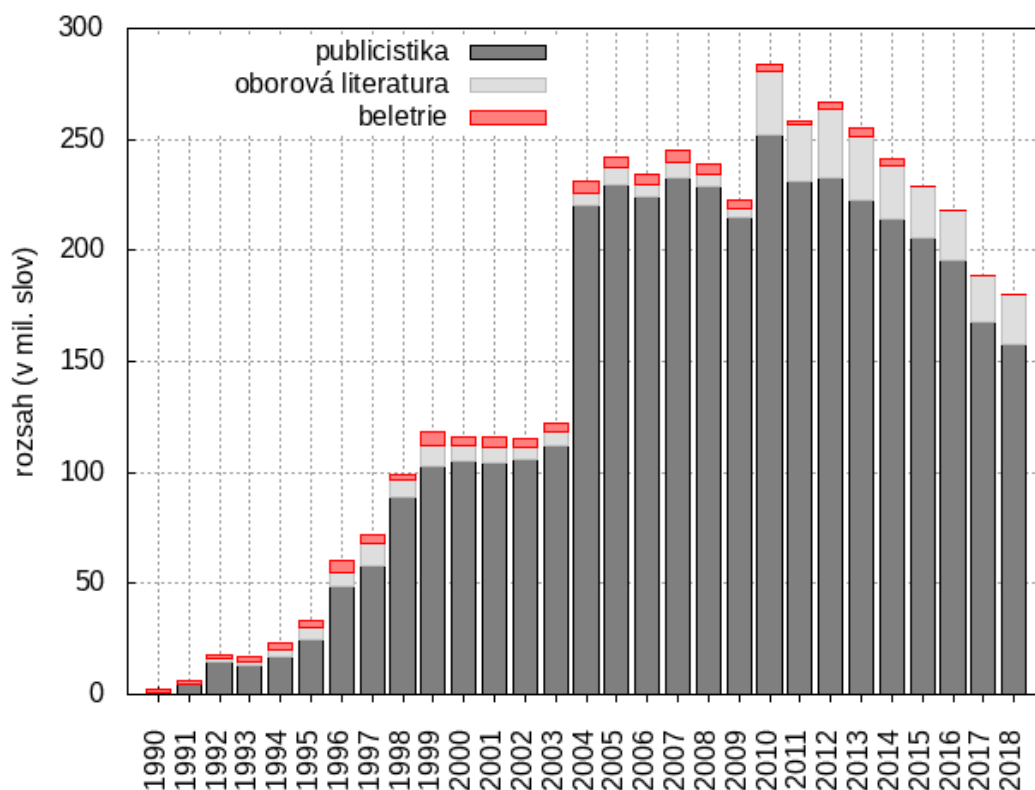
2.2.1.1 Korpus SYN verze 8

Korpus SYN verze 8 byl zveřejněn v roce 2019 a zahrnuje korpusy SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2010, SYN2013PUB a SYN2015; kromě nich je však jeho součástí také publicistika z let 2010–2017 a také dosud nezveřejněná publicistika z roku 2018. (Cvrček a Richterová 2019b) Spodní hranicí pro publicistiku a odbornou literaturu je rok 1990 – tento rok byl zvolen při tvorbě korpusu SYN2000 jako přirozená hranice synchronie pro dané žánry.⁵ (Křen 2013, 51)

Celková velikost korpusu SYN verze 8 činí 4,5 miliardy textových slov (tokenů bez interpunkce). Tento korpus není ve vztahu k obecnému jazykovému úzu reprezentativní a také není vyvážený – v jeho složení výrazně dominuje publicistika (viz obrázek č. 1) – to však vzhledem k zaměření této práce není problém, jelikož není cílem zkoumat přejatá slova v jazyce jako celku, ale jejich použití v publicistice. Lze tedy říci, že z hlediska publicistiky je korpus SYN verze 8 reprezentativní v tom smyslu, že zahrnuje ve velkém množství co nejširší spektrum textů z tohoto žánru. Korpus SYN je ve verzi 8 referenční – od doby svého publikování se nemění a je zpětně dostupný v totožné podobě; umožňuje tak replikovatelnost výsledků. (Cvrček a Richterová 2019b)

Výhodou jednotlivých verzí korpusu SYN, tedy i použité verze 8 (oproti vyhledávání v původních korpusech – SYN2000, SYN2005, příp. SYN2006PUB atd.), je jednotný přístup k jazykovému materiálu – texty jsou jednotně anotovány a zpracovány nejnovějšími nástroji. Odpadají tak komplikace spojené s rozdíly mezi jednotlivými korpusy. Výsledky jsou tak přesnější a je možné lépe a věrohodněji srovnávat mezi výsledky z jednotlivých let, aniž by bylo nutné srovnávat korpusy samotné. (Cvrček a Richterová 2019a)

⁵ Texty ze žánru beletrie mohou být i starší, pokud byly vydány (ne nutně poprvé) po roce 1945 a jejich autor se narodil po roce 1880.

Obrázek č. 1: Složení korpusu SYN verze 8 (Cvrček a Richterová 2019b)⁶

2.2.2 Výběr slov

Při výběru slov jsem se zaměřil na synchronně cizí apelativa neslovanského původu, tj. taková, jejichž cizojazyčný původ a charakter jsou pro uživatele zjevné, a v jejich rámci pak především na ta, která jsou částečně adaptovaná, resp. která právě procházejí procesem adaptace. (Baňko aj. 2016, 16, 25–27) Opomíjel jsem tedy dobře asimilované přejímky, které jsou sice taktéž cizího původu, avšak působením výše zmíněných faktorů (často např. stáří přejímky) je stupeň jejich adaptace a zapojení do systému češtiny na tak vysoké úrovni, že většina uživatelů již jejich cizí původ nevnímá (např. *košile*) a jejich pravopis je natolik ustálen, že se variantní podoby prakticky nevyskytují. Další skupinou byla slova, jež jsou sice již pevnou součástí češtiny, ale vlivem měnící se kodifikace pravopisné podoby je jejich současný pravopis neustálený – to se týká především otázky kvantity (*archiv* × *archív*) a psaní *s/z* (*diskuse* × *diskuze*). Jádrem výzkumného souboru tedy tvoří slova, jež jsou

⁶ Dostupné z:

https://wiki.korpus.cz/lib/exe/detail.php/cnk:syn:slozeni_syn_v8.png?id=cnk%3Asyn%3Averze8

v jazykových příručkách uváděna v dubletní podobě – především v *Pravidlech* z roku 1993 (a v *Dodatku* z r. 1994) a taktéž v předchozím vydání *Pravidel* z roku 1957, jelikož variabilita může v úzu přetrvávat i po změně kodifikace v roce 1993.

Volba konkrétních slov vycházela z mého jazykového povědomí a z excerpce z následujících jazykových příruček a slovníků: *Pravidla českého pravopisu* (Hlavsa a kol. 1993), *Co ve slovnících nenajdete* (Sochová a Poštolková 1994), *Nová slova v češtině: Slovník neologismů 1* (Martincová a kol. 1998), *Nová slova v češtině: Slovník neologismů 2* (Martincová a kol. 2004), *Slovník spisovné češtiny* (Filipec a kol. 2004).⁷ Bylo snahou, aby zahrnutá slova (kromě vlastností zmíněných v předchozím odstavci) splňovala i další kritéria, která vycházejí mj. z povahy výzkumu čili z vyhledávání v korpusu. Daná slova měla mít jistý potenciál k pravopisné adaptaci a variabilitě, tj. napětí mezi zvukovou a grafickou podobou. Nebyla tak zahrnuta slova jako *golf*, *film* či *box*, která takový rozdíl postrádají, ačkoliv jsou velmi pravděpodobně jako cizí pocíťována. Dále bylo vhodné, aby se jednalo o slova dostatečně frekventovaná, jelikož se zvyšující se frekvencí se zvyšuje statistická průkaznost výsledku a zároveň šance, že i případná méně frekventovaná varianta bude mít dostatečný počet výskytů v korpusu. Volil jsem proto slova, u kterých jsem předpokládal relativně běžný výskyt již v roce 1995 a následujících letech, tak aby vzniklá řada výsledků byla kontinuální. Jde tedy o slova v oblasti publicistiky reálně a často užívaná, tudíž by měla dobře reprezentovat stav v každé z vytvořených skupin (viz další kapitolu).

Také bylo cílem, aby alespoň u části slov v úzu opravdu existovala konkurence mezi tvary, přičemž žádný z nich nebude po celou dobu zcela převažovat, jelikož právě na takových slovech se vývojové tendence nejlépe ukazují. Během excerpce jsem u některých slov vzhledem k jejich vlastnostem očekával jednoznačnou dominanci jedné z variant. Jestliže se vyhledáním v korpusu tato domněnka potvrdila (*hardware*, ale téměř vůbec *hárdivér*; naopak *esej*, jen několikrát *essay*), upřednostnil jsem v některých případech slovo, u něhož si tvary více konkurují. Jelikož je ale dominance jedné z variant též platným výsledkem, zařadil jsem i taková slova v případech, kdy

⁷ Pro vyhledávání potenciálně vhodných slov je vhodným nástrojem vyhledávač Databáze heslářů ÚJČ, dostupný na adrese <https://lexiko.ujc.cas.cz/heslare/>, který prohledává některé příručky a databázi neologismů Neomat.

byl výsledek zajímavý či nečekaný nebo byly-li v PČP uvedeny obě varianty, ale v korpusu jedna z nich naprosto převládala (např. PČP uvádějí *chunta* i *junta*, ale ve výsledcích zcela převažuje tvar *junta*).

2.2.3 Rozdělení slov

Vybraná slova byla rozdělena do čtyř skupin po padesáti výrazech. Volba skupin opět vycházela z rozdělení úprav pravopisu podle *Pravidel českého pravopisu* z roku 1993. V nich jsou rozlišeny následující skupiny:

1. Psaní skupin *ae, oe*
2. Psaní *c, qu, gu, w, y, rh, ck*
3. Psaní skupiny *th*
4. Psaní zdvojených písmen
5. Psaní *s* a *z*
6. Označování délky samohlásek
7. Další úpravy podle výslovnosti

Vzhledem k tomu, že ve skupinách 1 a 3 se dnes původním pravopisem píše jen málo frekventovaná slova většinou se vyskytující v odborných textech, byly tyto skupiny ze zkoumání vyřazeny. Skupiny 2 a 7 byly pro vzájemnou podobnost a častý spoluvýskyt adaptačních jevů v rámci jednoho slova sloučeny do jedné. Výsledné skupiny jsou tedy následující:

1. Psaní zdvojených písmen
2. Psaní *s* a *z*
3. Označování délky samohlásek
4. Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní *c, qu, gu, w, y, rh, ck*)

2.2.4 Vyhledávání v korpusu

Excerpovaná slova a jejich grafické varianty, a to jak ty, které jsou uvedeny ve výše zmíněných slovnících a příručkách, tak i ty neuvedené, ale potenciálně možné, jsem vyhledával pomocí korpusového manažeru pro práci s korpusy ČNK *Kontext*. Z celého korpusu SYN verze 8 jsem vytvořil subkorpus obsahující publicistické texty

(*doc.txttype_group* ∈ {NMG: publicistika}) poprvé publikované v letech 1995–2018 (*doc.first_published* ∈ {1995, 1996, ..., 2017, 2018}). Výhodou použití atributu *doc.first_published* (označuje datum prvního vydání textu) místo *doc.pubyear* (datum vydání) je (v případě správného označování), že do výsledků pak nejsou zahrnuty potenciální přetiskované, dříve publikované texty, v nichž by se mohl objevit starší pravopis, který by v době opětovného vydání už neodrážel aktuální stav. V případě publicistiky je však textů, u nichž není hodnota obou zmíněných atributů stejná, jen minimum. (Cvrček a Richterová 2016)

Velikost tohoto subkorpusu je 4 782 818 617 tokenů. V rámci něj jsem vyhledával především pomocí pozičního atributu *lemma*, tzn. cílem bylo vyhledat výskyty ve všech pádech singuláru i plurálu. Jestliže je však (převážně) automatické zpracování velkých objemů textů silnou stránkou korpusové lingvistiky, je zároveň také jeho slabinou, a to obzvláště v případě tagování méně obvyklých, nekodifikovaných či variantních tvarů. (Čermák 2017) Bylo proto nezbytné výslednou konkordanci prohlédnout, zda se v ní ve velké míře nevyskytují chybně označované tvary či zda naopak nějaké zřetelně nechybějí (například jiné tvary než nominativ singuláru).

Automatická lemmatizace často umí u obvyklejších tvarů rozeznat použití slova *coby propria* × *apelativa* (rozlišuje se pak lemma *Impuls* ve smyslu jména rádia či hotelu × lemma *impuls* ve smyslu *prvotní* či *signální i.*), ale s klesající frekvencí a těsností kolokace úspěšnost klesá. V takovém případě se např. tvar *Reserva* v názvech vín či rumů zařadí pod „apelativní“ lemma *reserva* místo náležitého *Reserva*.

Také jednotlivé varianty (dublety) se v některých případech zařazují pod jedno lemma, v jiných přináleží každé variantě lemma vlastní:

- lemma *exkurs* vyhledá word *exkurs* i *exkurz*
- lemma *konkurs* vyhledá *konkurs*; lemma *konkurz* vyhledá *konkurz*
- lemma *dresink* vyhledá *dresink* i *dressing*
- lemma *balkon* vyhledá *balkon* i *balkón*
- lemma *balon* vyhledá *balon*; lemma *balón* vyhledá *balón*
- lemma *bekhend* vyhledá *bekhend* i *backhand*
- lemma *forhend* vyhledá *forhend*, lemma *forehand* vyhledá *forehand*
- word *aerobic* náleží k lemmatu *aerobic*, ale někdy též k lemmatu *aerobik*

– word *businessman* a *byznysman* náleží oba k lemmatu *businessman*, ale word *byznysmen* už k vlastnímu lemmatu *byznysmen*.

Objevují se i další nepřesnosti:

- word *karoserie* náleží k lemmatu *karoseri*
- každý pád slova *express* náleží k vlastnímu lemmatu (lemmata *expressu*, *expressem*, ...)
- word *loby* (varianta k *lobby*) byl zařazen pod lemma *lob* (tenisový úder).

V takových případech bylo nutné upravit dotaz, použít následné filtrování konkordance a/nebo ručně zhodnotit jednotlivé výskyty a především dbát na to, aby vyhledávání skutečně zahrnovalo všechny pády obou čísel, všechny výskyty požadované varianty nezávisle na lemmatu, pod které mohou být zařazeny, a zároveň eliminovat výskyt nežádoucích homonym či užití tvaru vlastního jména. (Čermák 2017, 48–51)

Po získání co možná nepřesnější konkordance jsem pomocí frekvenčního seznamu v menu Frekvence – Typy textů získal tabulku s počtem absolutních frekvencí podle data prvního vydání (atribut `doc.first_published`). Tu jsem poté zkopíroval do programu Excel, v němž probíhaly další výpočty.

2.2.5 Zpracování dat

Aby bylo možné sledovat případné posuny ve frekvenci a adaptaci pravopisu přejetých slov, je nutné, aby byly výsledky v rámci jednotlivých let vzájemně porovnatelné. Nelze proto pracovat s absolutními frekvencemi slov, resp. jejich variant, jelikož celkový počet pozic (tokenů) je v každém roce jiný (viz tabulka č. 1). Je tedy nutné sledovat frekvenci relativní (i. p. m.), tj. absolutní frekvencí poměřovanou celkovou délkou korpusu. Výsledné číslo vyjadřuje průměrný počet výskytů slova v hypotetickém textu/korpusu o délce 1 milion slov. V případě obsáhlejších let (resp. intervalů, viz níže) by výsledky měly být přesnější a více vypovídající. (Cvrček a Richterová 2021)

Pro větší přehlednost a zároveň s cílem získat statisticky významnější výsledky jsem sledované časové rozmezí (1995–2018) rozčlenil do šesti intervalů (subkorpusů) po čtyřech letech.

Tabulka č. 1: Velikost subkorpusů v tokenech

Období	Počet tokenů
1995–1998	266 610 291
1999–2002	506 270 149
2003–2006	945 784 442
2007–2010	1 114 634 460
2011–2014	1 077 584 266
2015–2018	871 935 009
1995–2018	4 782 818 617

Z tabulky vyplývá, že velikosti takto vzniklých subkorpusů se vzájemně liší – je to dáno tím, že zvláště z období 90. let a začátku následujícího desetiletí je v korpusu méně zdrojových textů, naopak vlivem zahrnutí publicistických korpusů SYN2006PUB, SYN2009PUB a zvláště SYN2013PUB se do korpusu SYN verze 8 dostalo velké množství publicistických textů zejména z let 2004–2013. Avšak korpusy SYN2006PUB a SYN2009PUB zároveň zahrnují již texty vydané v roce 1995, čímž se rozšiřuje objem materiálu na počátku zkoumaného období.

Vzhledem k velikosti těchto subkorpusů byly v Excelu vypočítány relativní frekvence (i. p. m.) pro každou z variant a pro každý z časových intervalů. Takto je možné porovnávat frekvence slov i jejich variant v průběhu času. Dále byly spočteny procentuální podíly jednotlivých variant, které jsou vzhledem k tomu, že se jedná o poměr, taktéž mezi jednotlivými intervaly porovnatelné. Nakonec byly tučně a červeně vyznačeny statisticky významné rozdíly mezi variantami, a to pomocí nástroje Calc: korpusová kalkulačka,⁸ který je jednou ze služeb portálu Českého národního korpusu. Takovéto porovnání je vhodné, jelikož stejný procentuální poměr může v závislosti na absolutních frekvencích ukazovat jak statisticky signifikantní, tak

⁸ Dostupné z www.korpus.cz/calc/ (Cvrček 2019).

i nesignifikantní převahu frekventovanější varianty.⁹ Je-li tedy výsledek statisticky nesignifikantní, znamená to, že se obě varianty používají stejně často a zjištěný rozdíl mezi nimi může být způsoben např. vlivem náhodné variability. Pro zjištění statistické signifikance rozdílu jsem v nástroji Calc zvolil jako statistický test chí-kvadrát test se zvolenou hladinou významnosti $\alpha = 0,05$. (Čermák 2017, 100–102; Křen 2013, 66–72)

⁹ Při procentuálním poměru variant 45 % : 55 % je (např. v korpusu o 1 000 000 pozic) při 5% hladině významnosti rozdíl mezi absolutními frekvencemi 45 a 55 statisticky nesignifikantní, avšak rozdíl mezi 450 a 550 výskyty již statisticky signifikantní je.

2.3 Výsledky

V této části práce budou prezentovány výsledky korpusového výzkumu, a to formou tabulky s následným komentářem. Výzkumným materiálem jsou publicistické texty, obsažené v korpusu SYN verze 8 Českého národního korpusu. Vybraná slova jsou rozdělena do čtyř tabulek podle sledovaných adaptačních projevů, přičemž v každé skupině se nachází 50 výrazů většinou ve dvou variantních podobách, ale vyskytují se též slova se třemi či čtyřmi variantami zápisu.

Sledované období (1995–2018) je v každé tabulce rozděleno do šesti intervalů po čtyřech letech. V rámci každého z nich je u jednotlivé varianty uvedena absolutní frekvence (AF), která udává skutečný počet výskytů dané varianty v příslušném čtyřletí. Z ní vychází též uvedená relativní frekvence (i. p. m.), která představuje klíčovou charakteristiku pro srovnávání a popisování vývoje frekvence mezi jednotlivými intervaly. Je tak možné sledovat frekvenci daného pojmu jak ve všech jeho podobách dohromady, tak v případě jednotlivých variant. Nakonec je uvedeno procentuální zastoupení dané varianty, které zase nejlépe ilustruje, která z podob v každém z období převládala.

Tučně a červeně byla vyznačena převládající podoba, ale pouze v případě, že se její výskyt vůči druhé variantě (či ostatním variantám) statisticky významně liší (chí-kvadrát test, $\alpha = 0,05$). Jestliže není ve skupině žádná z variant vyznačena, znamená to, že i přes případnou odlišnost ve frekvencích (resp. v procentech) se slova užívají stejně a zjištěný rozdíl je pravděpodobně pouze důsledkem náhodné variability.

V komentáři se pokusím komplexně shrnout výsledky v rámci jednotlivých skupin, popsat stav a případný vývoj během sledovaného období a posoudit vliv frekvence, kodifikace a dalších případných faktorů na způsoby adaptace a frekvenci konkrétních variant.

2.3.1 Psaní zdvojených písmen

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
1 achillovka	372	1,40	56 %	1376	2,72	68 %	1629	1,72	48 %	601	0,54	26 %	368	0,34	13 %	236	0,27	12 %
achilovka	289	1,08	44 %	662	1,31	32 %	1782	1,88	52 %	1744	1,56	74 %	2444	2,27	87 %	1715	1,97	88 %
2 basketball	6	0,02	0 %	26	0,05	0 %	27	0,03	0 %	63	0,06	0 %	39	0,04	0 %	30	0,03	0 %
basketbal	3395	12,73	100 %	9340	18,45	100 %	23650	25,01	100 %	29574	26,53	100 %	27623	25,63	100 %	19831	22,74	100 %
3 bestseller	1225	4,59	97 %	2102	4,15	92 %	3935	4,16	97 %	3838	3,44	93 %	5076	4,71	95 %	5239	6,01	98 %
bestseler	41	0,15	3 %	173	0,34	8 %	101	0,11	3 %	289	0,26	7 %	253	0,23	5 %	128	0,15	2 %
4 billboard	3371	12,64	100 %	4695	9,27	100 %	9153	9,68	99 %	11223	10,07	99 %	9528	8,84	100 %	7871	9,03	100 %
bilboard	13	0,05	0 %	12	0,02	0 %	59	0,06	1 %	59	0,05	1 %	22	0,02	0 %	13	0,01	0 %
5 borrelióza	194	0,73	50 %	482	0,95	57 %	575	0,61	29 %	1216	1,09	27 %	446	0,41	15 %	263	0,30	11 %
borelióza	191	0,72	50 %	368	0,73	43 %	1400	1,48	71 %	3308	2,97	73 %	2529	2,35	85 %	2190	2,51	89 %
6 boss	1981	7,43	98 %	4840	9,56	99 %	6949	7,35	99 %	8055	7,23	99 %	8317	7,72	100 %	6874	7,88	100 %
bos	35	0,13	2 %	42	0,08	1 %	78	0,08	1 %	67	0,06	1 %	24	0,02	0 %	24	0,03	0 %
7 buddhismus	621	2,33	98 %	1614	3,19	98 %	2168	2,29	97 %	2805	2,52	97 %	1917	1,78	98 %	1316	1,51	97 %
budhismus	14	0,05	2 %	41	0,08	2 %	64	0,07	3 %	94	0,08	3 %	38	0,04	2 %	39	0,04	3 %
8 bulletin	913	3,42	99 %	841	1,66	99 %	963	1,02	98 %	893	0,80	96 %	619	0,57	96 %	539	0,62	98 %
buletin	6	0,02	1 %	5	0,01	1 %	22	0,02	2 %	34	0,03	4 %	23	0,02	4 %	11	0,01	2 %
9 bullteriér	8	0,03	13 %	12	0,02	6 %	12	0,01	5 %	14	0,01	4 %	12	0,01	3 %	3	0,00	1 %
bulteriér	56	0,21	88 %	200	0,40	94 %	245	0,26	95 %	359	0,32	96 %	362	0,34	97 %	258	0,30	99 %
10 bully	83	0,31	26 %	91	0,18	10 %	213	0,23	8 %	245	0,22	6 %	191	0,18	4 %	86	0,10	3 %
buly	235	0,88	74 %	787	1,55	90 %	2588	2,74	92 %	3562	3,20	94 %	4161	3,86	96 %	3278	3,76	97 %
11 cappuccino	37	0,14	54 %	121	0,24	65 %	207	0,22	66 %	613	0,55	83 %	883	0,82	92 %	712	0,82	94 %
cappucino	2	0,01	3 %	7	0,01	4 %	9	0,01	3 %	12	0,01	2 %	9	0,01	1 %	10	0,01	1 %
capuccino	27	0,10	39 %	56	0,11	30 %	97	0,10	31 %	111	0,10	15 %	69	0,06	7 %	38	0,04	5 %
capucino	3	0,01	4 %	1	0,00	1 %	3	0,00	1 %	4	0,00	1 %	0	0,00	0 %	0	0,00	0 %
12 dressin[kg]	15	0,06	23 %	47	0,09	15 %	34	0,04	7 %	65	0,06	6 %	138	0,13	7 %	83	0,10	5 %
dresin[kg]	51	0,19	77 %	257	0,51	85 %	478	0,51	93 %	1073	0,96	94 %	1710	1,59	93 %	1497	1,72	95 %
13 espresso	55	0,21	43 %	136	0,27	46 %	365	0,39	47 %	1210	1,09	61 %	1720	1,60	66 %	1523	1,75	66 %
espresso	74	0,28	57 %	161	0,32	54 %	405	0,43	53 %	773	0,69	39 %	891	0,83	34 %	773	0,89	34 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
14 express	18	0,07	2 %	63	0,12	3 %	212	0,22	5 %	177	0,16	3 %	212	0,20	5 %	156	0,18	3 %
expres	967	3,63	98 %	1893	3,74	97 %	4498	4,76	95 %	5041	4,52	97 %	4174	3,87	95 %	4476	5,13	97 %
15 fitness	806	3,02	97 %	2279	4,50	98 %	6829	7,22	97 %	8646	7,76	99 %	11703	10,86	100 %	9442	10,83	100 %
fitnes	22	0,08	3 %	43	0,08	2 %	202	0,21	3 %	109	0,10	1 %	52	0,05	0 %	29	0,03	0 %
16 floorball	3	0,01	1 %	42	0,08	2 %	148	0,16	2 %	480	0,43	3 %	415	0,39	2 %	285	0,33	2 %
floorbal	4	0,02	1 %	29	0,06	2 %	116	0,12	1 %	147	0,13	1 %	77	0,07	0 %	46	0,05	0 %
florball	2	0,01	1 %	5	0,01	0 %	35	0,04	0 %	19	0,02	0 %	12	0,01	0 %	2	0,00	0 %
florbal	325	1,22	97 %	1682	3,32	96 %	8061	8,52	96 %	14518	13,02	96 %	17051	15,82	97 %	14120	16,19	98 %
17 ghetto	1707	6,40	98 %	3087	6,10	96 %	6002	6,35	97 %	7232	6,49	98 %	6449	5,98	99 %	5331	6,11	99 %
gheto	39	0,15	2 %	133	0,26	4 %	201	0,21	3 %	159	0,14	2 %	79	0,07	1 %	71	0,08	1 %
18 gibbon	10	0,04	45 %	72	0,14	38 %	184	0,19	38 %	160	0,14	30 %	93	0,09	16 %	116	0,13	25 %
gibon	12	0,05	55 %	120	0,24	63 %	301	0,32	62 %	382	0,34	70 %	472	0,44	84 %	342	0,39	75 %
19 graffiti	525	1,97	97 %	1759	3,47	97 %	2574	2,72	98 %	4262	3,82	99 %	3817	3,54	99 %	3595	4,12	100 %
grafiti	18	0,07	3 %	58	0,11	3 %	59	0,06	2 %	57	0,05	1 %	22	0,02	1 %	18	0,02	0 %
20 guerilla	78	0,29	96 %	184	0,36	100 %	398	0,42	100 %	737	0,66	99 %	621	0,58	98 %	393	0,45	100 %
guerila	3	0,01	4 %	0	0,00	0 %	0	0,00	0 %	4	0,00	1 %	15	0,01	2 %	0	0,00	0 %
21 happening	839	3,15	100 %	1904	3,76	100 %	3346	3,54	100 %	4080	3,66	100 %	5477	5,08	100 %	3698	4,24	100 %
hapening	0	0,00	0 %	3	0,01	0 %	7	0,01	0 %	4	0,00	0 %	4	0,00	0 %	2	0,00	0 %
22 hattrick	1846	6,92	100 %	5457	10,78	99 %	17252	18,24	99 %	24576	22,05	99 %	32467	30,13	100 %	27330	31,34	100 %
hattrick	8	0,03	0 %	47	0,09	1 %	110	0,12	1 %	138	0,12	1 %	70	0,06	0 %	41	0,05	0 %
23 hobby	685	2,57	99 %	1836	3,63	99 %	4765	5,04	99 %	6465	5,80	99 %	7361	6,83	100 %	5605	6,43	100 %
hoby	10	0,04	1 %	22	0,04	1 %	41	0,04	1 %	34	0,03	1 %	19	0,02	0 %	7	0,01	0 %
24 horror	11	0,04	1 %	26	0,05	0 %	70	0,07	1 %	45	0,04	0 %	40	0,04	1 %	24	0,03	0 %
horor	1954	7,33	99 %	6179	12,20	100 %	10016	10,59	99 %	9577	8,59	100 %	7089	6,58	99 %	7516	8,62	100 %
25 chilli	220	0,83	93 %	736	1,45	94 %	1469	1,55	97 %	4145	3,72	98 %	7706	7,15	99 %	8816	10,11	99 %
chili	16	0,06	7 %	43	0,08	6 %	50	0,05	3 %	83	0,07	2 %	83	0,08	1 %	106	0,12	1 %
26 interrupce	837	3,14	99 %	1268	2,50	99 %	2248	2,38	97 %	1920	1,72	99 %	792	0,73	98 %	876	1,00	99 %
interupce	6	0,02	1 %	16	0,03	1 %	80	0,08	3 %	28	0,03	1 %	15	0,01	2 %	8	0,01	1 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
27 jogging	149	0,56	98 %	244	0,48	99 %	383	0,40	99 %	651	0,58	99 %	571	0,53	100 %	432	0,50	100 %
joging	3	0,01	2 %	3	0,01	1 %	2	0,00	1 %	5	0,00	1 %	0	0,00	0 %	1	0,00	0 %
28 lobbista	455	1,71	98 %	1115	2,20	99 %	3917	4,14	99 %	7263	6,52	99 %	8955	8,31	99 %	5325	6,11	100 %
lobista	8	0,03	2 %	9	0,02	1 %	35	0,04	1 %	110	0,10	1 %	66	0,06	1 %	21	0,02	0 %
29 lobby	2251	8,44	100 %	2736	5,40	100 %	3064	3,24	99 %	3671	3,29	99 %	3644	3,38	99 %	2662	3,05	100 %
loby	2	0,01	0 %	7	0,01	0 %	18	0,02	1 %	39	0,03	1 %	20	0,02	1 %	11	0,01	0 %
30 mobbing	26	0,10	100 %	221	0,44	98 %	232	0,25	92 %	205	0,18	95 %	126	0,12	95 %	76	0,09	90 %
mobing	0	0,00	0 %	4	0,01	2 %	19	0,02	8 %	10	0,01	5 %	7	0,01	5 %	8	0,01	10 %
31 modellng	8	0,03	3 %	14	0,03	1 %	12	0,01	0 %	11	0,01	0 %	2	0,00	0 %	6	0,01	0 %
modelng	230	0,86	97 %	1470	2,90	99 %	3552	3,76	100 %	4006	3,59	100 %	4276	3,97	100 %	3704	4,25	100 %
32 mokka	7	0,03	17 %	5	0,01	9 %	27	0,03	35 %	14	0,01	17 %	31	0,03	15 %	20	0,02	9 %
moka	34	0,13	83 %	50	0,10	91 %	50	0,05	65 %	70	0,06	83 %	181	0,17	85 %	193	0,22	91 %
33 muezz[ii]n	42	0,16	88 %	79	0,16	93 %	150	0,16	96 %	174	0,16	94 %	123	0,11	92 %	96	0,11	92 %
muez[ii]n	6	0,02	13 %	6	0,01	7 %	6	0,01	4 %	12	0,01	6 %	10	0,01	8 %	8	0,01	8 %
34 oppidum	99	0,37	91 %	170	0,34	92 %	471	0,50	93 %	365	0,33	84 %	307	0,28	88 %	244	0,28	82 %
opidum	10	0,04	9 %	14	0,03	8 %	36	0,04	7 %	71	0,06	16 %	40	0,04	12 %	55	0,06	18 %
35 paintball	31	0,12	100 %	136	0,27	100 %	928	0,98	99 %	1557	1,40	99 %	1043	0,97	100 %	510	0,58	99 %
paintbal	0	0,00	0 %	0	0,00	0 %	7	0,01	1 %	17	0,02	1 %	4	0,00	0 %	4	0,00	1 %
36 paparazzi	353	1,32	100 %	374	0,74	100 %	815	0,86	100 %	1244	1,12	100 %	1101	1,02	100 %	823	0,94	100 %
paparazi	1	0,00	0 %	0	0,00	0 %	4	0,00	0 %	6	0,01	0 %	0	0,00	0 %	0	0,00	0 %
37 passé	38	0,14	27 %	119	0,24	36 %	182	0,19	33 %	299	0,27	38 %	524	0,49	49 %	537	0,62	60 %
pasé	103	0,39	73 %	211	0,42	64 %	374	0,40	67 %	497	0,45	62 %	548	0,51	51 %	352	0,40	40 %
38 pitbull	101	0,38	72 %	194	0,38	25 %	187	0,20	15 %	345	0,31	22 %	242	0,22	26 %	81	0,09	14 %
pitbul	39	0,15	28 %	580	1,15	75 %	1077	1,14	85 %	1247	1,12	78 %	698	0,65	74 %	497	0,57	86 %
39 pitbullteriér	30	0,11	48 %	69	0,14	21 %	42	0,04	10 %	63	0,06	16 %	21	0,02	9 %	5	0,01	4 %
pitbulteriér	33	0,12	52 %	265	0,52	79 %	380	0,40	90 %	321	0,29	84 %	208	0,19	91 %	132	0,15	96 %
40 rapper	130	0,49	54 %	494	0,98	64 %	1787	1,89	67 %	2421	2,17	53 %	2279	2,11	51 %	2197	2,52	50 %
raper	109	0,41	46 %	280	0,55	36 %	882	0,93	33 %	2110	1,89	47 %	2202	2,04	49 %	2234	2,56	50 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
41 riff	165	0,62	95 %	257	0,51	83 %	656	0,69	86 %	932	0,84	82 %	771	0,72	84 %	613	0,70	90 %
rif	9	0,03	5 %	54	0,11	17 %	106	0,11	14 %	203	0,18	18 %	143	0,13	16 %	68	0,08	10 %
42 softball	63	0,24	25 %	118	0,23	19 %	333	0,35	25 %	343	0,31	22 %	447	0,41	28 %	393	0,45	33 %
softbal	186	0,70	75 %	512	1,01	81 %	975	1,03	75 %	1247	1,12	78 %	1144	1,06	72 %	806	0,92	67 %
43 spinnin[kg]	13	0,05	100 %	112	0,22	96 %	1776	1,88	97 %	2596	2,33	98 %	1601	1,49	98 %	603	0,69	99 %
spinin[kg]	0	0,00	0 %	5	0,01	4 %	48	0,05	3 %	60	0,05	2 %	30	0,03	2 %	7	0,01	1 %
44 summit	11103	41,65	100 %	21133	41,74	100 %	12168	12,87	100 %	17047	15,29	100 %	9904	9,19	100 %	12561	14,41	100 %
sumit	11	0,04	0 %	11	0,02	0 %	11	0,01	0 %	21	0,02	0 %	16	0,01	0 %	12	0,01	0 %
45 tequilla	34	0,13	12 %	67	0,13	15 %	257	0,27	30 %	164	0,15	21 %	106	0,10	16 %	65	0,07	14 %
tequila	256	0,96	88 %	373	0,74	85 %	593	0,63	70 %	633	0,57	79 %	561	0,52	84 %	390	0,45	86 %
46 thriller	3810	14,29	100 %	11882	23,47	100 %	13485	14,26	100 %	10065	9,03	100 %	7422	6,89	100 %	6808	7,81	100 %
thriler	1	0,00	0 %	10	0,02	0 %	30	0,03	0 %	24	0,02	0 %	9	0,01	0 %	3	0,00	0 %
47 tortilla	20	0,08	91 %	51	0,10	88 %	180	0,19	75 %	682	0,61	86 %	906	0,84	92 %	1116	1,28	94 %
tortila	2	0,01	9 %	7	0,01	12 %	59	0,06	25 %	110	0,10	14 %	77	0,07	8 %	65	0,07	6 %
48 trekking	64	0,24	96 %	93	0,18	86 %	197	0,21	83 %	139	0,12	76 %	141	0,13	57 %	56	0,06	41 %
treking	3	0,01	4 %	15	0,03	14 %	39	0,04	17 %	44	0,04	24 %	108	0,10	43 %	82	0,09	59 %
49 troll	80	0,30	94 %	94	0,19	85 %	191	0,20	83 %	248	0,22	82 %	318	0,30	84 %	919	1,05	95 %
trol	5	0,02	6 %	16	0,03	15 %	39	0,04	17 %	54	0,05	18 %	61	0,06	16 %	45	0,05	5 %
50 wellness	71	0,27	93 %	100	0,20	93 %	936	0,99	88 %	4974	4,46	89 %	9560	8,87	95 %	7464	8,56	96 %
wellnes	0	0,00	0 %	2	0,00	2 %	62	0,07	6 %	312	0,28	6 %	291	0,27	3 %	198	0,23	3 %
welness	5	0,02	7 %	6	0,01	6 %	61	0,06	6 %	306	0,27	5 %	201	0,19	2 %	103	0,12	1 %
welnes	0	0,00	0 %	0	0,00	0 %	5	0,01	0 %	14	0,01	0 %	11	0,01	0 %	5	0,01	0 %

Zjednodušení písmen původně zdvojených je způsobem adaptace, který se v minulosti úspěšně prosazoval jak v úzu, tak v *Pravidlech*, zřejmě proto, že se jedná jen o úpravu grafiky, která navíc příliš nemění obraz původní podoby. Zatímco v prvních *Pravidlech* z roku 1902 nacházíme množství původních podob, již ve vydání z roku 1913 je většina geminát zjednodušena (Zych 2019, 42); a jelikož tento trend pokračoval i u většiny dalších původních podob, v *Pravidlech* z r. 1993 už zdvojená písmena nacházíme jen u slov, která se cítí spíše jako cizí než zdomácnělá (*buddhismus*, *abbé*), u citátových slov a specificky u hudebního názvosloví. Ostatní výskyty zdvojených písmen nacházíme u novějších slov (např. *happening*), která si dosud podržují původní podobu; takových případů však v *Pravidlech* není mnoho. Zájemci o doporučení vhodné formy u nejnovějších přejímek musejí hledat radu např. v *Internetové jazykové příručce*.

V souladu s aktuálně platnými *Pravidly* se psaní zdvojených písmen dle výsledků dlouhodobě zachovává u již ustálených podob *abbé*, *buddhismus*, *ghetto*, *guerilla*, *muezz[ij]n* a *bulletin* (kde je navíc výrazný rozdíl mezi grafickou a zvukovou stránkou). Tak je tomu i u slova *lobby* (*lobbista*) a zároveň u *hobby*, kde sice *Pravidla* uvádějí jen tvar *hoby*, ale jeho podíl nikdy nepřekonal 1 %. *Internetová jazyková příručka* už má (na základě úzu) jako základní podobu *hobby*. Dosud patrná stavba slova je zřejmě příčinou dlouhodobě stabilní dominance podoby *interrupce*, která by mohla v budoucnosti následovat proces, který se již odehrál např. u předpony *in-* a jejích modifikací (*ir-rationální*, *im-mobilní*, *il-legální*), ale v současnosti tomu výsledky nenasvědčují. Významně dominuje také podoba *bestseller* (i když PČP uvádějí i *bestseler*).

U *trolla* lze pozorovat vedle dlouhodobé převahy původní varianty (82–95 %) také nárůst relativní frekvence v posledním období, který je zřejmě spojený s rozšířením významu. Zatímco v konkordanci z prvních intervalů se jedná o *skřítky*, *horské* či *zlé trolly*, v tom posledním zcela převažují *internetoví trollové*, zatím však bez vlivu na pravopisnou podobu.

Během celého sledovaného období dominovaly také podoby *billboard*, *boss*, *fitness*, *graffiti*, *happening*, *hattrick*, *chilli*, *jogging*, *mobbing*, *paintball* (× jiná se zakončením *-ball*, viz níže), *paparazzi*, *riff*, *spinnink/spinning*, *summit*, *thriller*, *tortilla*, *wellness*.

Převažuje též *oppidum*, ale u něj lze pozorovat zvyšování podílu zjednodušené podoby, zatímco u *cappuccina* se zvyšuje podíl varianty s oběma geminátami.

Zjednodušené podoby bez větších změn významně převažují v případech jako *basketbal* a *florbal*, ale také *softbal* (průměrně 75 % bez zřetelné tendence), na rozdíl od méně frekventovaného *paintballu*; dále převládají také varianty *expres*, *horor*, *modeling*, *moka*. Převahu upevňují *bulteriér* a *pitbulteriér*, *buly*, *dresink/dresing*. Oproti tvaru *gibon* (převažuje od let 1999–2002) uvádí *Pravidla* pouze tvar *gibbon* – toto slovo je dobrým příkladem toho, jak může *Internetová jazyková příručka* reagovat na proměny úzu,¹⁰ když dnes jako možný, a dokonce základní tvar uvádí *gibon*.

Pozoruhodná je situace u výrazu *tequila*, kde sice vždy převažovala podoba s jedním *l*, ale 12% až nejvýše 30% zastoupení (2003–2006) dosahovala varianta *tequilla*, která nejenže není uvedena ani v PČP či SSČ, ale nejedná se ve skutečnosti ani o původní podobu slova, které se (nejen ve španělštině) vždy náležitě píše pouze s jedním *l*. Jedním z možných vysvětlení může být, jak uvádí u hesla *tequila* i *Internetová jazyková příručka*, že v *Novém akademickém slovníku cizích slov* je chybně uveden tvar *tequilla*.¹¹

Zřetelný vývoj směrem od zdvojeného psaní ke zjednodušenému je patrný u slova *achilovka*, *borelióza*, *pitbul*, též *treking*, kde zjednodušená podoba začala po kontinuálním růstu poprvé převažovat až v posledním intervalu.

U slova *rap(p)er* lze pozorovat v prvním období neprůkaznou a později už průkaznou převahu původní podoby, ovšem v posledních třech intervalech se pomalu její zastoupení snižuje, a to tak, že ve frekvencích obou podob opět není statisticky signifikantní rozdíl. Dle *Internetové jazykové příručky* jsou možné obě varianty, tou základní je *raper*.

¹⁰ Už před rokem 1993 se ale zjednodušený tvar používal, především v encyklopediích a zoologii, a to nikoliv ojediněle – i když nemám k dispozici žádná průkazná data, rozšířené příručky jako *Od agamy po žraloka* (1974) nebo *Zvířata celého světa* (1979) píšou o *gibonech* (ale naopak je tomu např. ve *Světém zvířat* (1960)).

¹¹ Je možné, že v praxi bude mít větší vliv kontrola pravopisu ve Wordu (2013), která (snad právě na základě NASCS?) tvar *tequila* podtrhává a nabízí místo něj *tequilla*. Dále se dá spekulovat o tom, že dvojí *ll* působí exotičtěji a připomíná *tortillu* apod.

Ne u všech slov, u nichž pozorujeme proměnu v zastoupení tvarů, se jedná o postupnou preferenci zjednodušené podoby. Příkladem je *espresso*, které nejen PČP a SSČ, ale i SSJČ uvádí pouze jako *espreso*. Tato varianta skutečně lehce převažuje (ale jen statisticky nevýznamně) v prvních třech intervalech, avšak její podíl se snižuje; v druhé trojici intervalů už statisticky významně převažuje *espresso*, i když růst není nikterak strmý. Obdobně je tomu u výrazu *passé*, u nějž PČP sice uvádějí jen podobu *passé* (naopak starší SSJČ jen „*pasé* (dř. ps. *passé*)“), jejíž výskyt ale během většiny období nepřevažoval, nicméně postupně posiloval a v posledním intervalu již převládl (60 %). Dále také *cappuccino* nebo méně výrazně *chilli*.

Z hlediska morfologie nejsou některé výrazy dosud plně adaptovány, což je vedle grafické podoby s geminátou (ale i u případného výskytu pravopisně zjednodušené varianty) dalším znakem relativně nízké míry zdomácnění. Některé zůstávají zcela nesklonné (*lobby* (femininum i neutrum), *moka*), u jiných je v instrumentálu singuláru možná dvojitá podoba (*hobby/hobbym*, *buly/bullym*). Pozoruhodná je situace, kdy stejná (nesklonná) podoba může být jak substantivem, tak morfologicky málo adaptovaným adjektivem (*jít na fitness* × *fitness/fitnessový program*; podobně *wellness* nebo *graffiti*, které je možné v plurálu skloňovat též podle vzoru *hrad*).

Souhrnně lze pravopis vybraných slov v této skupině označit za stabilní – ve většině případů převažovala ve všech obdobích tatáž varianta. Je tedy patrné, že stále existuje skupina slov, u nichž se pevně ustálilo původní psaní s geminátou, z nichž některá vykazují další znaky nízké míry zdomácnění. V případě vývoje docházelo většinou ke zjednodušování, výjimkami jsou *espresso* a *cappuccino*, kde se zvyšuje podíl původní podoby. (Jak si konkurují podoby *cappuccino* a *kapučino*, popíšu ve čtvrté části výsledků.)

2.3.2 Psaní s a z

		1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
		AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
1	puls	390	1,46	94 %	1230	2,43	95 %	1519	1,61	88 %	966	0,87	62 %	884	0,82	58 %	431	0,49	40 %
	pulz	26	0,10	6 %	59	0,12	5 %	202	0,21	12 %	595	0,53	38 %	644	0,60	42 %	646	0,74	60 %
2	impuls	4298	16,12	91 %	6328	12,50	83 %	8177	8,65	70 %	6393	5,74	46 %	6946	6,45	44 %	5347	6,13	39 %
	impulz	400	1,50	9 %	1308	2,58	17 %	3486	3,69	30 %	7376	6,62	54 %	8725	8,10	56 %	8341	9,57	61 %
3	kurs	39177	146,94	92 %	37424	73,92	74 %	33027	34,92	32 %	5311	4,76	5 %	3285	3,05	4 %	2833	3,25	4 %
	kurz	3637	13,64	8 %	13145	25,96	26 %	69058	73,02	68 %	104066	93,36	95 %	88172	81,82	96 %	74351	85,27	96 %
4	diskurs	144	0,54	84 %	188	0,37	68 %	228	0,24	59 %	107	0,10	21 %	112	0,10	17 %	402	0,46	39 %
	diskurz	28	0,11	16 %	88	0,17	32 %	158	0,17	41 %	401	0,36	79 %	564	0,52	83 %	631	0,72	61 %
5	exkurs	121	0,45	73 %	193	0,38	60 %	198	0,21	42 %	81	0,07	15 %	81	0,08	13 %	108	0,12	20 %
	exkurz	45	0,17	27 %	127	0,25	40 %	270	0,29	58 %	454	0,41	85 %	530	0,49	87 %	437	0,50	80 %
6	konkurs	10351	38,82	89 %	23231	45,89	76 %	12825	13,56	37 %	2094	1,88	9 %	1688	1,57	8 %	913	1,05	8 %
	konkurz	1248	4,68	11 %	7226	14,27	24 %	22013	23,27	63 %	21833	19,59	91 %	20599	19,12	92 %	10584	12,14	92 %
7	komparz	188	0,71	84 %	511	1,01	79 %	702	0,74	58 %	639	0,57	50 %	560	0,52	32 %	394	0,45	27 %
	komparz	37	0,14	16 %	135	0,27	21 %	508	0,54	42 %	644	0,58	50 %	1174	1,09	68 %	1067	1,22	73 %
8	revers	85	0,32	76 %	173	0,34	86 %	407	0,43	78 %	502	0,45	70 %	339	0,31	55 %	165	0,19	44 %
	reverz	27	0,10	24 %	28	0,06	14 %	117	0,12	22 %	211	0,19	30 %	277	0,26	45 %	208	0,24	56 %
9	komunismus	7560	28,36	100 %	13022	25,72	99 %	16765	17,73	100 %	18114	16,25	99 %	14665	13,61	100 %	10874	12,47	100 %
	komunizmus	1	0,00	0 %	77	0,15	1 %	45	0,05	0 %	99	0,09	1 %	64	0,06	0 %	30	0,03	0 %
10	mechanismus	7538	28,27	100 %	8756	17,30	99 %	10453	11,05	97 %	12171	10,92	95 %	12287	11,40	96 %	11705	13,42	98 %
	mechanizmus	10	0,04	0 %	97	0,19	1 %	313	0,33	3 %	595	0,53	5 %	483	0,45	4 %	245	0,28	2 %
11	metabolismus	434	1,63	100 %	837	1,65	99 %	1841	1,95	96 %	2745	2,46	94 %	4384	4,07	93 %	4499	5,16	94 %
	metabolizmus	0	0,00	0 %	6	0,01	1 %	77	0,08	4 %	167	0,15	6 %	314	0,29	7 %	291	0,33	6 %
12	nacismus	3440	12,90	100 %	3837	7,58	99 %	4730	5,00	99 %	5023	4,51	99 %	3750	3,48	100 %	4453	5,11	100 %
	nacizmus	1	0,00	0 %	30	0,06	1 %	51	0,05	1 %	53	0,05	1 %	15	0,01	0 %	20	0,02	0 %
13	optimismus	6225	23,35	100 %	9721	19,20	100 %	12345	13,05	99 %	12678	11,37	99 %	12271	11,39	98 %	8887	10,19	99 %
	optimizmus	17	0,06	0 %	36	0,07	0 %	81	0,09	1 %	154	0,14	1 %	199	0,18	2 %	110	0,13	1 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
14 organismus	7292	27,35	99 %	13163	26,00	99 %	19366	20,48	95 %	22328	20,03	92 %	25942	24,07	92 %	23549	27,01	95 %
organizmus	39	0,15	1 %	196	0,39	1 %	929	0,98	5 %	2007	1,80	8 %	2333	2,17	8 %	1252	1,44	5 %
15 rasismus	4607	17,28	100 %	5494	10,85	99 %	4775	5,05	100 %	6088	5,46	99 %	4255	3,95	99 %	4078	4,68	100 %
rasizmus	0	0,00	0 %	49	0,10	1 %	10	0,01	0 %	57	0,05	1 %	34	0,03	1 %	6	0,01	0 %
16 realismus	1058	3,97	98 %	1852	3,66	100 %	2159	2,28	99 %	2590	2,32	99 %	2126	1,97	99 %	2338	2,68	100 %
realizmus	24	0,09	2 %	8	0,02	0 %	24	0,03	1 %	35	0,03	1 %	28	0,03	1 %	6	0,01	0 %
17 socialismus	5562	20,86	100 %	7545	14,90	100 %	8946	9,46	99 %	11372	10,20	99 %	9878	9,17	99 %	10809	12,40	100 %
socializmus	6	0,02	0 %	33	0,07	0 %	52	0,05	1 %	99	0,09	1 %	83	0,08	1 %	51	0,06	0 %
18 terorismus	4353	16,33	100 %	14018	27,69	95 %	19355	20,46	100 %	8843	7,93	99 %	5102	4,73	100 %	14191	16,28	100 %
terorizmus	0	0,00	0 %	778	1,54	5 %	47	0,05	0 %	46	0,04	1 %	21	0,02	0 %	33	0,04	0 %
19 vandalismus	471	1,77	100 %	996	1,97	99 %	3196	3,38	99 %	4723	4,24	97 %	3361	3,12	98 %	2064	2,37	99 %
vandalizmus	1	0,00	0 %	7	0,01	1 %	44	0,05	1 %	131	0,12	3 %	70	0,06	2 %	17	0,02	1 %
20 asyl	18	0,07	0 %	31	0,06	0 %	131	0,14	1 %	25	0,02	0 %	20	0,02	0 %	29	0,03	0 %
azyl	4401	16,51	100 %	11459	22,63	100 %	12099	12,79	99 %	10198	9,15	100 %	9529	8,84	100 %	18285	20,97	100 %
21 basilika	18	0,07	1 %	52	0,10	2 %	52	0,05	1 %	67	0,06	1 %	41	0,04	1 %	37	0,04	1 %
bazilika	1359	5,10	99 %	2821	5,57	98 %	6237	6,59	99 %	7064	6,34	99 %	6690	6,21	99 %	6005	6,89	99 %
22 busola	23	0,09	34 %	15	0,03	15 %	24	0,03	9 %	43	0,04	10 %	32	0,03	8 %	12	0,01	5 %
buzola	44	0,17	66 %	88	0,17	85 %	258	0,27	91 %	385	0,35	90 %	366	0,34	92 %	249	0,29	95 %
23 desert	18	0,07	5 %	46	0,09	7 %	75	0,08	4 %	118	0,11	3 %	105	0,10	2 %	52	0,06	1 %
dezert	334	1,25	95 %	659	1,30	93 %	1729	1,83	96 %	4236	3,80	97 %	6854	6,36	98 %	6705	7,69	99 %
24 desinfekce	42	0,16	9 %	122	0,24	8 %	275	0,29	13 %	388	0,35	14 %	292	0,27	10 %	216	0,25	8 %
dezinfekce	407	1,53	91 %	1375	2,72	92 %	1815	1,92	87 %	2429	2,18	86 %	2776	2,58	90 %	2407	2,76	92 %
25 disertace	60	0,23	70 %	107	0,21	83 %	160	0,17	74 %	236	0,21	58 %	286	0,27	77 %	219	0,25	75 %
dizertace	26	0,10	30 %	22	0,04	17 %	55	0,06	26 %	170	0,15	42 %	84	0,08	23 %	72	0,08	25 %
26 diskuse	27287	102,35	99 %	38063	75,18	98 %	48128	50,89	88 %	54549	48,94	74 %	46410	43,07	72 %	39044	44,78	75 %
diskuze	186	0,70	1 %	786	1,55	2 %	6565	6,94	12 %	18952	17,00	26 %	18496	17,16	28 %	13295	15,25	25 %
27 episoda	8	0,03	0 %	23	0,05	0 %	15	0,02	0 %	17	0,02	0 %	14	0,01	0 %	1	0,00	0 %
epizoda	2180	8,18	100 %	6242	12,33	100 %	5650	5,97	100 %	5990	5,37	100 %	6362	5,90	100 %	7305	8,38	100 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018			
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	
28	exkurse	31	0,12	4 %	68	0,13	3 %	108	0,11	1 %	52	0,05	0 %	56	0,05	0 %	32	0,04	0 %
	exkurze	810	3,04	96 %	2247	4,44	97 %	8029	8,49	99 %	11869	10,65	100 %	13281	12,32	100 %	10087	11,57	100 %
29	faseta	27	0,10	45 %	29	0,06	41 %	52	0,05	43 %	84	0,08	42 %	89	0,08	35 %	77	0,09	38 %
	fazeta	33	0,12	55 %	42	0,08	59 %	70	0,07	57 %	118	0,11	58 %	162	0,15	65 %	128	0,15	62 %
30	filosofie	493	1,85	8 %	1301	2,57	13 %	1590	1,68	13 %	1669	1,50	13 %	1405	1,30	10 %	1508	1,73	12 %
	filozofie	6033	22,63	92 %	8714	17,21	87 %	10973	11,60	87 %	11659	10,46	87 %	12380	11,49	90 %	10999	12,61	88 %
31	charisma	677	2,54	97 %	1148	2,27	80 %	2074	2,19	78 %	2332	2,09	67 %	3040	2,82	74 %	2907	3,33	81 %
	charizma	18	0,07	3 %	281	0,56	20 %	574	0,61	22 %	1172	1,05	33 %	1091	1,01	26 %	687	0,79	19 %
32	konsensus	937	3,51	44 %	1131	2,23	45 %	1136	1,20	56 %	631	0,57	32 %	479	0,44	22 %	426	0,49	22 %
	konsenzus	1214	4,55	56 %	1379	2,72	55 %	878	0,93	44 %	1365	1,22	68 %	1739	1,61	78 %	1550	1,78	78 %
33	konservativní	9	0,03	0 %	1	0,00	0 %	8	0,01	0 %	12	0,01	0 %	13	0,01	0 %	4	0,00	0 %
	konzervativní	8512	31,93	100 %	10524	20,79	100 %	13544	14,32	100 %	14528	13,03	100 %	16735	15,53	100 %	15915	18,25	100 %
34	kursor	21	0,08	15 %	49	0,10	24 %	28	0,03	13 %	17	0,02	10 %	3	0,00	2 %	10	0,01	10 %
	kurzor	116	0,44	85 %	153	0,30	76 %	189	0,20	87 %	151	0,14	90 %	180	0,17	98 %	89	0,10	90 %
35	marasmus	475	1,78	99 %	596	1,18	99 %	567	0,60	98 %	732	0,66	96 %	1187	1,10	96 %	573	0,66	98 %
	marazmus	3	0,01	1 %	7	0,01	1 %	10	0,01	2 %	28	0,03	4 %	48	0,04	4 %	12	0,01	2 %
36	mobilisace	103	0,39	10 %	115	0,23	7 %	61	0,06	4 %	43	0,04	2 %	62	0,06	3 %	39	0,04	2 %
	mobilizace	923	3,46	90 %	1616	3,19	93 %	1461	1,54	96 %	1833	1,64	98 %	2229	2,07	97 %	2248	2,58	98 %
37	museum	86	0,32	0 %	235	0,46	0 %	328	0,35	0 %	499	0,45	0 %	675	0,63	0 %	790	0,91	0 %
	muzeum	55297	207,41	100 %	212554	419,84	100 %	260119	275,03	100 %	222560	199,67	100 %	232683	215,93	100 %	208177	238,75	100 %
38	organisace	47	0,18	0 %	51	0,10	0 %	18	0,02	0 %	32	0,03	0 %	45	0,04	0 %	36	0,04	0 %
	organizace	65096	244,16	100 %	105893	209,16	100 %	180318	190,65	100 %	178557	160,19	100 %	168211	156,10	100 %	153440	175,98	100 %
39	orgasmus	550	2,06	99 %	915	1,81	100 %	1732	1,83	99 %	2174	1,95	92 %	3302	3,06	86 %	2540	2,91	89 %
	orgazmus	6	0,02	1 %	0	0,00	0 %	10	0,01	1 %	187	0,17	8 %	547	0,51	14 %	310	0,36	11 %
40	persekuce	31	0,12	3 %	141	0,28	10 %	189	0,20	11 %	89	0,08	5 %	83	0,08	5 %	52	0,06	3 %
	perzekuce	1045	3,92	97 %	1267	2,50	90 %	1491	1,58	89 %	1779	1,60	95 %	1554	1,44	95 %	1663	1,91	97 %
41	plasma	8	0,03	1 %	46	0,09	4 %	26	0,03	1 %	72	0,06	2 %	64	0,06	2 %	30	0,03	1 %
	plazma	559	2,10	99 %	1215	2,40	96 %	1775	1,88	99 %	3157	2,83	98 %	2800	2,60	98 %	2614	3,00	99 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018			
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	
42	poesie	115	0,43	2 %	192	0,38	1 %	197	0,21	1 %	263	0,24	1 %	168	0,16	1 %	179	0,21	1 %
	poezie	6468	24,26	98 %	14553	28,75	99 %	18954	20,04	99 %	17303	15,52	99 %	14017	13,01	99 %	13069	14,99	99 %
43	disident	3201	12,01	100 %	4344	8,58	100 %	5868	6,20	100 %	6880	6,17	100 %	6426	5,96	100 %	3814	4,37	100 %
	dizident	2	0,01	0 %	1	0,00	0 %	1	0,00	0 %	3	0,00	0 %	1	0,00	0 %	0	0,00	0 %
44	president	311	1,17	0 %	356	0,70	0 %	472	0,50	0 %	793	0,71	0 %	641	0,59	0 %	485	0,56	0 %
	prezident	163866	614,63	100 %	184347	364,13	100 %	253855	268,41	100 %	249616	223,94	100 %	278309	258,27	100 %	247443	283,79	100 %
45	resident	3	0,01	1 %	28	0,06	4 %	43	0,05	4 %	85	0,08	4 %	37	0,03	2 %	36	0,04	1 %
	rezident	460	1,73	99 %	702	1,39	96 %	996	1,05	96 %	1839	1,65	96 %	1977	1,83	98 %	3027	3,47	99 %
46	renesance	1728	6,48	100 %	4286	8,47	100 %	5243	5,54	98 %	5614	5,04	98 %	5274	4,89	99 %	4617	5,30	99 %
	renezance	8	0,03	0 %	21	0,04	0 %	91	0,10	2 %	126	0,11	2 %	78	0,07	1 %	44	0,05	1 %
47	resistence	16	0,06	6 %	7	0,01	2 %	50	0,05	8 %	49	0,04	6 %	39	0,04	4 %	26	0,03	2 %
	rezistence	271	1,02	94 %	410	0,81	98 %	589	0,62	92 %	815	0,73	94 %	849	0,79	96 %	1147	1,32	98 %
48	resort	15845	59,43	96 %	16944	33,47	94 %	16909	17,88	91 %	16747	15,02	88 %	26156	24,27	86 %	21219	24,34	86 %
	rezort	618	2,32	4 %	1129	2,23	6 %	1758	1,86	9 %	2315	2,08	12 %	4393	4,08	14 %	3338	3,83	14 %
49	symposium	72	0,27	3 %	348	0,69	5 %	216	0,23	2 %	304	0,27	3 %	238	0,22	3 %	251	0,29	4 %
	symposium	2431	9,12	97 %	5988	11,83	95 %	8785	9,29	98 %	9031	8,10	97 %	7795	7,23	97 %	5624	6,45	96 %
50	universita	353	1,32	1 %	574	1,13	1 %	765	0,81	1 %	955	0,86	1 %	809	0,75	1 %	506	0,58	0 %
	univerzita	26339	98,79	99 %	59284	117,10	99 %	105788	111,85	99 %	126872	113,82	99 %	118004	109,51	99 %	110840	127,12	100 %

Výsledky v této skupině jsou v tabulce rozděleny do tří hlavních skupin: 1. slova zakončená na *-rs/-rz*, *-ls/-lz* (řadí se k nim i málo frekventovaná skupina *-ns/-nz*); 2. slova se zakončením *-ismus/-izmus*; 3. ostatní slova, mezi nimiž lze vymezit i několik drobných, dvěma či třemi výrazy zastoupených podskupin (*disident/dizident*, *president/prezident*, *resident/rezident*).

Psaní *s/z* ve slovech přejatých je oblastí, na kterou má velký vliv kodifikace. V té ale dochází ke změnám, bude proto užitečné shrnout na příkladu několika typických výrazů, jak se proměňovala, a to srovnáním *Pravidel* z roku 1957, *Pravidel* z roku 1993 a *Dodatku* z roku 1994.

Tabulka č. 2: Psaní *s/z* – kodifikované podoby. V případě více podob je kurzívou vyznačena základní varianta

Pravidla 1957	Pravidla 1993	Dodatek 1994
puls	pulz	<i>pulz</i> , <i>puls</i>
kurs	kurz	<i>kurz</i> , <i>kurs</i>
organismus	organizmus, organismus	<i>organismus</i> , organizmus
realismus	realizmus, realismus	<i>realismus</i> , realizmus
busola	busola, buzola	<i>busola</i> , buzola
desinfekce, dezinfekce	dezinfekce	<i>dezinfekce</i> , desinfekce
diskuse	diskuse, diskuze	<i>diskuse</i> , diskuze
museum, muzeum	muzeum	<i>muzeum</i> , museum
plasma, plazma	plazma	<i>plazma</i> , plasma
president*	prezident	<i>prezident</i> , president
renesance	renesance, renezance	<i>renesance</i> , renezance
resort	resort, rezort	<i>resort</i> , rezort
disident	disident	disident**
konservativní, konzervativní	konzervativní	konzervativní**
konsensus	konsenzus	<i>konsenzus</i> , konsensus**

* V roce 1974 byly povoleny i podoby *filozofie*, *gymnázium*, *prezident*, *prezidium*, *univerzita* a slova od nich odvozená. (Hrušková 1974)

** Jelikož k psaní u předpon *dis-* a *kon-* se *Dodatek* nijak nevyjadřuje, platí podoba z *Pravidel* 1993.

Z tabulky je patrné, že současný stav nabízí při volbě podob, např. ve srovnání s kodifikací u zdvojených písmen, velkou míru variability. Jednoznačně by se mělo psát *z* jen u již nepocit'ované předpony *kon-*, naopak jen *s* se píše u dalších slov s předponou *kon-* (*konsenzus/konsensus*), u předpony *dis-* (*disident*) a u předpon *de-* a *des-* v případě spisovné výslovnosti jen se *s* (*desublimace*).

Výsledky z korpusového výzkumu v oblasti slov zakončených na *-rs/-rz*, *-ls/-lz* ukazují, že celá tato skupina prošla ve sledovaném období podobným vývojem. Jestliže v prvním intervalu ve všech osmi případech převažovala podoba se *s* (*s* podílem 73–94 %), zřejmě působením dlouhodobě zaužívané a platné podoby, kterou *Dodatek* opět povolil dokonce coby jednu z neutrálních variant, v posledním intervalu u všech převažovalo psaní *z* (*s* podílem 56–96 %). Rozdíly mezi slovy však najdeme v době, kdy varianta se *z* poprvé převládla. U *kurzu* i *konkurzu* k tomu došlo již ve třetím období, kdežto u *pulzu* a *reverzu* až v posledním. Zároveň u slov *reverz*, *pulz*, *impulz* a *diskurz* převládá tvar se *z* jen asi ze 60 %, zatímco u dvou nejfrekventovanějších výrazů *kurz* a *konkurz* v 96 %, resp. 92 %. S výjimkou *exkurzu* a *diskurzu* v posledním intervalu má zastoupení podoby se *z* stabilně stoupající tendenci, a lze tak předpokládat, že postupně bude svou převahu zvyšovat. Příčinou tohoto progresivního rozšíření *z* je výslovnost [z] přítomná ve všech pádech kromě 1. a 4. sg., která se odráží analogicky v pravopisu i u těchto pádů. Dvojici *kurs/kurz* se věnuje Bermel (2008a, 6–10), a to i z hlediska zastoupení v různých textových typech a konkrétních titulech v období 1990–2004; shrnuje, že ačkoliv se nová forma *kurz* dobře ujala, překážkou jejího ještě rychlejšího rozšíření byla „absence v největších kvalitních denících a jinde v tisku“ (Bermel 2008a, 10).

Druhou dobře charakterizovatelnou skupinou jsou slova se zakončením *-ismus/-izmus*, kde se vždy spisovně vyslovuje [z]. Při pohledu do tabulky výsledků lze u všech jedenácti zahrnutých slov konstatovat, že po celou dobu výrazně převažovala varianta se *s* (nejméně z 92 %). Podoby se *z* se vyskytovaly poměrně ojediněle, především se jednalo o *organizmus*, *mechanizmus* a *metabolizmus* v období 2007–2010 a 2011–2014; v posledním období však nelze pozorovat další významný nárůst těchto podob. Okrajové zastoupení podob se *z* v letech 1993–2004 zjistil i Bermel (2008a, 11–12); případné zakončení *-izmus* se nejčastěji vyskytovalo v podobách *organizmus* a *mechanizmus*, a to zvláště v odborných a populárně naučných textech.

Jelikož *Pravidla* z r. 1993 podobu se *s* uváděla na druhém místě a *Dodatek* ji brzy poté označil za základní variantu, nedošlo zde k žádnému tlaku na její nahrazování podobou shodnou s výslovností. Zároveň je zakončení *-ismus* zaužívanou podobou, kterou

uživatelé pociťují jako prestižní a „ctící tradici“, zatímco podoba *-ismus* bývá ostře odmítána a označována za primitivní či vulgární.¹² (Svobodová 1994, 53)

Souvisejícími výrazy jsou *charisma*, *marasmus*, *orgasmus*, u nichž také dlouhodobě převládá *s*, ačkoliv ne tak výrazně jako u *-ismus*. Dále převládá *s* u slov, kde je přípustná výslovnost [s] i [z] a základní pravopisná podoba dle aktuálních *Pravidel*, resp. *Dodatku* je se *s*: *disertace* a *renesance* (bez zřetelného vývoje), *diskuse* a *resort* (zde zastoupení podoby se *s* postupně klesá). Do této skupiny patří též *buzola*, u níž ale po celou dobu převládá *z* a jeho podíl se postupně zvyšuje, podobně též *fazeta*. U těchto výrazů je problémem dvojí spisovná výslovnost, jejíž zastoupení se však na rozdíl od pravopisu zkoumá mnohem hůře (omezeně může mít vliv na pravopis i nespisovná výslovnost u dalších skupin výrazů). Je proto otázkou, jestli převaha určité podoby v písmu znamená převahu korespondující formy i ve výslovnosti, a to nejen obecně, ale též u jednotlivých mluvčích.¹³ Výslovnostní úzus vybraných výrazů k roku 2014 je zachycen v *Databázi výslovnostního úzu cizích slov* (Duběda aj. 2015), kde se oproti grafice ukazuje převaha výslovnosti [renezance] (80 %), [diskuze] (84 %) a [rezort] (93 %).

Zcela dominuje *disident* vyslovovaný spisovně jen se [s] (oproti *prezident* a *rezident*, kde naopak dominuje *z* podle výslovnosti), důvodem je latinská předpona *dis-* (pův. *dis-sidens*).

Naopak *z* dlouhodobě převažuje u těch slov, kde se původní *s* čte vždy jako [z]: *azyl*, *bazilika*, *dezert*, *dezinfekce*, *epizoda*, *exkurze*, *konzervativní*, *kurzor*, *mobilizace*, *muzeum*, *organizace*, *perzekuce*, *plazma*, *poezie*, *prezentace*, již zmíněný *prezident* a *rezident*, *rezistence*, *symposium* a *univerzita*. U slova *konsenzus* převládala tato

¹² Ještě více odmítaným byl pravopis *kurz*, Svobodová (1994, 54) ale vyjadřuje domněnku, že pravopis *kurs* nebyl tak ustálený a vžitý, jak se po vydání *Pravidel* 1993 někdy tvrdilo (srov. Sedláček 1994; Vlková 1991, 39). To, spolu s uvedením nejdříve jediné podoby se *z* a později s oběma coby rovnocennými, vedlo k rychlému nárůstu až převládnutí frekvence u tvaru *kurz*, na rozdíl od tvarů *s -ismus*.

¹³ „Jako příklad lze uvést rozhovor, v němž tazatelka zahájila svůj proslov výčtem slov, na jejichž psanou podobu si již přivykla a kterou trpně přijímá, a poté se vrhla do boje proti psané podobě *renesance*. Po mém upozornění, že toto slovo takto vyslovila, se začala velice bránit tvrdíc, že se zcela výjimečně přeřekla, a raději hodnocení této pravopisné podoby opustila a zaútočila na *kurz*.“ (Svobodová 1994, 52)

podoba – s výjimkou intervalu 2003–2006, kdy ji mírně překonala druhá varianta. V dlouhodobém kontextu ale podíl varianty se z narůstá.

Překvapivá může být poměrně výrazná dominance tvaru *filozofie*, vedle *kurzu* a *-ismů* dalšího slova, o jehož pravopisné podobě se vedly a dosud vedou mnohé polemiky. (Bermel 2002) Ta sice není 100%, ale pohybuje se stabilně okolo 90 %.

V této (třetí) skupině se nevyskytuje žádný výraz, u něhož by se během sledovaného období projevila změna natolik výrazná, že by přestala dominovat jedna varianta a místo ní převládla druhá. I přes některé tendence (zastoupení podoby *diskuze* se zvýšilo z 1 % na 25 %) se tedy jedná o výrazy, jejichž pravopis je poměrně ustálený a v nejbližší době zřejmě k velkým změnám nedojde. Podobně stabilní se jeví převaha zakončení *-ismus*. Naopak výrazy zakončené na *-rs/-rz*, *-ls/-lz* prošly výrazným vývojem ze signifikantní převahy *s* na převahu *z*, které bude zřejmě stále běžnější.

2.3.3 Označování délky samohlásek

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
1 balkon	1300	4,88	52 %	2993	5,91	55 %	9281	9,81	74 %	12527	11,24	84 %	12612	11,70	85 %	10759	12,34	87 %
balkón	1180	4,43	48 %	2401	4,74	45 %	3281	3,47	26 %	2302	2,07	16 %	2214	2,05	15 %	1571	1,80	13 %
2 balon	1909	7,16	53 %	7304	14,43	68 %	16748	17,71	74 %	25738	23,09	79 %	35441	32,89	83 %	30963	35,51	84 %
balón	1682	6,31	47 %	3479	6,87	32 %	5751	6,08	26 %	6856	6,15	21 %	7065	6,56	17 %	5925	6,80	16 %
3 bonbon	349	1,31	50 %	793	1,57	57 %	2015	2,13	67 %	3289	2,95	78 %	4114	3,82	80 %	3385	3,88	83 %
bonbón	350	1,31	50 %	594	1,17	43 %	1007	1,06	33 %	903	0,81	22 %	1051	0,98	20 %	682	0,78	17 %
4 bujon	68	0,26	36 %	85	0,17	29 %	190	0,20	49 %	705	0,63	64 %	765	0,71	62 %	480	0,55	63 %
bujón	119	0,45	64 %	213	0,42	71 %	196	0,21	51 %	396	0,36	36 %	470	0,44	38 %	277	0,32	37 %
5 citron	685	2,57	50 %	1688	3,33	54 %	4345	4,59	76 %	10610	9,52	91 %	13485	12,51	93 %	11820	13,56	93 %
citrón	698	2,62	50 %	1429	2,82	46 %	1340	1,42	24 %	1105	0,99	9 %	1022	0,95	7 %	950	1,09	7 %
6 cyklon	141	0,53	48 %	445	0,88	72 %	274	0,29	72 %	929	0,83	90 %	306	0,28	84 %	319	0,37	88 %
cyklón	153	0,57	52 %	175	0,35	28 %	105	0,11	28 %	100	0,09	10 %	59	0,05	16 %	42	0,05	12 %
7 faraon	383	1,44	58 %	780	1,54	60 %	1353	1,43	73 %	1720	1,54	84 %	1265	1,17	82 %	1117	1,28	86 %
faraón	280	1,05	42 %	528	1,04	40 %	503	0,53	27 %	328	0,29	16 %	270	0,25	18 %	175	0,20	14 %
8 kamion	3221	12,08	46 %	10009	19,77	59 %	42469	44,90	80 %	56207	50,43	90 %	38074	35,33	91 %	33238	38,12	90 %
kamión	3844	14,42	54 %	7036	13,90	41 %	10535	11,14	20 %	5946	5,33	10 %	3994	3,71	9 %	3718	4,26	10 %
9 karton	557	2,09	52 %	1438	2,84	61 %	4432	4,69	83 %	6143	5,51	93 %	5972	5,54	94 %	4126	4,73	95 %
kartón	505	1,89	48 %	906	1,79	39 %	885	0,94	17 %	455	0,41	7 %	391	0,36	6 %	226	0,26	5 %
10 kupon	1219	4,57	36 %	2793	5,52	57 %	12283	12,99	74 %	17572	15,76	83 %	13741	12,75	86 %	9714	11,14	83 %
kupón	2178	8,17	64 %	2143	4,23	43 %	4326	4,57	26 %	3620	3,25	17 %	2277	2,11	14 %	2053	2,35	17 %
11 milion	104337	391,35	39 %	224584	443,61	51 %	541556	572,60	71 %	722588	648,27	89 %	641777	595,57	89 %	507811	582,40	88 %
milión	162647	610,06	61 %	213623	421,95	49 %	223105	235,89	29 %	91298	81,91	11 %	80152	74,38	11 %	68694	78,78	12 %
12 pavilon	2695	10,11	58 %	9004	17,78	67 %	19248	20,35	81 %	27584	24,75	90 %	28297	26,26	90 %	26163	30,01	90 %
pavilón	1914	7,18	42 %	4531	8,95	33 %	4417	4,67	19 %	3106	2,79	10 %	3103	2,88	10 %	2940	3,37	10 %
13 penzion	1872	7,02	58 %	5105	10,08	72 %	19056	20,15	87 %	20456	18,35	94 %	17335	16,09	94 %	11402	13,08	95 %
penzió	1355	5,08	42 %	1976	3,90	28 %	2738	2,89	13 %	1270	1,14	6 %	1044	0,97	6 %	560	0,64	5 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
14 peron	104	0,39	46 %	256	0,51	55 %	668	0,71	57 %	1091	0,98	66 %	953	0,88	65 %	807	0,93	67 %
perón	123	0,46	54 %	209	0,41	45 %	508	0,54	43 %	567	0,51	34 %	503	0,47	35 %	389	0,45	33 %
15 rajon	141	0,53	48 %	310	0,61	48 %	907	0,96	62 %	1219	1,09	68 %	915	0,85	65 %	604	0,69	65 %
rajón	154	0,58	52 %	339	0,67	52 %	556	0,59	38 %	578	0,52	32 %	503	0,47	35 %	328	0,38	35 %
16 region	30470	114,29	100 %	80532	159,07	100 %	194114	205,24	100 %	211122	189,41	100 %	183862	170,62	100 %	154096	176,73	100 %
región	26	0,10	0 %	86	0,17	0 %	84	0,09	0 %	34	0,03	0 %	20	0,02	0 %	11	0,01	0 %
17 salon	2176	8,16	51 %	5069	10,01	64 %	10246	10,83	78 %	11801	10,59	86 %	14079	13,07	87 %	10862	12,46	88 %
salón	2121	7,96	49 %	2816	5,56	36 %	2823	2,98	22 %	1986	1,78	14 %	2070	1,92	13 %	1433	1,64	12 %
18 stadion	13246	49,68	56 %	47809	94,43	76 %	138124	146,04	87 %	159669	143,25	95 %	155020	143,86	95 %	115288	132,22	95 %
stadión	10244	38,42	44 %	15214	30,05	24 %	20179	21,34	13 %	9028	8,10	5 %	7600	7,05	5 %	6321	7,25	5 %
19 šampion	2786	10,45	57 %	9572	18,91	70 %	21806	23,06	78 %	23637	21,21	86 %	28375	26,33	90 %	21983	25,21	90 %
šampión	2132	8,00	43 %	4114	8,13	30 %	6084	6,43	22 %	3701	3,32	14 %	3088	2,87	10 %	2312	2,65	10 %
20 šampon	536	2,01	75 %	766	1,51	75 %	1852	1,96	86 %	3019	2,71	92 %	5463	5,07	95 %	5212	5,98	96 %
šampón	179	0,67	25 %	254	0,50	25 %	312	0,33	14 %	259	0,23	8 %	266	0,25	5 %	197	0,23	4 %
21 vagon	1965	7,37	44 %	4841	9,56	57 %	9515	10,06	70 %	11180	10,03	77 %	9720	9,02	76 %	8041	9,22	78 %
vagón	2494	9,35	56 %	3637	7,18	43 %	4079	4,31	30 %	3387	3,04	23 %	3022	2,80	24 %	2265	2,60	22 %
22 žampion	451	1,69	54 %	574	1,13	47 %	1803	1,91	78 %	3953	3,55	89 %	4126	3,83	94 %	2613	3,00	92 %
žampión	385	1,44	46 %	637	1,26	53 %	513	0,54	22 %	465	0,42	11 %	270	0,25	6 %	224	0,26	8 %
23 salonek	478	1,79	56 %	1477	2,92	72 %	3972	4,20	80 %	4331	3,89	83 %	4181	3,88	83 %	3111	3,57	84 %
salónek	379	1,42	44 %	565	1,12	28 %	964	1,02	20 %	869	0,78	17 %	869	0,81	17 %	588	0,67	16 %
24 bakterie	2764	10,37	93 %	5846	11,55	95 %	8733	9,23	93 %	13898	12,47	99 %	16149	14,99	99 %	14838	17,02	98 %
baktérie	197	0,74	7 %	302	0,60	5 %	679	0,72	7 %	124	0,11	1 %	208	0,19	1 %	237	0,27	2 %
25 bižuterie	975	3,66	77 %	2648	5,23	98 %	5869	6,21	99 %	6682	5,99	99 %	6140	5,70	99 %	4196	4,81	99 %
bižutérie	287	1,08	23 %	62	0,12	2 %	79	0,08	1 %	48	0,04	1 %	62	0,06	1 %	46	0,05	1 %
26 drogerie	675	2,53	90 %	1166	2,30	91 %	3252	3,44	94 %	5078	4,56	96 %	4929	4,57	96 %	3952	4,53	96 %
drogérie	79	0,30	10 %	109	0,22	9 %	197	0,21	6 %	199	0,18	4 %	197	0,18	4 %	158	0,18	4 %
27 karoserie	1165	4,37	36 %	2413	4,77	40 %	4766	5,04	61 %	5391	4,84	79 %	5095	4,73	84 %	3509	4,02	80 %
karosérie	2092	7,85	64 %	3557	7,03	60 %	3072	3,25	39 %	1432	1,28	21 %	977	0,91	16 %	856	0,98	20 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
28 periferie	837	3,14	68 %	1991	3,93	73 %	2969	3,14	81 %	3385	3,04	88 %	3614	3,35	90 %	2970	3,41	88 %
periférie	401	1,50	32 %	728	1,44	27 %	703	0,74	19 %	482	0,43	12 %	422	0,39	10 %	400	0,46	12 %
29 rafinerie	847	3,18	21 %	1645	3,25	42 %	2358	2,49	56 %	2696	2,42	80 %	3181	2,95	86 %	2070	2,37	78 %
rafinérie	3156	11,84	79 %	2312	4,57	58 %	1865	1,97	44 %	694	0,62	20 %	517	0,48	14 %	567	0,65	22 %
30 scenerie	114	0,43	16 %	283	0,56	18 %	747	0,79	27 %	864	0,78	27 %	1010	0,94	29 %	961	1,10	33 %
scenérie	611	2,29	84 %	1303	2,57	82 %	2040	2,16	73 %	2393	2,15	73 %	2509	2,33	71 %	1929	2,21	67 %
31 benzín	4512	16,92	44 %	9117	18,01	51 %	22518	23,81	68 %	24144	21,66	77 %	23308	21,63	80 %	13567	15,56	80 %
benzín	5763	21,62	56 %	8646	17,08	49 %	10812	11,43	32 %	7013	6,29	23 %	5745	5,33	20 %	3359	3,85	20 %
32 inzulin	329	1,23	47 %	504	1,00	44 %	1122	1,19	57 %	1598	1,43	69 %	2149	1,99	73 %	2010	2,31	78 %
inzulín	367	1,38	53 %	643	1,27	56 %	838	0,89	43 %	726	0,65	31 %	809	0,75	27 %	580	0,67	22 %
33 margarín	64	0,24	11 %	29	0,06	9 %	39	0,04	6 %	88	0,08	7 %	58	0,05	5 %	35	0,04	3 %
margarín	533	2,00	89 %	310	0,61	91 %	589	0,62	94 %	1246	1,12	93 %	1158	1,07	95 %	1031	1,18	97 %
34 penicilín	178	0,67	73 %	329	0,65	79 %	401	0,42	86 %	475	0,43	86 %	474	0,44	85 %	549	0,63	89 %
penicilín	65	0,24	27 %	85	0,17	21 %	63	0,07	14 %	77	0,07	14 %	82	0,08	15 %	69	0,08	11 %
35 vitamín	2295	8,61	43 %	3097	6,12	41 %	8035	8,50	58 %	14454	12,97	77 %	21766	20,20	84 %	19867	22,78	85 %
vitamín	3071	11,52	57 %	4489	8,87	59 %	5816	6,15	42 %	4278	3,84	23 %	4265	3,96	16 %	3537	4,06	15 %
36 archiv	6114	22,93	65 %	13107	25,89	75 %	28442	30,07	86 %	30734	27,57	92 %	40668	37,74	95 %	31546	36,18	95 %
archív	3222	12,09	35 %	4294	8,48	25 %	4770	5,04	14 %	2720	2,44	8 %	2339	2,17	5 %	1732	1,99	5 %
37 masív	595	2,23	56 %	1535	3,03	65 %	3464	3,66	81 %	3530	3,17	88 %	4036	3,75	90 %	3700	4,24	93 %
masív	463	1,74	44 %	837	1,65	35 %	802	0,85	19 %	492	0,44	12 %	435	0,40	10 %	267	0,31	7 %
38 aktívum	5778	21,67	100 %	8828	17,44	100 %	6379	6,74	100 %	7647	6,86	100 %	8311	7,71	100 %	5606	6,43	100 %
aktívum	1	0,00	0 %	0	0,00	0 %	4	0,00	0 %	4	0,00	0 %	2	0,00	0 %	0	0,00	0 %
39 pasívum	452	1,70	28 %	410	0,81	49 %	279	0,29	75 %	257	0,23	99 %	286	0,27	96 %	234	0,27	100 %
pasívum	1175	4,41	72 %	435	0,86	51 %	91	0,10	25 %	2	0,00	1 %	11	0,01	4 %	1	0,00	0 %
40 glykemie	12	0,05	36 %	45	0,09	36 %	260	0,27	52 %	315	0,28	54 %	382	0,35	47 %	418	0,48	51 %
glykémie	21	0,08	64 %	81	0,16	64 %	240	0,25	48 %	272	0,24	46 %	435	0,40	53 %	401	0,46	49 %
41 leukemie	347	1,30	35 %	867	1,71	43 %	1436	1,52	48 %	1364	1,22	54 %	1195	1,11	49 %	1239	1,42	50 %
leukémie	648	2,43	65 %	1137	2,25	57 %	1577	1,67	52 %	1139	1,02	46 %	1255	1,16	51 %	1260	1,45	50 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
42 disciplína	270	1,01	3 %	603	1,19	3 %	2503	2,65	4 %	2639	2,37	4 %	1522	1,41	2 %	829	0,95	2 %
disciplína	10431	39,12	97 %	22807	45,05	97 %	54227	57,34	96 %	66096	59,30	96 %	66739	61,93	98 %	50359	57,76	98 %
43 drezura	109	0,41	45 %	395	0,78	50 %	1424	1,51	64 %	1849	1,66	73 %	1890	1,75	75 %	1055	1,21	72 %
drezúra	133	0,50	55 %	389	0,77	50 %	797	0,84	36 %	686	0,62	27 %	627	0,58	25 %	416	0,48	28 %
44 intenzivní	3005	11,27	44 %	7318	14,45	61 %	16657	17,61	80 %	24521	22,00	94 %	25703	23,85	95 %	25231	28,94	97 %
intenzivní	3835	14,38	56 %	4644	9,17	39 %	4088	4,32	20 %	1655	1,48	6 %	1328	1,23	5 %	882	1,01	3 %
45 koma	119	0,45	20 %	163	0,32	16 %	498	0,53	21 %	500	0,45	19 %	344	0,32	12 %	146	0,17	7 %
kóma	474	1,78	80 %	865	1,71	84 %	1908	2,02	79 %	2191	1,97	81 %	2512	2,33	88 %	2027	2,32	93 %
46 minus	3293	12,35	94 %	6440	12,72	91 %	13927	14,73	87 %	16838	15,11	87 %	17816	16,53	88 %	13013	14,92	90 %
mínus	223	0,84	6 %	621	1,23	9 %	2165	2,29	13 %	2541	2,28	13 %	2346	2,18	12 %	1475	1,69	10 %
47 podium	168	0,63	3 %	990	1,96	6 %	2403	2,54	6 %	3665	3,29	7 %	2688	2,49	5 %	1236	1,42	3 %
pódium	5196	19,49	97 %	15063	29,75	94 %	37785	39,95	94 %	50133	44,98	93 %	50024	46,42	95 %	40649	46,62	97 %
48 sezona	38797	145,52	54 %	141963	280,41	73 %	348742	368,73	80 %	481549	432,02	89 %	542504	503,44	90 %	443523	508,67	89 %
sezóna	32561	122,13	46 %	51930	102,57	27 %	84773	89,63	20 %	62114	55,73	11 %	62023	57,56	10 %	56049	64,28	11 %
49 schema	50	0,19	2 %	72	0,14	2 %	61	0,06	1 %	58	0,05	1 %	27	0,03	1 %	26	0,03	1 %
schéma	2294	8,60	98 %	3769	7,44	98 %	5485	5,80	99 %	4839	4,34	99 %	4276	3,97	99 %	3777	4,33	99 %
50 tragedie	125	0,47	1 %	484	0,96	2 %	516	0,55	1 %	696	0,62	2 %	384	0,36	1 %	188	0,22	1 %
tragédie	9237	34,65	99 %	20729	40,94	98 %	36292	38,37	99 %	42031	37,71	98 %	35810	33,23	99 %	27403	31,43	99 %

Podobně jako v případě psaní *s/z*, i zde jsou výsledky v tabulce rozděleny do několika skupin: 1. slova se zakončením *-on/-ón*, resp. *-onek/-ónek*, 2. slova zakončená *-erie/-érie*, 3. další výrazy, u nichž délka variuje jak v základech slov (*minus/mínus*), tak v jejich zakončení (*-iv/-ív* atp.).

Proměny kodifikace označování délky samohlásek opět nejpřehledněji shrne tabulka s několika výrazy, které dobře charakterizují obecné principy:

Tabulka č. 3: Označování délky samohlásek – kodifikované podoby

Pravidla 1957	Pravidla 1993	Dodatek 1994
citrón	citron	citron, citrón
milion, milión	milion	milion, milión
drogerie	drogerie	drogerie, drogérie
bakterie, baktérie	bakterie	bakterie, baktérie
karosérie	karoserie	karoserie, karosérie
penicilin, penicilín	penicilin, (penicilín)*	penicilin, penicilín
vitamín, vitamin	vitamin, (vitamín)*	vitamin, vitamín
archiv, archív	archiv	archiv, archív
aktivum	aktivum	aktivum**
pasivum, pasívum	pasivum	pasivum, pasívum
leukémie	leukemie	leukemie, leukémie
drezúra	drezura	drezura***
kóma	kóma	kóma
minus	minus	minus
sezóna	sezona	sezona, sezóna

* Ve výkladové části *Pravidla* z r. 1993 povolovala užití dlouhé varianty u slov jako *penicilin*, *vitamin* v běžných (neodborných) projevech.

** V *Dodatku* není v příkladech k zakončení *-ívum* tvar *aktivní* uveden a taktéž *Internetová jazyková příručka* jej neuvádí; je to zřejmě dlouhodobou snahou neoznačovat délku po *d*, *t*, *n*, aby nedocházelo k chybnému měkčení výslovnosti předcházející souhlásky. Obdobně též *aktiv*, *aktivum* atp. (Daneš 1958, 16)

*** *Pravidla* z r. 1993 uvádějí v zakončení *-ura* jen samohlásku krátkou a *Dodatek* se k tomuto zakončení již nevyjadřuje. *Internetová jazyková příručka* bez bližších podrobností uvádí jako možnou podobu i *drezúra*, zřejmě jako u jediného výrazu s tímto zakončením.

Při pohledu do tabulky zjistíme, že zvláště u označování kvantity v zakončení slov nepanovala jednotnost a není tak tomu ani dnes, jelikož snaha sjednotit psaní v rámci jednotlivých skupin, která se projevila v *Pravidlech* z r. 1993, byla zrušena *Dodatkem*. Ten významně rozšířil počet kodifikovaných dublet, a to i tam, kde dříve platila buď

jedna, anebo druhá varianta. Příčinou tohoto dlouhodobého kolísání v grafice je totiž nejednoznačná a rozkolísaná výslovnost (Daneš aj. 1958, 39); jak uvádí Bermel (2008b, 60), jde v těchto případech o „samohlásku neurčité délky, popř. samohlásku s polodélkou“. Podobně jako v případě některých výrazů ve skupině *s/z* je zkoumání reálné výslovnosti mnohem složitější než výzkum grafiky, natožpak v dlouhodobém horizontu. Stav k roku 2014 u několika slov zachycuje opět *Databáze výslovnostního úzu cizích slov* (Duběda aj. 2015), nabízí se tedy srovnání převažujících podob s výsledky korpusového výzkumu v intervalu 2011–2014 (ty se blíže shodují i s následujícím intervalem):

Tabulka č. 4: Porovnání zastoupení převažujících podob výslovnostního a pravopisného úzu. Rozdílné výsledky jsou tučně

Výslovnost (2014)	Pravopis (2011–2014)
citron (61 %)	citron (93 %)
milión (64 %)	milion (88 %)
region (77 %)	region (100 %)
benzín (93 %)	benzin (80 %)
vitamín (92 %)	vitamin (84 %)
archiv (81 %)	archiv (95 %)
mínus (94 %)	minus (88 %)
sezóna (60 %)	sezona (90 %)

Z tabulky je patrné, že uživatelé nezávisle na výslovnosti upřednostňují jednotné užívání podob bez vyznačení kvantity, a to i v případech, kdy platná kodifikace umožňuje psát samohláskou dlouhou. Také u výrazu *minus* výslovnostní úzus naprosto neodpovídá pravopisnému – zde je však kodifikována pouze podoba bez kvantity, takže uživatelé na rozdíl od ostatních případů nemají možnost volby, chtějí-li zachytit vyslovovanou kvantitu i v písmu.

Poté, co jsem se pokusil shrnout vliv dvou významných faktorů, které mají vliv na pravopis slov v této skupině, nyní shrnu celkové výsledky z korpusového výzkumu. Ty v oblasti slov zakončených na *-on/-ón* potvrzují, že v 90. letech, konkrétně v období 1995–1998, toto zakončení opravdu jednotně užíváno nebylo. Bermel (2008b, 62–63) navíc ukazuje, že podobný byl i stav před r. 1993, neboť v publicistice „podoba s krátkou samohláskou se užívala již před jejím znovuzavedením v roce 1993“. Signifikantně převažovala krátká varianta u slov *balkon, balon, faraon, pavilon, penzion, region, stadion, šampion, šampon, žampion; salonek*; dlouhá naopak

v podobách *bujón, kamión, kupón, milión, vagón*. Většinou se však nejednalo o jednoznačnou převahu – kromě slova *region*, u nějž se v celém období dlouhá varianta prakticky nevyskytovala – nejvíce převažoval *šampon* se 75 %. Proto u relativně velkého množství výrazů statisticky nepřevažovala ani jedna varianta (uvedu jen krátkou): *bonbon, citron, cyklon, karton, peron, rajon, salon*. Celkově lze tedy užívání zakončení *-on/-ón* v prvním čtyřletém období označit za silně rozkolísané. Další vývoj je už jednotnější, u všech výrazů postupem času posilovala krátká varianta, takže již ve čtvrtém intervalu (2007–2010) všude signifikantně převládala, což se poté již nezměnilo. Nepřevládá ale ani dnes zcela, např. u slova *bujon* jen v 63 %, takže existuje prostor pro případný nárůst v budoucnosti.

U výrazů se zakončením *-erie/-érie* převládala krátká varianta u slov *bakterie, bižuterie, drogerie, periferie*, přičemž její zastoupení po celou dobu rostlo. Dlouhá varianta ze začátku převažovala u *karosérie* a *rafinérie*, ale postupně též převládly podoby s krátkou samohláskou. Výjimkou je tedy tvar *scénérie*, který sice po celou dobu převládal, ale jeho zastoupení se postupně snižuje ve prospěch krátké varianty, obdobně jako je tomu u ostatních výrazů.

Také u zakončení *-in/-ín* se zvyšuje zastoupení krátkých variant, a to jak tam, kde převažuje od začátku sledovaného období (*penicilin*), tak tam, kde nejdříve převažovala varianta s *-ín* (*benzín, inzulin, vitamín*). Výjimkou je v tomto případě *margarín*, u kterého výrazně převažuje dlouhé *í*, a navíc ještě posiluje (z 89 % na 97 %).

Krátká samohláska po celou dobu převládá u výrazu *minus* a také *sezona, archiv* a *masiv*, u nichž se zároveň její podíl zvětšuje. Tvar *aktivum* zcela převažuje nad *aktívum*, kde se dlouhé *í* „tradičně“ nepíše kvůli případnému nesprávnému měkčení předcházejícího *t*. (Daneš 1958, 16) Naopak u *pasíva* nemůže dlouhá samohláska předcházející *s* změkčovat, takže v prvním intervalu tato podoba s kvantitou převažovala (72 %), ale v posledním období už dosáhla 100 % podoba *pasivum*.

Dlouhá samohláska dominuje v souladu s *Pravidly* ve tvarech *disciplína, kóma, pódium, schéma, tragédie*.

K výrazným změnám došlo u slov *glykemie*, *leukemie*, *drezura* a *intenzivní*; v prvním intervalu vždy převažovala dlouhá samohláska, ale postupně ji začala nahrazovat samohláska krátká. Zatímco u druhé dvojice slov dnes krátká signifikantně dominuje, u první dvojice není už po dlouhou dobu statistický rozdíl mezi výskytem variant.

Obecně se převládající pravopis v této skupině v průběhu sledovaného období výrazně proměňoval. Postupně došlo v rámci skupin ke sjednocení, takže převažují (s rostoucí tendencí do budoucna) krátké podoby v zakončení *-on*, *-erie* (s výjimkou *scénérie*), *-in* (výjimkou je *margarín*) – existuje tedy většinový uzuální způsob zápisu, ale ani ten neplatí bez výjimek. Na skupině ostatních slov je vidět, že preference jedné z variant je často individuální záležitostí. Nejvíce neustálený je dnes zápis *glykemie/glykémie* a *leukemie/leukémie*, kde jsou varianty zastoupeny přibližně v poměru 1 : 1. V ostatních případech v současnosti významně převažuje jedna z variant, avšak ne vždy jde o převahu jednoznačnou.

2.3.4 Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní *c*, *qu*, *gu*, *w*, *y*, *rh*, *ck*)

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
1 aerobic aerobik	186	0,70	12 %	488	0,96	11 %	2124	2,25	16 %	2003	1,80	16 %	1062	0,99	13 %	630	0,72	12 %
	1393	5,22	88 %	3981	7,86	89 %	11002	11,63	84 %	10203	9,15	84 %	6980	6,48	87 %	4427	5,08	88 %
2 backhand bekhend	8	0,03	1 %	16	0,03	1 %	31	0,03	1 %	56	0,05	2 %	72	0,07	3 %	34	0,04	2 %
	544	2,04	99 %	1363	2,69	99 %	2570	2,72	99 %	2618	2,35	98 %	2654	2,46	97 %	2102	2,41	98 %
3 bigbeat bigbít	161	0,60	25 %	261	0,52	12 %	527	0,56	17 %	517	0,46	15 %	445	0,41	16 %	252	0,29	13 %
	491	1,84	75 %	1873	3,70	88 %	2636	2,79	83 %	2949	2,65	85 %	2380	2,21	84 %	1712	1,96	87 %
4 boiler bojler	5	0,02	2 %	31	0,06	6 %	28	0,03	3 %	45	0,04	4 %	30	0,03	3 %	49	0,06	5 %
	245	0,92	98 %	482	0,95	94 %	814	0,86	97 %	1100	0,99	96 %	1076	1,00	97 %	1015	1,16	95 %
5 booklet buklet	173	0,65	73 %	334	0,66	78 %	584	0,62	87 %	822	0,74	93 %	648	0,60	95 %	440	0,50	92 %
	63	0,24	27 %	94	0,19	22 %	85	0,09	13 %	60	0,05	7 %	32	0,03	5 %	39	0,04	8 %
6 businessman byznysman byznysmen	37	0,14	5 %	40	0,08	3 %	41	0,04	2 %	46	0,04	1 %	41	0,04	1 %	27	0,03	1 %
	169	0,63	23 %	149	0,29	12 %	152	0,16	6 %	174	0,16	5 %	115	0,11	2 %	90	0,10	2 %
	543	2,04	72 %	1048	2,07	85 %	2220	2,35	92 %	3523	3,16	94 %	4605	4,27	97 %	4430	5,08	97 %
7 cappuccino kapučíno	50	0,19	89 %	139	0,27	67 %	235	0,25	59 %	840	0,75	78 %	1081	1,00	82 %	808	0,93	85 %
	6	0,02	11 %	70	0,14	33 %	164	0,17	41 %	241	0,22	22 %	245	0,23	18 %	140	0,16	15 %
8 causa kausa kauza	3610	13,54	24 %	1368	2,70	5 %	891	0,94	2 %	849	0,76	1 %	472	0,44	1 %	392	0,45	1 %
	31	0,12	0 %	63	0,12	0 %	78	0,08	0 %	85	0,08	0 %	25	0,02	0 %	10	0,01	0 %
	11194	41,99	75 %	28835	56,96	95 %	54654	57,79	98 %	71482	64,13	99 %	78139	72,51	99 %	64936	74,47	99 %
9 cocktail koktajl koktejl	13	0,05	1 %	12	0,02	0 %	40	0,04	1 %	63	0,06	1 %	74	0,07	1 %	60	0,07	1 %
	32	0,12	3 %	30	0,06	1 %	32	0,03	1 %	14	0,01	0 %	5	0,00	0 %	4	0,00	0 %
	1205	4,52	96 %	2836	5,60	99 %	4798	5,07	99 %	6712	6,02	99 %	9347	8,67	99 %	7812	8,96	99 %
10 computer komputer kompjůtr	444	1,67	72 %	709	1,40	74 %	867	0,92	90 %	546	0,49	85 %	245	0,23	72 %	173	0,20	71 %
	172	0,65	28 %	240	0,47	25 %	83	0,09	9 %	68	0,06	11 %	73	0,07	22 %	64	0,07	26 %
	2	0,01	0 %	8	0,02	1 %	16	0,02	2 %	30	0,03	5 %	21	0,02	6 %	7	0,01	3 %
11 corrida korida	21	0,08	18 %	19	0,04	4 %	24	0,03	4 %	56	0,05	7 %	74	0,07	11 %	24	0,03	6 %
	96	0,36	82 %	459	0,91	96 %	661	0,70	96 %	792	0,71	93 %	624	0,58	89 %	349	0,40	94 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
12 comics	455	1,71	50 %	804	1,59	21 %	485	0,51	7 %	354	0,32	3 %	366	0,34	3 %	536	0,61	4 %
komiks	456	1,71	50 %	3076	6,08	79 %	6441	6,81	93 %	10088	9,05	97 %	12067	11,20	97 %	12496	14,33	96 %
13 cricket	0	0,00	0 %	3	0,01	1 %	140	0,15	20 %	61	0,05	9 %	32	0,03	4 %	11	0,01	3 %
kriket	126	0,47	100 %	259	0,51	99 %	545	0,58	80 %	625	0,56	91 %	761	0,71	96 %	397	0,46	97 %
14 display	33	0,12	2 %	77	0,15	2 %	134	0,14	2 %	179	0,16	2 %	153	0,14	1 %	127	0,15	1 %
displej	1521	5,70	98 %	3176	6,27	98 %	6386	6,75	98 %	9075	8,14	98 %	11441	10,62	99 %	10219	11,72	99 %
15 dread	5	0,02	17 %	39	0,08	21 %	33	0,03	7 %	25	0,02	5 %	16	0,01	3 %	5	0,01	1 %
dred	24	0,09	83 %	147	0,29	79 %	412	0,44	93 %	446	0,40	95 %	544	0,50	97 %	404	0,46	99 %
16 forehand	96	0,36	23 %	67	0,13	11 %	13	0,01	2 %	20	0,02	2 %	28	0,03	2 %	32	0,04	3 %
forhend	329	1,23	77 %	541	1,07	89 %	777	0,82	98 %	1041	0,93	98 %	1329	1,23	98 %	956	1,10	97 %
17 flamenco	252	0,95	99 %	542	1,07	99 %	1532	1,62	98 %	2485	2,23	99 %	2279	2,11	98 %	1371	1,57	99 %
flamenko	3	0,01	1 %	5	0,01	1 %	25	0,03	2 %	34	0,03	1 %	35	0,03	2 %	15	0,02	1 %
18 gambler	262	0,98	99 %	367	0,72	100 %	979	1,04	96 %	1971	1,77	96 %	1780	1,65	99 %	1148	1,32	100 %
gembler	2	0,01	1 %	1	0,00	0 %	41	0,04	4 %	72	0,06	4 %	9	0,01	1 %	1	0,00	0 %
19 gentleman	832	3,12	84 %	1551	3,06	86 %	2492	2,63	85 %	3435	3,08	88 %	3519	3,27	88 %	4660	5,34	92 %
džentlmen	159	0,60	16 %	247	0,49	14 %	457	0,48	15 %	468	0,42	12 %	487	0,45	12 %	393	0,45	8 %
20 guerilla	78	0,29	26 %	184	0,36	16 %	398	0,42	48 %	737	0,66	67 %	621	0,58	78 %	393	0,45	79 %
gerila	223	0,84	74 %	949	1,87	84 %	430	0,45	52 %	355	0,32	33 %	173	0,16	22 %	104	0,12	21 %
21 hamburger	922	3,46	77 %	1642	3,24	84 %	2379	2,52	83 %	2905	2,61	88 %	3082	2,86	92 %	2693	3,09	95 %
hamburgr	275	1,03	23 %	315	0,62	16 %	484	0,51	17 %	406	0,36	12 %	257	0,24	8 %	136	0,16	5 %
22 handicap	2473	9,28	97 %	5042	9,96	92 %	10089	10,67	89 %	11719	10,51	87 %	11510	10,68	84 %	10825	12,41	82 %
handikep	1	0,00	0 %	5	0,01	0 %	22	0,02	0 %	26	0,02	0 %	21	0,02	0 %	23	0,03	0 %
hendikep	80	0,30	3 %	416	0,82	8 %	1198	1,27	11 %	1656	1,49	12 %	2189	2,03	16 %	2333	2,68	18 %
23 job	166	0,62	57 %	289	0,57	52 %	548	0,58	55 %	785	0,70	60 %	940	0,87	59 %	847	0,97	61 %
džob	126	0,47	43 %	269	0,53	48 %	445	0,47	45 %	530	0,48	40 %	647	0,60	41 %	542	0,62	39 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
24 judo	861	3,23	99 %	2242	4,43	99 %	7119	7,53	100 %	9245	8,29	99 %	7857	7,29	99 %	6961	7,98	99 %
džudo	13	0,05	1 %	20	0,04	1 %	33	0,03	0 %	50	0,04	1 %	44	0,04	1 %	43	0,05	1 %
25 junta	720	2,70	100 %	605	1,20	100 %	609	0,64	99 %	2022	1,81	100 %	975	0,90	99 %	499	0,57	100 %
chunta	0	0,00	0 %	3	0,01	0 %	5	0,01	1 %	9	0,01	0 %	12	0,01	1 %	2	0,00	0 %
26 laser	1426	5,35	100 %	2564	5,06	100 %	3393	3,59	100 %	4871	4,37	100 %	6318	5,86	100 %	5347	6,13	100 %
lejzr	1	0,00	0 %	7	0,01	0 %	3	0,00	0 %	11	0,01	0 %	0	0,00	0 %	5	0,01	0 %
27 leader	243	0,91	2 %	289	0,57	1 %	452	0,48	1 %	610	0,55	1 %	433	0,40	0 %	326	0,37	0 %
lídr	10323	38,72	98 %	27288	53,90	99 %	66090	69,88	99 %	96664	86,72	99 %	98794	91,68	100 %	86709	99,44	100 %
28 leasing	4342	16,29	100 %	6852	13,53	100 %	9153	9,68	100 %	7967	7,15	100 %	4072	3,78	100 %	2604	2,99	100 %
lízín[kg]	2	0,01	0 %	6	0,01	0 %	5	0,01	0 %	6	0,01	0 %	4	0,00	0 %	3	0,00	0 %
29 manager	654	2,45	2 %	1229	2,43	2 %	1908	2,02	2 %	2235	2,01	2 %	2005	1,86	2 %	1482	1,70	2 %
manažer	34246	128,45	98 %	65338	129,06	98 %	110530	116,87	98 %	118758	106,54	98 %	110323	102,38	98 %	75435	86,51	98 %
30 playboy	245	0,92	97 %	660	1,30	96 %	828	0,88	94 %	759	0,68	95 %	661	0,61	98 %	486	0,56	99 %
plejboj	7	0,03	3 %	27	0,05	4 %	50	0,05	6 %	39	0,03	5 %	16	0,01	2 %	6	0,01	1 %
31 player	20	0,08	57 %	45	0,09	27 %	93	0,10	16 %	130	0,12	18 %	194	0,18	24 %	123	0,14	9 %
plejer	15	0,06	43 %	121	0,24	73 %	493	0,52	84 %	579	0,52	82 %	619	0,57	76 %	1183	1,36	91 %
32 popcorn	91	0,34	96 %	286	0,56	95 %	710	0,75	95 %	1005	0,90	95 %	1012	0,94	96 %	989	1,13	96 %
popkorn	4	0,02	4 %	15	0,03	5 %	34	0,04	5 %	54	0,05	5 %	46	0,04	4 %	40	0,05	4 %
33 runway	15	0,06	10 %	32	0,06	6 %	82	0,09	6 %	84	0,08	5 %	82	0,08	4 %	61	0,07	5 %
ranvej	139	0,52	90 %	471	0,93	94 %	1357	1,43	94 %	1763	1,58	95 %	1883	1,75	96 %	1100	1,26	95 %
34 roastbeef	7	0,03	13 %	10	0,02	14 %	21	0,02	24 %	65	0,06	31 %	76	0,07	27 %	97	0,11	38 %
rostbíf	49	0,18	88 %	64	0,13	86 %	67	0,07	76 %	144	0,13	69 %	201	0,19	73 %	158	0,18	62 %
35 rugby	17	0,06	3 %	42	0,08	3 %	111	0,12	5 %	202	0,18	6 %	342	0,32	7 %	325	0,37	7 %
ragby	512	1,92	97 %	1274	2,52	97 %	2153	2,28	95 %	3001	2,69	94 %	4293	3,98	93 %	4496	5,16	93 %
36 sandwich	2	0,01	1 %	6	0,01	1 %	16	0,02	1 %	25	0,02	2 %	26	0,02	1 %	23	0,03	1 %
sendvič	316	1,19	99 %	603	1,19	99 %	1120	1,18	99 %	1624	1,46	98 %	1996	1,85	99 %	1984	2,28	99 %

		1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
		AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
37	scanner skener	133	0,50	23 %	196	0,39	21 %	288	0,30	24 %	209	0,19	13 %	203	0,19	17 %	142	0,16	11 %
		438	1,64	77 %	718	1,42	79 %	936	0,99	76 %	1402	1,26	87 %	1013	0,94	83 %	1152	1,32	89 %
38	show šou	6624	24,85	97 %	16387	32,37	96 %	59009	62,39	97 %	65716	58,96	98 %	61393	56,97	98 %	52365	60,06	99 %
		212	0,80	3 %	660	1,30	4 %	1960	2,07	3 %	1665	1,49	2 %	1225	1,14	2 %	770	0,88	1 %
39	showbusiness šoubyznys	192	0,72	29 %	247	0,49	9 %	297	0,31	4 %	242	0,22	4 %	169	0,16	3 %	79	0,09	2 %
	showbyznys	188	0,71	28 %	970	1,92	36 %	1938	2,05	29 %	1177	1,06	19 %	1689	1,57	29 %	1113	1,28	24 %
		290	1,09	43 %	1470	2,90	55 %	4413	4,67	66 %	4772	4,28	77 %	4021	3,73	68 %	3485	4,00	75 %
40	skate skejt	97	0,36	82 %	237	0,47	68 %	805	0,85	78 %	989	0,89	75 %	710	0,66	70 %	843	0,97	70 %
		21	0,08	18 %	111	0,22	32 %	233	0,25	22 %	324	0,29	25 %	309	0,29	30 %	365	0,42	30 %
41	sniper snajpr	5	0,02	31 %	53	0,10	37 %	119	0,13	23 %	704	0,63	31 %	1123	1,04	28 %	1184	1,36	30 %
		11	0,04	69 %	92	0,18	63 %	395	0,42	77 %	1579	1,42	69 %	2939	2,73	72 %	2769	3,18	70 %
42	sprayer sprejer	11	0,04	1 %	8	0,02	0 %	15	0,02	0 %	17	0,02	0 %	9	0,01	0 %	323	0,37	9 %
		1103	4,14	99 %	3976	7,85	100 %	7215	7,63	100 %	9695	8,70	100 %	4453	4,13	100 %	3302	3,79	91 %
43	steak stejk	311	1,17	95 %	966	1,91	96 %	2329	2,46	95 %	4825	4,33	98 %	7347	6,82	99 %	5630	6,46	99 %
		17	0,06	5 %	36	0,07	4 %	131	0,14	5 %	101	0,09	2 %	94	0,09	1 %	57	0,07	1 %
44	sushi suši	4	0,02	10 %	109	0,22	36 %	659	0,70	50 %	1557	1,40	63 %	2273	2,11	76 %	1895	2,17	82 %
		38	0,14	90 %	191	0,38	64 %	656	0,69	50 %	919	0,82	37 %	735	0,68	24 %	405	0,46	18 %
45	taichi/tai-chi tai-či/taiči	8	0,03	11 %	65	0,13	23 %	155	0,16	20 %	178	0,16	21 %	187	0,17	25 %	141	0,16	22 %
	taj-či/tajči	40	0,15	56 %	141	0,28	50 %	445	0,47	56 %	550	0,49	66 %	428	0,40	58 %	323	0,37	51 %
	tchaj-ťi	5	0,02	7 %	48	0,09	17 %	70	0,07	9 %	56	0,05	7 %	86	0,08	12 %	131	0,15	21 %
		18	0,07	25 %	28	0,06	10 %	120	0,13	15 %	45	0,04	5 %	33	0,03	4 %	41	0,05	6 %
46	teak týk	7	0,03	58 %	17	0,03	74 %	173	0,18	90 %	437	0,39	95 %	459	0,43	92 %	365	0,42	93 %
		5	0,02	42 %	6	0,01	26 %	20	0,02	10 %	24	0,02	5 %	39	0,04	8 %	27	0,03	7 %
47	toast toust	144	0,54	70 %	317	0,63	81 %	451	0,48	62 %	938	0,84	61 %	1224	1,14	68 %	932	1,07	61 %
		61	0,23	30 %	73	0,14	19 %	273	0,29	38 %	603	0,54	39 %	581	0,54	32 %	585	0,67	39 %

	1995–1998			1999–2002			2003–2006			2007–2010			2011–2014			2015–2018		
	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%	AF	ipm	%
48 toastovač	4	0,02	19 %	20	0,04	31 %	49	0,05	23 %	66	0,06	26 %	98	0,09	27 %	68	0,08	22 %
toustovač	17	0,06	81 %	44	0,09	69 %	162	0,17	77 %	185	0,17	74 %	268	0,25	73 %	241	0,28	78 %
49 tramp	588	2,21	94 %	1016	2,01	93 %	1559	1,65	88 %	1946	1,75	90 %	2037	1,89	91 %	2186	2,51	95 %
tremp	39	0,15	6 %	81	0,16	7 %	209	0,22	12 %	219	0,20	10 %	203	0,19	9 %	113	0,13	5 %
50 tsunami	219	0,82	97 %	261	0,52	97 %	9337	9,87	97 %	3391	3,04	95 %	5384	5,00	98 %	2498	2,86	98 %
cunami	7	0,03	3 %	9	0,02	3 %	290	0,31	3 %	184	0,17	5 %	89	0,08	2 %	63	0,07	2 %

Tato skupina je v porovnání s předchozími zdaleka nejpestřejší – dochází zde k široké škále různých pravopisných adaptací, které jsou většinou spjaty i s adaptacemi výslovnostními. Velký rozdíl mezi grafickou a zvukovou stránkou u původní podoby přejatého slova vede často k tomu, že se k sobě tyto dvě stránky přibližují, tudíž se slova pravopisně i výslovnostně adaptují. U nových přejímek, ale i u některých již déle používaných výrazů však k takovým úpravám dosud nedošlo, a píší se tedy původním pravopisem, přičemž výslovnost se většinou adaptuje jen v nezbytné míře a zůstává blízká výslovnosti původní.

Zkoumané výrazy pocházejí z různých zdrojových jazyků, především však z angličtiny, která je někdy také v pozici zprostředkujícího jazyka. Tak je tomu často u slov z jazyků, které neužívají hláskového písma, jako je japonština nebo čínština. Proto jsem do této skupiny několik takových výrazů zařadil, ukazuje se u nich totiž konkurence nikoliv vůči původní podobě psané znaky, ale mezi 1. globálně užívanou anglickou transkripcí, 2. její do češtiny adaptovanou podobou a 3. správnou českou transkripcí ze zdrojového jazyka. (Krčmová 2017)

Výrazy nejsou v tabulce výsledků kvůli své různorodosti rozděleny do skupin, jako tomu bylo v případě psaní *s/z* nebo kvantity; nejdříve tedy posoudím výsledky z hlediska toho, zda převládá původní, nebo adaptovaná podoba, případně je v jejich užívání výrazný vývoj.

Dlouhodobě stabilně výrazně převažují původní podoby jako *computer, flamenco, gambler, junta, laser, leasing, playboy, popcorn, show, steak, tramp; judo a tsunami* (dle anglické transkripce); proměnlivě převažuje *cappuccino*; též převažuje *job* a *toast*, u nichž je v současnosti patrná nejvýraznější neustálenost. Svě zastoupení postupně zvyšují původní podoby *booklet, gentleman, hamburger a teak*. Naopak klesá podíl stále převažující varianty *handicap* a méně výrazně též *skate*.

Adaptované podoby převažují bez výrazného vývoje u výrazů *aerobik, bekhend, bigbit, bojler, kriket, displej, lídr, manažer, sendvič, snajpr, sprejer, toustovač*; převažují, ale jejich podíl stoupá: *kauza, koktejl, korida, komiks* (na začátku nesignifikantní rozdíl (50 %) vůči podobě *comics* až na 97 %), *dred, forhend, plejer, ranvej, skener*. Stoupá podíl adaptovaných variant *šoubyznys* a *showbyznys*, přičemž u druhé, která převažuje, jde o tzv. hybridní formu (Svobodová 2007, 33), u které je

adaptovaná pouze druhá část. To odpovídá frekvenci podob obou složek: *šou* se téměř nevyskytuje, zato *byznys* je obvyklý samostatně i ve složeninách. (Komplementární varianta *šoubusiness* se nevyskytuje vůbec.) Stále převažují, ale klesají adaptované varianty *rostbif* a *ragby*. Také převažují adaptované tvary *tai(-)či*, *taj(-)či* i *tchaj-ti* (podle pravidel transkripce do češtiny),¹⁴ jejichž vzájemné poměry se proměňují, ale stále dominuje *tai(-)či*. Obdobně variantě *byznysmen* zpočátku konkuroval *byznysman*.

K nejvýraznějšímu vývoji došlo (vedle *komiksu*) u původně převažujícího *suši*, které ale významně ustoupilo anglické transkripci *sushi*, a podobně *gerila* ustoupila tvaru *guerilla*.

V případě konkurence více adaptovaných podob vždy jedna z nich statisticky významně převažuje. U výrazů z japonštiny a čínštiny se v současnosti výrazně častěji vyskytují mezinárodně používané anglicky transkribované podoby (*judo*, *sushi*, *tsunami*), výjimkou je *tai(-)či*, což je pravděpodobně adaptovaná podoba anglické transkripce *tai-chi*.¹⁵ (Černá 2006) Zároveň jsou tyto výrazy málo adaptovány po morfologické stránce – všechny jsou přiřazeny ke střednímu rodu, ale s výjimkou *juda* zůstávají neskloňné. Dalšími neskloňnými slovy jsou *ragby* a *show*; ostatní se (nezávisle na stupni grafické adaptace) již běžně skloňují.

Pozoruhodná je dvojice *toast* a *toustovač*. Ačkoliv má *toustovač* o dost nižší frekvenci, je kromě základní morfologické adaptace (rod, číslo, pád – skloňování) adaptován i slovtvorně (sufixací), takže přítomnost zřetelně české přípony může mít vliv i na základ slova. O tendenci k morfologické adaptaci přejatých slov svědčí i výraz *komiks*, který se dnes chápe a používá jako singulárový, ačkoliv původně byl tvar *comics* množným číslem od *comic* (*strips*). Podobně je tomu u výrazů *keks*, *drops* apod., srov. Rejzek (1993, 30).

Tam, kde se zvyšuje frekvence původní podoby, lze hovořit o tendenci k restituci původního pravopisu (Nekula 2017b), která působí proti vlivu adaptací: *booklet*, *gentleman*, *hamburger* a *teak*, *roastbeef* a *rugby*, *guerilla* a *sushi* (zde se upřednostňuje anglická transkripce japonštiny); toho si všímá již Rejzek (1993, 29).

¹⁴ Je ale otázkou, nakolik je tato náležitě transkribovaná podoba reflektována ve výslovnosti.

¹⁵ *Pravidla českého pravopisu* z r. 1993 doporučují používat jinou než českou transkripci pouze „u slov, která si zachovávají cizí a citátový charakter“.

V případě výrazů anglického původu lze hovořit o reanglizaci (Svobodová 2009a, 70), obecně též o grafické disadaptaci (Dobřík in Svobodová 2009a, 70). V tomto jevu se odráží i skutečnost, že i u nových přejímek není tendence k počešťování tak silná jako dříve; akceptování původní pravopisné i výslovnostní (přibližné) podoby se i přes jejich případný rozpor stává stále běžnějším. (Mravinacová 2005, 190) Důvodem může být čím dál výraznější globalizace, jejímž vlivem se užívají výrazy v internacionální podobě, a zároveň zvyšující se znalost cizích jazyků, především angličtiny. (Svobodová 2009a, 71)

Shrnout otázku vlivu kodifikace na preferovanou podobu vybraných výrazů je problematické, protože se zčásti jedná o relativně nové přejímky, které v *Pravidlech* z r. 1993 vůbec nejsou, případně se později objevují v *Internetové jazykové příručce*, kde je většinou – v souladu s jejím deskriptivněkodifikačním statutem – uvedena v úzu převládající forma (je-li utvořena správně). Zároveň nebývají součástí větších systémových skupin, takže se k nim přistupuje individuálně. Souhrnně lze alespoň konstatovat, že téměř všechny dnes převládající formy jsou uvedeny buď v *Pravidlech* 1993, nebo v *Internetové jazykové příručce*, s jedinou výjimkou, kterou je *job*, jehož frekvence navíc roste. Některé kodifikované tvary se dnes (a některé ani v minulosti) naopak téměř neužívají, např. *koktajl*, *causa*, *džudo*, *junta* atd., což ukazuje, že kodifikace adaptované varianty nevede vždy k jejímu prosazení v úzu. Podrobněji se kodifikaci vybraných přejímek v jazykových příručkách věnuje Svobodová (2009b).

Na střety různých pravopisných principů upozorňuje Uličný (2006). Na příkladu podob *socializovat* – *socialismus/socializmus* – *socialistický* ukazuje, že „v kodifikační praxi převažuje princip fonetický nad morfematickým“ (Uličný 2006, 294) a že se obecně pravopisné principy kombinují, jako je tomu u kodifikované podoby *hoby*, kde je zároveň „pravopis fonologický (jedno *b*) a citátový (*y*)“ (tamtéž). Pravopisné principy fonologický a morfematický označuje Uličný jako centrální, zatímco mezi periferní řadí např. zmíněný citační (citátový, xenografický) či fonetický (u přejatých slov silně rozšířený) princip.

Zatímco v předchozích skupinách slov byl vždy předmětem zájmu jen jeden adaptační proces, přibližující grafiku výslovnosti (zjednodušení *geminát*, zápis *s/z*, označení kvantity), zde se u adaptovaných forem uplatňuje mnoho druhů úprav, popsanych blíže v kapitole 1.4.

Ve vybraných slovech dochází například k těmto úpravám:

- substituce *k* za původní *c* nebo *ck* vyslovované jako [k]: *aerobic* – *aerobik*, *causa* – *kauza*, *cocktail* – *koktejl*, *computer* – *komputer*, ...,
- *w* se mění na *v*: *runway* – *ranvej*,
- *i/y* vyslovované jako [j] se píše jako *j*: *boiler* – *bojler*,
- elize vokálů při počesťování sufixu *-er*: *hamburger* – *hamburgr*, *sniper* – *snajpr*; avšak např. u *skener*, *sprejer* k elizi nedochází,
- substituce vokálů na základě vyslovované podoby vede k nahrazování různých typů grafémů. Kupř. původní *ea* (angl. výsl. [í]) je v češtině nahrazeno grafémy *í*, resp. *ý*: *bigbeat* – *bigbít*, *leader* – *lídr*, *team* – *tým*, *leasing* – *lízink*; jindy je *ea* vyslovováno [e] a nahrazeno *e*: *dread* – *dred*; jindy [ej]: *steak* – *stejk* atd.

V tabulce č. 5 níže je ukázka toho, jak různě se může v úzu adaptovat frekventovaný výraz *manager*. Výsledky ze zmíněného vlastního subkorpusu získané dotazem [lc="m[ae]n[eya]d?že?r?(a|u|ovi|em|ři|ů|ům|y|ech)"|lemma_lc="m[ae]n[eya]d?že?r"] jsou následující:

Tabulka č. 5: Adaptované podoby slova *manager*

Lemma	AF
manažer	514630
manažr	2
manežer	5
manyžer	2
menažer	6
menedžer	2
menedžr	2
menežer	2
menežr	1
menyžr	1

Je patrné, že v úzu zcela převažuje kodifikovaná varianta *manažer*, a to jak díky již dlouhodobé kodifikaci (PSJČ, v *Pravidlech* od r. 1957), tak proto, že publicistické texty procházejí redakčními úpravami, které případné projevy adaptační pestrosti potlačují. Přesto lze pozorovat, že pisatelé se různými způsoby snaží zachytit původní

výslovnost ['mænidʒə],¹⁶ resp. základně počestěnou výslovnost (ještě PSJČ uvádí též původní grafiku a výslovnost [menydžr]), což jim ztěžuje mj. nejednoznačný vztah mezi českými a anglickými fonémy. Na podobu, která nakonec převládla, však zřetelně nepůsobila jen výslovnost, ale také původní grafika, takže zůstaly zachovány oba grafémy *a* a také nedošlo k elizi *e* – a to jak v psané podobě, tak i ve výslovnosti.¹⁷ Obdobný vliv původního psaní na adaptovanou podobu (a zřejmě i výslovnost) se v rámci zkoumaných tvarů projevuje např. u podob *byznysman*, *komputer* či *handikep*. Ukazuje se tak úzká provázanost grafické a výslovnostní adaptace včetně vlivu původní grafiky na adaptovanou výslovnost.

Celkově se jedná o velmi různorodou skupinu, kterou je obtížné souhrnně charakterizovat. Ve většině případů výrazně dlouhodobě převládá jedna varianta, a to buď původní, která z různých důvodů odolává adaptačním procesům, nebo adaptovaná, resp. jedna z adaptovaných. Stanovení obecných pravidel je obtížné, protože výrazy procházejí adaptačním procesem individuálně a podobně se řídí i preference původní, resp. adaptované formy. (Rejzek 1993, 26–27) Na adaptaci působí současně celá řada faktorů (a to i mimojazykových), jejichž působení se těžko odděluje, a determinovat klíčový faktor nikoliv obecně, ale i v případě konkrétní přejímky, je často nemožné. (Baňko a Hebal-Jezierska 2015) Při zpracování výsledků i pohledu do tabulky lze tak například zjistit, že mezi (relativní) frekvencí a preferovanou variantou není u zkoumaných slov patrná závislost – nelze obecně říci, že frekventovanější podoba je ta adaptovaná. K podobnému závěru docházejí i Minářová a Tušková (2015, 78).

¹⁶ Výslovnost podle on-line slovníku Lingea, dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/manager> [cit. 25. 3. 2021]

¹⁷ Srov. odlišnou situaci u slova *management*, kterou analyzuje L. Jílková (2012).

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsat vývoj užívání přejatých slov v období 1995 až 2018, zejména zjistit způsob a míru jejich pravopisné adaptace a pokusit se vysledovat případnou přítomnost vývojových tendencí, a to na materiálu publicistických textů obsažených v korpusu SYN verze 8 ČNK.

Nejdříve jsem proto shrnul základní poznatky o přejímání cizích slov v češtině se zřetelem k problematice zapojování cizích slov do české slovní zásoby, kde jsem se soustředil především na pravopisnou a výslovnostní adaptaci přejímek. Dále jsem se snažil popsat stav a proměny kodifikace coby jednoho ze zdrojů variantnosti v oblasti pravopisu přejímek.

Samotný výzkum byl založen na porovnávání frekvence pravopisných variant u 200 vybraných slov cizího původu, rozdělených podle adaptačních projevů do čtyř skupin po 50 výrazech: 1. Psaní zdvojených písmen, 2. Psaní *s* a *z*, 3. Označování délky samohlásek, 4. Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní *c*, *qu*, *gu*, *w*, *y*, *rh*, *ck*).

Z výsledků vyplynulo, že v oblasti psaní zdvojených písmen je pravopis poměrně stabilní. Potvrdilo se, že existuje skupina slov, u nichž se dlouhodobě ustálilo užívání původní podoby s geminátou, přičemž některá vykazují další znaky nízké míry zdomácnění, např. nesklonnost či kolísání v rodě (*lobby*, *fitness*), a to i v případě, kdy *Pravidla* povolují též zjednodušenou formu (*hobby*, *bestseller*). Mezi zcela převažující adaptované formy patří např. *basketbal* a *florbal*, zatímco podobný *softbal* převažuje dlouhodobě asi v 75 % případů. Předpokládané zjednodušení se projevilo nejvýrazněji v podobách *achilovka*, *borelióza*, *pitbul* či *treking*.

Dle předpokladů se u slov zakončených na *-rs/-rz*, *-ls/-lz*, kde na začátku sledovaného období vždy převažovalo *s*, postupně začalo psát *z*, avšak tento způsob zápisu nepřevládá stejně výrazně (*kurz* v 96 %, mnohem méně frekventovaný *reverz* jen v 56 %); vzhledem k setrvalému růstu je možné předpokládat zvyšování zastoupení těchto variant. Též se potvrdila dlouhodobá výrazná převaha zakončení *-ismus*, které nekoresponduje se spisovnou výslovností. Obdobně převažuje *charisma*, *marasmus*, *orgasmus*. Tam, kde je přípustná výslovnost [s] i [z], není průkazně známo, jak se proměňoval výslovnostní úzus, a je též otázkou, nakolik autoři obecně píší slova tak,

jak by je případně vyslovovali (v publicistice se přidává ještě vliv redakčního zpracování). Porovnání s *Databází výslovnostního úzu cizích slov* totiž naznačuje, že mezi výslovnostním a pravopisným územ nemusí panovat shoda. V písmu nicméně převládá *disertace* a *renesance* (bez zřetelného vývoje), *diskuse* a *resort* (zde zastoupení podoby se *s* postupně klesá), naopak *buzola* a *fazeta* jsou příkladem slov, kde (alespoň v písmu) převládá *z*. U slov, kde se původní *s* čte spisovně vždy jako [z], skutečně dle očekávání převažují podoby odpovídající spisovné výslovnosti, a to i v případě „tradičních kulturních výrazů“ jako *filozofie*, *prezident*, *univerzita*. *Dodatek* v těchto případech povoluje obě varianty, ale jako neutrální označuje podobu se *z*.

V oblasti označování délky samohlásek se projevila obecná tendence k preferenci varianty bez označení kvantity. Zatímco na začátku sledovaného období – v prvním intervalu – byl pravopis v i rámci jednotlivých skupin většinou neustálený, zřejmě kvůli nejednotné výslovnosti, proměnám kodifikace a povolení mnohých dublet *Dodatkem*, postupně zřetelně narůstal podíl krátké varianty. Došlo k tomu u všech slov se zakončením *-on*, dále u zakončení *-erie* (s výjimkou *scenérie*), *-in* (výjimkou je *margarín*), *-iv* i *-ivum*. Je tedy patrné, že oproti počátečnímu stavu se úzus v jednotlivých skupinách až na výjimky sjednotil, což odpovídá původnímu přístupu v *Pravidlech* z r. 1993, kde se kvantita v těchto případech neoznačovala. Tam, kde *Pravidla* předepisují jen samohlásku dlouhou, se i v úzu potvrdila její výrazná dominance (např. *pódium*, *schéma*). Nejvíce neustálený je dnes zápis *glykemie/glykémie* a *leukemie/leukémie*, kde jsou varianty zastoupeny přibližně v poměru 1 : 1. U této skupiny je opět výrazným problémem výzkum výslovnostního úzu, jeho individuálnost vzhledem k jednotlivým slovům a nejasná korespondence mezi vyslovanou a zapisovanou podobou, jak ukázalo alespoň omezené porovnání s *Databází výslovnostního úzu cizích slov*.

V případě čtvrté skupiny přejímek – takových, u nichž velký rozdíl mezi grafickou a zvukovou stránkou často vede k široké škále různých pravopisných adaptací – výzkum odhalil velké množství výrazů, u nichž se ustálil jeden ze způsobů psaní a ten bez větších změn dlouhodobě převažoval. Je tomu tak i v případě skupiny slov, která působení adaptačních procesů dlouhodobě odolávají a převažuje u nich původní podoba (např. *steak*, *toast*), a to i v případech, kdy se do *Pravidel* dostala též jejich

adaptovaná podoba (*junta, playboy*). Jiná jsou naopak dobře adaptována, ačkoliv *Pravidla* ještě umožňují i psaní původní formou (*kauza, ranvej*). U několika výrazů ale skutečně dochází ke zřetelnému vývoji, který se projevuje zvyšováním podílu adaptované varianty (např. *dred, hendikep, plejer*). U výrazů japonského a čínského původu je patrný výrazný vliv anglické transkripce (u slov jako *judo, tsunami*).

Potvrdily se též projevy procesu označovaného např. jako restituce původního pravopisu či grafická disadaptace, během něhož se zvyšuje frekvence původních podob; dochází k němu např. u výrazů *booklet, gentleman, hamburger* či *guerilla*, z hlediska psaní zdvojených písmen pak u slov *cappuccino, espresso* či *passé*. To spolu s velkým zastoupením stabilně neadaptovaných variant jak v první, tak ve čtvrté skupině naznačuje, že k počesťování pravopisu nedochází plošně a že v literatuře zmiňovaný odklon od ortograficko-ortoepického počesťování se v úzu skutečně projevuje.

I z tohoto stručného souhrnu je patrné, že v každé skupině se vyskytují výrazy, u nichž se variabilita umožňovaná jazykovými příručkami dnes již v úzu nevyskytuje, nebo se ani nikdy nevyskytovala (jen *bestseller, renesance, penicilin, judo*). V oblasti psaní *s/z* a označování délky samohlásek se většinou nakonec i v praxi prosadily podoby kodifikované (jako jediné možné, případně základní) *Pravidly* z r. 1993, a to i v případě, že zřejmě ne vždy korespondují s uzuální výslovností. Toto vydání *Pravidel* přineslo ve své době příliš výraznou změnu, kterou bylo vzhledem k reakci nutné zmírnit vydáním *Dodatku*. Vzniklo tak přechodové období s množstvím kodifikovaných dublet, které sice trvá dodnes, avšak v úzu se již psaní až na výjimky ustálilo a na základě dat, která vykazují většinou lineární růst (typicky zakončení *-rz* nebo *-on*), lze v těchto případech očekávat ještě výraznější sjednocení.

Výstupy z diachronního porovnávání v synchronních korpusech jsou cenné právě proto, že odhalují pozadí aktuálního stavu a umožňují predikci, jejíž úspěšnost je v budoucnosti ověřitelná. Izolovaný výsledek typu „v období 2015–2018 se podoba *impulz* vyskytla v 61 % případů“ se stane mnohem cennějším, zjistíme-li, že v období 1995–1998 tato varianta zaujímal jen 9 % výskytů a od té doby její podíl stále narůstal. Je tak možné nejen předpovídat její další nárůst v budoucnu, ale porovnáním s dalšími výrazy postihnout obecnou tendenci v psaní *-lz*, příp. *-rz*. Znalost vývoje úzu je důležitá typicky při přípravě kodifikace – z výsledků je zřejmé, že kupříkladu právě

psaní *-lz* a *-rz* se obecně ujalo, a je tak otázkou blízké budoucnosti, kdy i jiné varianty než *kurz* a *konkurz* překonají 90% zastoupení, takže kodifikování těchto podob jako jediných možných (tzn. i odstranění existence dublet) by již nemělo činit potíže a vyvolávat kritický ohlas široké veřejnosti.

Nabízí se tedy rozšířit v budoucnu sledované období o další porovnatelný interval za využití novějších korpusů ČNK, které by měly již letos a v příštích letech vyjít (SYN verze 9 a další), případně zvolit jiný jazykový materiál, tj. kromě publicistiky i texty označené jako beletrie a odborná literatura. Ty jsou ale v korpusu výrazně méně zastoupeny, takže v případě, že budou tyto textové typy zkoumány odděleně (což je vzhledem k homogenitě jazykového materiálu vhodné), může vzniknout problém s nedostatečnými frekvencemi a signifikancí výsledků. Ještě mnohem progresivnější oblastí než tištěná publicistika jsou texty na internetu, ať už je to webová žurnalistika, či diskusní fóra – jako zdroj jazykového materiálu pro výzkum přejímek tak mohou sloužit nové webové korpusy ČNK (NET či ONLINE).

Anotace

Jméno autora: Michal Zych

Název fakulty: Filozofická fakulta

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název diplomové práce: Frekvence a pravopisná adaptace apelativ cizího původu v českých publicistických textech z let 1995 až 2018

Jméno vedoucího diplomové práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 132 442

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 71

Klíčová slova: pravopis, přejatá slova, Pravidla českého pravopisu, adaptace, vývojové tendence, korpus, variabilita, dublety

Anotace

Cílem této diplomové práce bylo popsat vývoj užívání přejatých slov v období 1995 až 2018, zjistit zejména způsob a míru jejich pravopisné adaptace a pokusit se vysledovat případnou přítomnost vývojových tendencí, a to na materiálu publicistických textů obsažených v korpusu SYN verze 8 ČNK.

Excerpováno bylo po 50 slovech z následujících oblastí: 1. Psaní zdvojených písmen, 2. Psaní *s* a *z*, 3. Označování délky samohlásek, 4. Další úpravy podle výslovnosti (včetně psaní *c*, *qu*, *gu*, *w*, *y*, *rh*, *ck*). Jejich pravopisné varianty byly následně vyhledány v korpusu a na základě zjištěných podílů byly popsány obecné tendence v dané oblasti se zřetelem k vlivu kodifikace a výslovnosti.

Summary

The lexical borrowing, caused by cultural and linguistic contacts, is one of the most common ways of enriching the vocabulary of contemporary Czech language. However, the graphic form of the loanwords often varies: the loanwords are usually borrowed in the original form, but then they tend to adapt it. During these changes, the orthography varies between the original form and the fully adapted form. Therefore, the aim of this Master's thesis is to find out how the graphic form, frequency and use of borrowed words changes in the period 1995–2018 and describe the adaptation processes and the factors that affect them.

The first part summarises a theoretical background of lexical borrowing and focuses mainly on the orthographic adaptation of loanwords. There are three main factors that affect the rate and the intensity of adaptation processes: 1. formal difference of the loanword, 2. the age of the loanword, 3. the frequency of its using. But the use of a particular form of a loanword is also influenced by linguistic codification. The proper orthographic form of some loanwords is codified in the reference book *Pravidla českého pravopisu* (The Rules of the Czech Orthography). Nevertheless, the codification has changed considerably in different editions of the book, which affected the usage of the spelling of foreign words.

The second part of the thesis consists of corpus research based on journalistic texts contained in the corpus SYN version 8 of Czech National Corpus. The spelling variability of 200 words was examined. The words were divided into four groups: 1. Use of geminates, 2. Use of *s* vs. *z*, 3. Indication of vowel quantity (length), 4. Other adaptations according to pronunciation (including *c*, *qu*, *gu*, *w*, *y*, *rh*, *ck*).

The results showed that a relatively large group of words has long been used only in its original form, despite the effect of spelling adaptation (*hobby*, *toast*). According to the assumptions, the word ending *-ls* and *-rs* was gradually replaced by the ending *-lz* and *-rz* in accordance with the pronunciation in most of the cases. It was different with words ending in *-ismus*, where this form, which does not correspond to pronunciation, has significantly dominated all along.

In the field of vowel length indication, there has been a general tendency to prefer a variant without quantity labelling. While at the beginning of the observed period – in the first interval – the spelling was mostly unstable, probably due to changes in the codification and permission of many doublets, the share of the short variant (eg. *citron*, *vitamin*) gradually increased.

In the last group, it was possible to observe a wide range of different spelling adaptations, but the way of writing mostly proved to be stable in the case of individual words. In the case that there were changes in the way of writing during the observed period, there was usually present a tendency to adapt the spelling according to pronunciation: the share of the adapted form gradually increased (*pitbul*, *treking*, *hendikep*, *plejer*). However, the existence of the opposite process was also confirmed: it is called a restitution of the original spelling, where the share of the original form gradually increases at the expense of the already adapted one (*booklet*, *espresso*, *gentleman*). This, together with the large number of original forms, may indicate that spelling adaptation is not unreserved and also that the use of these original forms does not cause major problems for language users.

Seznam literatury a elektronických zdrojů

BAŃKO, Mirosław a HEBAL-JEZIERSKA, Milena, 2012. Proč jazz, nikoliv džez? Harmonie grafické podoby lexému a obsahu – jako jeden z činitelů ovlivňujících adaptaci cizojazyčných přejímek?. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá, HOFFMANNOVÁ, Jana, KLÍMOVÁ, Jana, red., *Čeština v pohledu synchronním a diachronním*. Praha: Karolinum, 371–375. ISBN 978-80-246-2121-0.

BAŃKO, Mirosław a HEBAL-JEZIERSKA, Milena, 2015. Wariacja graficzna w procesie adaptacji zapożyczeń. *Biuletyn PTJ LXXI*, roč. 71, s. 141–152. ISSN 0032-3802.

BAŃKO, Mirosław, SVOBODOVÁ, Diana, RAČZASZEK-LEONARDI, Joanna a TATJEWSKI, Marcin, 2016. *Ne zcela cizí: lexikální výpůjčky v polském a českém jazyce*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-877-9.

BAŃKO, Mirosław, SVOBODOVÁ, Diana, RAČZASZEK-LEONARDI, Joanna, n. d. *APPROVAL – Adaptation, Perception and Reception of Verbal Loans*. Dostupné z: <https://portal.uw.edu.pl/cs/web/approval/start> [cit. 11. 3. 2021]

BERMEL, Neil, 2002. Názory v tištěných médiích na Pravidla českého pravopisu (1993–1994). In: KRAUSOVÁ, Alena, SLEZÁKOVÁ, Markéta, SVOBODOVÁ, Zdeňka, eds., *Setkání s češtinou*. Praha, ÚJČ, s. 1–7.

BERMEL, Neil, 2008a. Pravidla jako cukr nebo bič? Pravopis v českém národním korpusu (1. část). *Naše řeč*. Roč. 91, č. 1, s. 1–12. ISSN 2571-0893.

BERMEL, Neil, 2008b. Pravidla jako cukr nebo bič? Pravopis v českém národním korpusu (2. část). *Naše řeč*. Roč. 91, č. 2, s. 57–67. ISSN 2571-0893.

BLATNÁ, Radka, 2000. K procesu přejímání slov. In: HLADKÁ, Zdeňka a KARLÍK, Petr, eds., *Čeština – univerzália a specifika 2*. Brno: Masarykova univerzita, s. 85–98.

BOZDĚCHOVÁ, Ivana a kol., 1993. Políček české kultury a tradici: (koláž názorů na nová Pravidla). *Čeština doma a ve světě*. Praha: FF UK, Katedra českého jazyka. Dostupné z: <https://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wpcontent/uploads/sites/57/2015/11/CDS1993-2.pdf> [cit. 11. 3. 2021]

BOZDĚCHOVÁ, Ivana, 1997. Vliv angličtiny na češtinu. In DANEŠ, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 271–279. ISBN 80-200-0617-6.

CVRČEK, Václav a RICHTEROVÁ, Olga, eds., 2016. cnk:syn2015. In: *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:syn2015&rev=1476702845> [cit. 22. 2. 2021]

CVRČEK, Václav a RICHTEROVÁ, Olga, eds., 2019a. cnk:syn. In: *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:syn&rev=1576680163> [cit. 11. 3. 2021]

CVRČEK, Václav a RICHTEROVÁ, Olga, eds., 2019b. cnk:syn:verze8. In: *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:syn:verze8&rev=1576673007> [cit. 11. 3. 2021]

CVRČEK, Václav a RICHTEROVÁ, Olga, eds., 2019c. pojmy:reprezentativnost. In: *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=pojmy:reprezentativnost&rev=1571233796> [cit. 11. 3. 2021]

CVRČEK, Václav a RICHTEROVÁ, Olga, eds., 2021. pojmy:frekvence. In: *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=pojmy:frekvence&rev=1614015385> [cit. 11. 3. 2021]

CVRČEK, Václav, 2019. Calc: Korpusová kalkulačka. Praha: FF UK. Dostupné z: www.korpus.cz/calc [cit. 2. 4. 2021]

CVRČEK, Václav, ČERMÁKOVÁ, Anna, KŘEN, Michal, 2016. Nová koncepce synchronních korpusů psané češtiny. *Slovo a slovesnost*. Roč. 77, č. 2, s. 83–101. ISSN 0037-7031.

ČERMÁK, František a BLATNÁ, Renata, 2005. *Jak využívat Český národní korpus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-736-9.

ČERMÁK, František, 2017. *Korpus a korpusová lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3710-5.

ČERNÁ, Anna, 2006. Suší a suší bar. *Naše řeč*. Roč. 89, č. 2, s. 109–111. ISSN 0027-8203.

DANEŠ, František aj., 1958. *Píšeme podle nových Pravidel*. Praha: Orbis.

DANEŠ, František, 1958. Psaní slov přejatých. *Naše řeč*. Roč. 41, č. 1–2, s. 9–21. ISSN 0027-8203.

DANEŠ, František, 2002. Xenizmy v dnešní češtině. In: *Čeština – univerzália a specifika 4*. Praha: Nakladatelství LN, s. 29–35. ISBN 80-7106-611-7.

DOKULIL, Miloš, 1996. Cizí jazyky a naše pravopisná reflexe. In: ŠRÁMEK, Rudolf (ed.), *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita, s. 98–102.

DUBĚDA, Tomáš, HAVLÍK, Martin, JÍLKOVÁ, Lucie, ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika, 2015. *Databáze výslovnostního úzu cizích slov*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR a Ústav translologie FF UK. Dostupné z: <https://dvucs.ff.cuni.cz/> [cit. 11. 4. 2021]

FILIPEC, Josef a kol., 2005. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia. ISBN 80-200-1347-4.

FURDÍK, Juraj, 1994. Integrované procesy pri lexikálných prevziatiach. *Jazykovedný časopis*. Roč. 45, s. 95–101.

HAUSER, Přemysl, 1986. *Nauka o slovní zásobě*. 2. vyd. Praha: SPN.

HAVRÁNEK, Bohuslav, TRÁVNÍČEK, František a kol., 1957. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

HLAVSA, Zdeněk a kol., 1993. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0475-0.

HNÁTKOVÁ, Milena, KŘEN, Michal, PROCHÁZKA, Pavel, SKOUMALOVÁ, Hana, 2014. The SYN-series corpora of written Czech. In: *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. Reykjavík: ELRA, s. 160–164. ISBN 978-2-9517408-8-4.

HRUŠKOVÁ, Zdeňka, 1974. Drobné úpravy v novém vydání Pravidel českého pravopisu. *Naše řeč*. Roč. 57, č. 5, s. 262–263. ISSN 0027-8203.

Internetová jazyková příručka, 2008–2021. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

JÍLKOVÁ, Lucie, 2012. K výslovnosti slova management (nejen na základě dokladů z korpusu DIALOG). *Grammar & Corpora / Gramatika a korpus 2012*. Praha: ÚJČ. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/ujc/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/konferencni-prispevky/JilkovaLucie.pdf> [cit. 11. 4. 2021]

KRAUS, Jiří, 2005. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1351-4.

KRČMOVÁ, M. a kol., 2010. *Integrace v jazycích, jazyky v integraci*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-001-2.

KRČMOVÁ, Marie, 2017. Transkripce. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TRANSKRIPCE> [cit. 16. 3. 2021]

KŘEN, Michal, 2013. *Odráz jazykových změn v synchronním korpusu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-265-8.

KŘEN, Michal, CVRČEK, Václav aj., 2019. *Korpus SYN, verze 8 z 12. 12. 2019*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupné z: www.korpus.cz.

MARTINCOVÁ, Olga a kol., 1998. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 1*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0640-0.

MARTINCOVÁ, Olga a kol., 2004. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 2*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1168-4.

MILIČKA, Jiří, 2014. *Konfidenční intervaly v empirické lingvistice*. Dostupné z: http://www.milicka.cz/kestazeni/Milicka_LP2014.pdf [cit. 25. 2. 2021]

MINÁŘOVÁ, Eva, TUŠKOVÁ, Jana Marie et al., 2015. *Čeština v pohybu: kapitoly ze zkoumání jejího stavu a proměn*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-8090-4.

MRAVINACOVÁ, Jitka, 2005. Přejímání cizích lexémů. In: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, s. 187–212. ISBN 80-86496-21-X.

NEKULA, Marek, 2017a. Výpůjčka. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana, eds., *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VÝPŮJČKA> [cit. 18. 2. 2021]

NEKULA, Marek, 2017b. Adaptace výpůjček. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana, eds., *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE VÝPŮJČEK](https://www.czechency.org/slovník/ADAPTACE_VÝPŮJČEK) [cit. 11. 2. 2021]

PLESKALOVÁ, Jana, 2007. Pravopis (Od počátků do začátku národního obrození). In: PLESKALOVÁ, Jana aj., eds., *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, s. 499–516. ISBN 978-80-200-1523-5.

POŘÍZKA, Petr, 2014. *Tvorba korpusů a vytěžování jazykových dat: metody, modely, nástroje*. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého. 978-80-87895-17-7.

Příruční mluvnice češtiny, 2012. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-624-8.

REJZEK, Jiří, 1993. K formální adaptaci anglicismů. *Naše řeč*. Roč. 76, č. 1, s. 26–30. ISSN 0027-8203.

SEDLÁČEK, Miloslav, 1993a. K vývoji českého pravopisu. Část 1. *Naše řeč*. Roč. 76, č. 2, s. 57–71. ISSN 0027-8203.

- SEDLÁČEK, Miloslav, 1993b. K vývoji českého pravopisu. Část 2. *Naše řeč*. Roč. 76, č. 3, s. 126–138. ISSN 0027-8203.
- SEDLÁČEK, Miloslav, 1994. O pravopisu cizích slov Petr Zenkl i jiní. *Naše řeč*. Roč. 77, č. 5, s. 238–245. ISSN 0027-8203.
- SKALIČKA, Vladimír, 1951. *Typ češtiny*. Praha: Slovanské nakladatelství.
- SOCHOVÁ, Zdeňka a POŠTOLKOVÁ, Běla, 1994. *Co ve slovnících nenajdete*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-000-6.
- STICH, Alexandr, 1995. Existuje u nás pocit ohrožení jazyka?. *Naše řeč*. Roč. 78, č. 2, s. 61–73. ISSN 0027-8203.
- SVOBODOVÁ, Diana a BAŇKO, Mirosław, eds., 2016. *Skryté přednosti přejatých slov – Ukryte zalety wyrazów obcych*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě. Dostupné z: <https://konference.osu.cz/approval/doc/e-sbornik.pdf> [cit. 11. 3. 2021]
- SVOBODOVÁ, Diana, 2000–2001. Přejatá slova v češtině z pohledu uživatelů jazyka. *Český jazyk a literatura*. Roč. 51, s. 170–178. ISSN 0009-0786.
- SVOBODOVÁ, Diana, 2007. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-308-5.
- SVOBODOVÁ, Diana, 2009a. *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-732-8.
- SVOBODOVÁ, Diana, 2009b. K otázce spisovnosti vybraných typů přejatých lexikálních jednotek. In: *Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí Čeština – jazyk slovanský 3*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, s. 138–152. ISBN 978-80-7368-662-8.
- SVOBODOVÁ, Diana, 2011. *Foreign lexical borrowings in the Czech language*. Ostrava: University of Ostrava. ISBN 978-80-7464-066-7.

SVOBODOVÁ, Diana, 2013. Psané podoby přejatých slov. *Bohemistika*. Č. 1, s. 7–14. ISSN 1642-9893.

SVOBODOVÁ, Diana, 2014. K výzkumu faktorů ovlivňujících recepci a adaptaci cizojazyčných lexikálních přejímek. In: *Registre jazyka a jazykovedy*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovské univerzity v Prešově, s. 270-275. ISBN 978-80-555-1112-2.

SVOBODOVÁ, Diana, 2017. Komunikační a formální hlediska užívání přejímek. *Nová čeština doma a ve světě*. Ročník 2, č. 11/2017, s. 56–61. ISSN 1805-367X.

SVOBODOVÁ, Ivana, 1994. Sto a několik dní Pravidel českého pravopisu v jazykové poradně (Příspěvek sociologicko-lingvistický). *Naše řeč*. Roč. 77, č. 1, s. 51–56. ISSN 0027-8203.

ŠORMOVÁ, Kateřina a ŠEBESTA, Karel, 2019. *Korpusy v jazykovém vyučování II*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7308-931-3.

TĚŠITELOVÁ, Marie, 1990. O přejatých slovech v češtině z hlediska kvantitativního. *Slovo a slovesnost*. Roč. 51, č. 2, s. 111–123. ISSN 0037-7031.

TĚŠITELOVÁ, Marie, 1995. On the frequency of loan-words. *Prague Bulletin of Mathematical Linguistics*, Roč. 64, s. 43–56. ISSN 0032-6585.

ULIČNÝ, Oldřich, 2006. K teoretickým otázkám grafické adaptace přejatých slov v češtině. In: *Jazyk – jazykověda – komunikace. Slavica Pragensia XXXVIII*. Praha: Karolinum, s. 292–295. ISBN 80-246-0813-8.

VLKOVÁ, Věra, 1991. Pravopis přejatých slov. In: MARTINCOVÁ, Olga (ed.). *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*. Praha: Učitelská unie, s. 34–42. ISBN 80-900147-2-0.

ZYCH, Michal, 2019. *Pravopis přejatých slov v Pravidlech českého pravopisu z let 1902 až 1993*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra bohemistiky.